

Tatu Rauhala

KIRJASTO KOHTAAMISPAIKKANA

Kuinka arkkitehtuuri voi tukea
myöhäismodernia yhteisöllisyyttä kirjastossa

Tatu Rauhala

KIRJASTO KOHTAAMISPAIKKANA

**Kuinka arkkitehtuuri voi tukea
myöhäismodernia yhteisöllisyyttä kirjastossa**

Graafinen ulkoasu ja taitto: Tatu Rauhala
Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy
Tampere 2016

TAMPEREEN TEKNILLINEN YLIOPISTO

Tatu Rauhala

**Kirjasto kohtaamispaikkana – kuinka arkkitehtuuri voi tukea
myöhäismodernia yhteisöllisyyttä kirjastossa**

Diplomityö

Tarkastaja: Ilmari Lahdelma, professori
Tarkastaja ja aihe hyväksytty talouden
ja rakentamisen tiedekuntaneuvoston
kokouksessa 9.12.2015.

Tiivistelmä

TAMPEREEN TEKNILLINEN YLIOPISTO

Arkkitehtuurin koulutusohjelma

Tatu Rauhala: Kirjasto kohtaamispaikkana – kuinka arkkitehtuuri voi tukea myöhäismodernia yhteisöllisyyttä kirjastossa

Diplomityö, 137 sivua

Huhtikuu 2016

Tarkastaja: professori Ilmari Lahdelma

Avainsanat: kirjastorakennukset, yhteisöllisyys, suunnittelumenetelmät, modernisaatio

Sosiaalinen ja yhteisöllinen toiminta kirjastoissa lisääntyy. Myös Suomessa yleisistä kirjastoista on tulossa aiempaa enemmän yhdessä tekemisen, oppimisen ja kokemisen paikkoja. Kirjaston uusi sosiaalisempi toiminnallisuus vaatii myös uudenlaisia kirjastoarkkitehtuurin ratkaisuja. Tämän työn tavoitteena onkin etsiä ratkaisuja kirjastosuunnitteluun yhteisöllisyyden näkökulmasta. Yhteisöllisyyden käsite tarjoaa sillan konkreettisen kirjastojen arkipäivässä havaitun muutoksen ja tieteellisen tutkimuksen välille. Ymmärtämällä yhteisöllisyyttä myöhäismodernina aikana voimme ymmärtää paremmin kirjastojen muutosta, jolloin myös tulevaisuuden kirjastojen suunnitleminen helpottuu.

Työssä yhteisöllisyyttä ja kirjastoja tarkastellaan sosiologian, yhteisöpsykologian, informaatio- ja kirjastotieteen sekä eräiden käyttäjätutkimusten ja todellisten rakennushankkeiden valossa. Laajan kirjallisuuskatsauksen pohjalta on muodostettu viisi näkökulmaa ja suuri joukko niihin liittyviä konkreettisia suunnitteluratkaisuja yhteisöllisen kirjaston suunnitteluun avuksi. Työhön sisältyy myös olemassa olevan lähikirjaston saneerauksen luonnossuunnitelma, jossa muodostettuja näkökulmia ja ratkaisukeinoja on havainnollistettu ja testattu.

Työn tuloksena syntyneet viisi näkökulmaa koskevat ihmisiä, vuorovaikutusta, tunnelmaa, toimintaa ja teknologiaa. Tarkemmat toteutustavat liittyvät rakennuksen ulkoasuun, saavutettavuuteen, käyttäjäryhmien huomioimiseen, sosiaalisiin tiloihin, hiljaisiin tiloihin, tunnelmien sekoittamiseen joustavasti, kodikkuuteen, omistamiseen, oheispalveluihin, tapahtumiin, yhdessä tekemiseen, kirjaston ja ihmisten yhdistämiseen teknologian avulla sekä ihmisten yhdistämiseen kirjastossa teknologian avulla. Näkökulmista ja ratkaisukeinoista on apua esimerkiksi kirjastojen rakennuttajille, henkilökunnalle ja suunnittelijoille pyrittäessä huomioimaan kirjastojen sosiaalista toiminnallisuutta yleisten kirjastojen rakennus- ja saneeraushankkeiden suunnitteluvaiheessa. Toisaalta tuloksia voidaan soveltaa myös esimerkiksi akateemisten kirjastojen ja laajemmin ajateltuna myös muiden yhteisöllisten paikkojen suunnittelussa.

Abstract

TAMPERE UNIVERSITY OF TECHNOLOGY
Master's Degree Programme in Architecture

**Tatu Rauhala: Library as a Meeting Place – How Architecture
Can Support the Late-modern Sense of Community in a Library**

Master of Science Thesis, 137 pages

April 2016

Examiner: Professor Ilmari Lahdelma

Keywords: library buildings, sense of community, design methods, modernization

Social and communal functions are becoming more common in libraries. Also in Finland public libraries are turning into places of doing, learning and experiencing together. The new social functionality of the library also requires new kinds of solutions for the library architecture. The aim of this work is to find solutions for the library design from the perspective of the sense of community. The concept of the sense of community offers a link between the noticeable change of the library environment and the scientific research. By understanding the sense of community during the late modern era we can better understand the social change of the library and thus design libraries of the future.

In this work the sense of community and libraries are studied in the light of sociology, community psychology, library and information science as well as in the light of some user studies and real building projects. On the basis of this wide literature review five design principles and a great number of actual design solutions are formed. The study also includes a draft for the renovation design of an existing library. With the help of the draft plan formed principles and design solution are tested and visualized.

The five principles which arise as a result of the study are related to people, interaction, atmosphere, functions and technology. More precise means of realization are related to the appearance of the building, accessibility, taking account of different user groups, social spaces, quiet spaces, mixing atmospheres, intimacy, ownership, ancillary services, events, doing together, connecting the library and the users with technology and connecting the users in the library with technology. Design principles and design solutions can help for example developers, library staff and designers to take into account the new social functionality of the library in the planning phase of a public library building or renovation project. On the other hand the results can be applied to academic libraries or generally to all places designed to foster the sense of community.

"Olet kirjastossa –
saatat kuulla ääniä."

Helsinkiläisen Pohjois-Haagan kirjaston käyttämä tunnuslause

Alkusanat

Kiinnostuin tämän diplomityön aiheesta keväällä 2015, kun osallistuimme ystäväieni kanssa pieneen opiskelijakilpailuun. Kilpailussa tehtävänä oli suunnitella eräälle maaseudun kunnalle uusi kirjasto. Emme voittaneet kilpailua, mutta jotakin jäi silti käteen: tajusin ensimmäistä kertaa, miten paljon erilaisia toimintoja tämän päivän kirjastoihin liittyy. Mitä olivatkaan kaikki nämä näyttelyille, läksyjen tekemiselle ja paikallisille seuroille tarkoitetut tilat? Perekdyttyäni myöhemmin aiheeseen syvällisemmin aloin vakuuttua kirjastojen muuttuvan ja muuttuneen pysyvästi. Kirjasto ei ole nykypäivänä selvästikään pelkästään kirjojen säilömiseen ja lainaamiseen tarkoitettu rakennus. Kiinnostukseni aiheeseen kasvoi matkan varrella entisestään ja muotoutui lopulta diplomityöksi pitkän, mutta palkitsevan, prosessin kautta.

Muistan lapsuudestani erään tietyn tienhaaran muutaman kilometrin päässä kotioveltamme. Se oli paikka, jossa kerran kahdessa viikossa pysähtyi kirjastoauto. Keskellä Pohjois-Suomen metsiä tuo paikka oli tärkeä siltä ulkomaailmaan ja sivistykseen. Nuoruudestani taas muistan kokonaan toisen kirjaston tietyn hyllyn, jonka kirjojen nimet osasin melkein ulkoa. Niin usein olin ne selannut läpi hakiessani luettavaa. Luulen, että monilla suomalaisilla on samankaltaisia kokemuksia kirjastoista elämänsä varrelta. Kirjastot ovat tässä maassa olleet perinteisesti suuressa arvossa. Tämän työn kautta toivon voivani antaa takaisin kirjastoille osan siitä, mitä ne ovat minulle elämäni aikana tarjonneet.

Kiitos professori Ilmari Lahdelmalle kannustuksesta ja lämpimistä sanoista sekä tämän työn tarkastajana toimimisesta. Kiitos erityisesti Jenni Poutaselle ohjauksesta ja inspiraatiosta. Kiitos Harrille, Tapiolle ja Antille lukemisesta, keskusteluista ja tuesta. Erityiskiitos Maijulle lukemisesta, kuuntelemisesta ja kärsivällisyydestä vaikeinakin hetkinä.

Sisällys

Tiivistelmä	vi
Abstract	vii
Alkusanat	ix
Työn rakenne	xii

1 JOHDANTO 1

1.1 Yhteisöllisyyden uusi tuleminen	3
1.2 Muuttuva kirjasto	7
1.3 Kirjastoja kirjoille	11

2 MYÖHÄISMODERNI YHTEISÖLLISYYS 15

2.1 Monimuotoistuva yhteisöllisyys	18
2.2 Yhteisöllisyyden tunne	23
2.3 Myöhäismoderni yhteisöllisyys ja paikka	29

3 KIRJASTO YHTEISÖLLISENÄ PAIKKANA 35

3.1 Kirjasto kompleksisena sosiaalisena tilana	37
3.2 Yhteisöllisyys käyttäjän näkökulmasta	45

4	SUUNNITTELUPERIAATTEET	55
4.1	Paljon ihmisiä	57
4.2	Monipuoliset vuorovaikutustilat	62
4.3	Yhteisöllisyyttä tukeva tunnelma	66
4.4	Yhteisöllinen toiminta	73
4.5	Fyysisen ja virtuaalisen yhdistäminen	77
5	LUONNOSSUUNNITELMA	83
5.1	Lähtötilanne	87
5.2	Suunnitelma	97
6	PÄÄTELMÄT	125
	LÄHTEET	131

**MYÖHÄISMODERNI
AIKA**

**YHTEISÖLLISYYS
MYÖHÄISMODERNINA
AIKANA**

**PAIKKA JA MYÖHÄISMODERNI
YHTEISÖLLISYYS**

**MYÖHÄISMODERNI YHTEISÖLLISYYS
JA KIRJASTO KÄSITTEIDEN KAUTTA**

**MYÖHÄISMODERNI YHTEISÖLLISYYS
JA KIRJASTO ILMIÖIDEN KAUTTA**

SUUNNITTELUPERIAATTEET

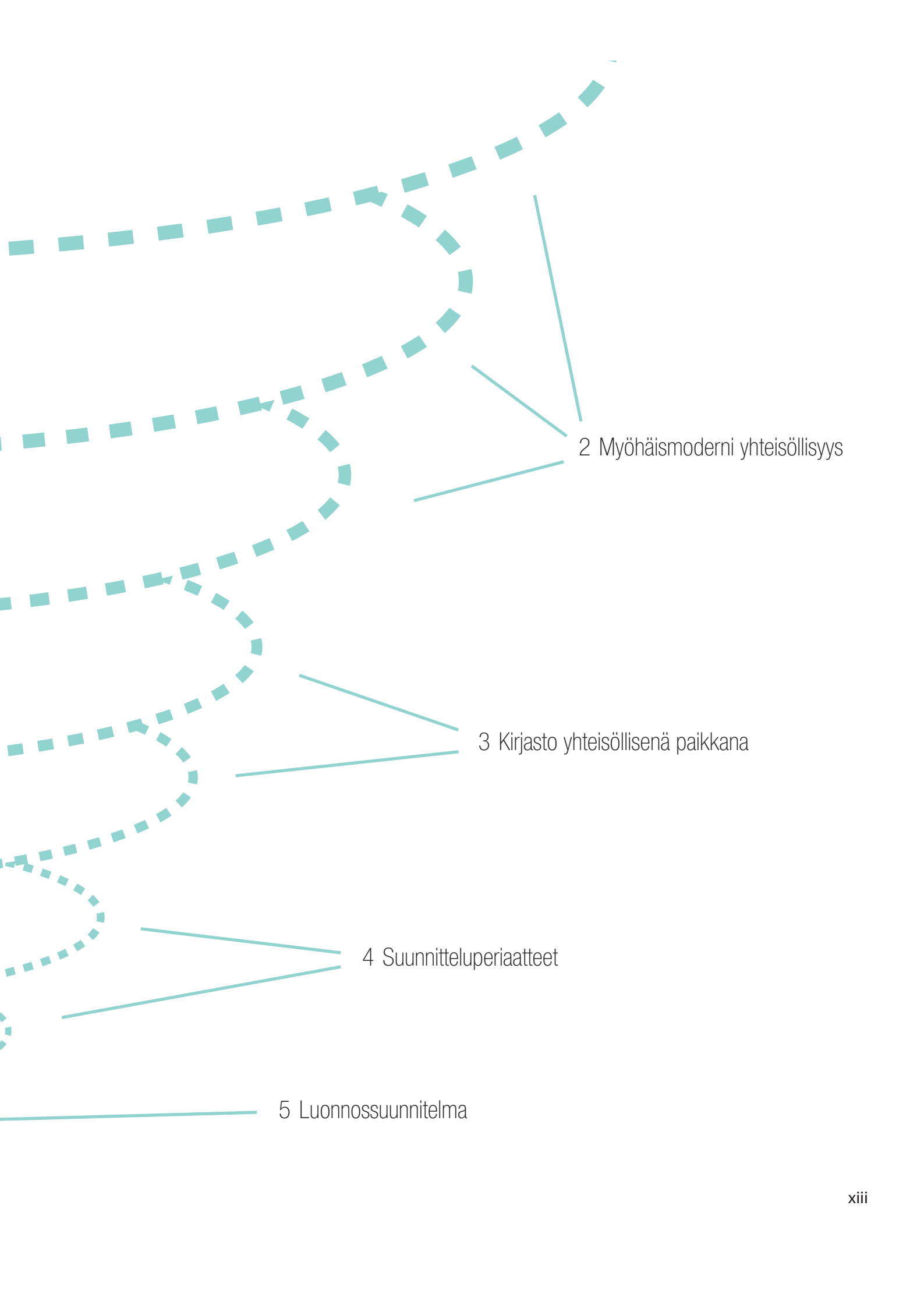
SUUNNITTELURATKAISUT

MUUTOSSUUNNITELMA

Työn sisältö

Työn rakenne

Kuvio 1: Työ etenee abstrakteista yleiskäsitteistä kohti konkreettista suunnitteluratkaisua. Jokaiselta abstraktiotasolta on valittu aiheen kannalta oleellisimmalta vaikuttavat näkökulmat työn osaksi.

2 Myöhäismoderni yhteisöllisyys

3 Kirjasto yhteisöllisenä paikkana

4 Suunnitteluperiaatteet

5 Luonnossuunnitelma

Johdanto

Miksi yhteisöllisyys ja kirjastot on tärkeä ja ajankohtainen aihe? Millä perusteella yhteisöllisyydestä on tulossa tärkeä osa kirjastoja? Miksi kirjastojen arkkitehtuuri ei tue yhteisöllisyyttä tällä hetkellä?

Tämän työn tavoitteena on etsiä ratkaisuja kirjastosuunnitteluun yhteisöllisyyden näkökulmasta. Aihe on ajankohtainen, sillä kirjastot ovat suuren muutoksen keskellä. Perinteinen hiljainen kirjastotila on alkanut muuttua yhä aktiivisemmaksi yhdessä tekemisen, kokemisen ja oppimisen tilaksi. Vaikuttaa siltä, että kirjastoja ei voidakaan suunnitella samoilla periaatteilla kuin viimeiset vuosikymmenet on suunniteltu. Kirjaston uusi yhteisöllisempi toiminnallisuus vaatii uudenlaisia kirjastoarkkitehtuurin ratkaisuja. Nuo ratkaisut puolestaan on hyvä perustaa tieteellisen tutkimuksen – ei arvailujen tai arkitiedon – varaan. Yhteisöllisyyden käsite tarjoaa sillan konkreettisen kirjastojen arkipäivässä havaitun muutoksen ja tieteellisen tutkimuksen välille. Ymmärtämällä yhteisöllisyyttä myöhäismodernina aikana voimme ymmärtää paremmin kirjastojen muutosta, jolloin myös tulevaisuuden kirjastojen suunnitteleminen helpottuu.

"Kirjaston uusi yhteisöllisempi toiminnallisuus vaatii uudenlaisia kirjastoarkkitehtuurin ratkaisuja."

Työ ei toisaalta ole sosiologian tai yhteiskuntatieteiden tutkimus vaan arkkitehdin tutkimus lopputyö. Tästä johtuen lähestymistapaa ohjaa myös pragmaattisuus. Diplomityön luonnossuunnitelman suunnittelukonteksti-

na onkin suomalainen lähikirjasto. Suomi on paitsi työn tekijän kotimaa myös poikkeuksellinen kirjastomaa. Harvoissa muissa maissa ihmiset ovat ottaneet kirjastot yhtä vahvasti omakseen kuin Suomessa. Lähikirjastot puolestaan ovat tavallisin suomalaisen kansalaisen kosketuspinta kirjastolaitokseemme ja ne onkin jo vanhastaan mielletty alueensa yhteisön keskuksiksi. Toisaalta myös suomalaiset lähikirjastot joutuvat pohtimaan uudeleen rooliaan yhteiskunnassa muun muassa laskevien kävijämäärien seurauksena. Näistä syistä lähikirjastot tarjoavat luontevan lähtökohdan kirjaston yhteisöllisen muutoksen tarkastelemiseen.

Työ koostuu yhteensä kuudesta luvusta. Tässä luvussa tarkennetaan yllä mainittuja perusteita työn aiheen valinnalle sekä taustoitetaan työtä. Luvut kaksi ja kolme muodostavat työn teoreettisen viitekehyksen. Luku kaksi keskittyy tarkastelemaan myöhäismodernia yhteisöllisyyttä nostamalla esiin muutamia työn aiheen kannalta keskeisiä näkökulmia. Luku kolme puolestaan tarkastelee yhteisöllisyyttä kirjastokontekstissa sekä tutkijoiden että käyttäjien näkemysten pohjalta. Luvussa neljä kirjallisuuskatsauksen pohjalta muodostetaan arkkitehtuurin näkökulmasta periaatteita yhteisöllisyyden tukemiseksi kirjastossa. Luvun viisi luonnossuunnitelma testaa ja havainnollistaa löydettyjä periaatteita todellisessa suunnitteluympäristössä. Diplomityön päättää kappale kuusi, jossa tehty havainnot kootaan yhteen ja niistä esitetään päätelmiä.

1.1 Yhteisöllisyyden uusi tuleminen

On melko yleinen käsitys, että nyky-yhteiskunnassa vallitseva yksilöllistymistrendi olisi jotenkin vahingollista yhteisöllisyydelle. Jopa monien tutkijoiden mielestä meidän täytyisi kääntää kelloja taaksepäin, jotta voimme palata takaisin vanhaan hyvään aikaan, jolloin vielä elimme pienissä kylissä ja tunsimme kaikki naapurimme. (Saastamoinen 2011.) On kuitenkin selvää, ettemme voi enää palata kaupungistumista ja teollista vallankumousta edeltävään aikaan. Todennäköisesti harva varmasti oikeasti toivoisikaan tätä.

Modernisaation myötä alkanut yksilöllistyminen ei kuitenkaan välttämättä tarkoita yhteisöllisyyden katoamista. Päinvastoin, ei tarvitse kuin matkustaa lyhyt matka paikallisliikenteessä nähdäkseen, miten riippuvaisia ihmiset ovat vaikkapa uudenlaisista sosiaalisen median ja tietoverkkojen kautta muodostuvista yhteisöistä. Monet yhteisöllisyyttä tutkineet sosiologit (esim. Kangaspunta et al. 2011; Rainie & Wellman 2012) ovatkin päätyneet siihen, että yhteisöllisyys ei ole katoamassa, vaan pikemminkin muuttamassa muotoaan ja monipuolistumassa.

Uudenlainen yhteisöllisyys on kaiken lisäksi nousemassa monilla yhteiskunnan osa-alueilla tärkeään rooliin.

Tutkijat ovat esimerkiksi pitkään olleet huolissaan ihmisten poliittisen aktiivisuuden vähenemisestä. Tunnetun yhteiskuntatieteilijä Robert Putnamin (2000, s. 46) mukaan amerikkalaiset jättävät nykyään 25 % todennäköisemmin äänestämättä vaaleissa ja kuuluvat poliittisiin puolueisiin 40 % harvemmin kuin 1960-luvulla. Samankaltainen kehitys on havaittavissa useimmissa länsimaaisissa demokratioissa, myös Suomessa (taulukko 1). Putnamin (2000, s. 283) teorian mukaan poliittisen passivoitumisen taustalla on erityisesti yhteisöllisen elämän ja sosiaalisten suhteiden näivettyminen ja korvautuminen sähköisen median viihdekulttuurilla.

"Toimijat ryhtymivät yhä enemmän löyhiin verkostomaisiin muodostelmiin."

Toinen yhteiskuntatutkija Pippa Norris näkee asian kuitenkin toisin. Hänen mukaansa kyseessä on perustavanlaatuinen kansalaisvaikuttamisen muutos ja uudelleenkeksiminen (Norris 2002). Norris esittää, että aiemmat valtiollisiin instituutioihin ja kolmanteen sektoriin liittyvät tavat vaikuttaa eivät ole

Taulukko 1: Eduskuntavaalien äänestysprosentti Suomessa 1962–2011 (Tilastokeskus 2015a).

enää ajankohtaisia, vaan toimijat ryhmittyvät yhä enemmän löyhiin verkostomaisiin muodostelmiin, jotka operoivat usein internetin välityksellä (Norris 2002, s. 188–215). Täten perinteiset äänestämiseen ja puoluepolitiikkaan liittyvät mittarit eivät välttämättä kerro enää totuudenmukaisesti poliittisesta passiivisuudesta, eikä näin ollen johtopäätöksiä yhteisöllisyydenkään näivettymisestä voida hyväksyä sellaisenaan.

Norrisin teoriaa tukevat esimerkiksi erilaiset yleistyneet kaupunkiaktiivisuuden muodot, jotka nimenomaan rakentuvat verkostomaisesti internetin sosiaalisen median yhteisöllisten sovellusten varaan. Kaupunkiaktivistit eivät välttämättä pyri vaikuttamaan omaan elinympäristöönsä perinteisin poliittisin tai järjestötoiminnan keinoin, vaan suoran toiminnan menetelmin. Esimerkkejä tästä suorasta toiminnasta ovat vaikkapa Ravintolapäivän ja

Siivouspäivän järjestäminen. Kuvion 2 mukaisesti on alettu puhua niin sanotusta neljännestä sektorista, joka syntyy kansalaisten aloitteesta, mutta jonka toiminta ei ole organisoitunut perinteisten kansalaisjärjestöjen tapaan (Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitos 2015.)

Samoin viime vuosikymmenen aikana alkanut keskustelu luovuudesta taloudellisenä voimatekijänä on korostanut uudenlaisen yhteisöllisyyden merkitystä yhteiskunnassa. Richard Floridan (2005) laajasti levinneen teorian mukaan olemme siirtymässä kohti ihmisten luovuuteen perustuvaa taloudellista ja yhteiskunnallista järjestelmää. Florida esittää, että luovasta työstä toimeentulevat ihmiset hakeutuvat tietynlaisiin yhteisöihin, jotka tarjoavat heidän luovuudelleen virikkeitä. Floridan teorian mukaan juuri kaupunkien kyky luoda tällaisille yhteisöille otollisia paikkoja ratkaisee niiden tulevaisuuden globaalissa taloudellisessa kilpajuoksussa.

Itse asiassa jo vuosituhatien vaihteessa Pekka Himanen (2001) esitteli hakkerietiikan käsitteen ja siihen liittyvän internetin avointen

verkostojen ideologian. Sitten avoimen lähdekoodin innovaatiomalli on levinnyt myös muillekin yhteiskunnan osa-alueille ja on alettu puhua erilaisista innovaatioverkostoista ja innovaatiotoiminnan demokratisoitumisesta. Yhteisöissä tapahtuvan verkostomaisen vuorovaikutuksen turvin voi syntyä uusia luovia ratkaisuja ja yhteisöä kehittäviä innovaatioita. (Mäkinen 2011.) Nykyään informaatioteknologian murros ja yhteisöllisen median yleistyminen ovat mahdollistaneet jopa kokonaan uuden taloudellisen tuotantomallin, jota on alettu kutsua jakamistaloudeksi.

Yllä esitellyt ilmiöt ovat tietysti vain esimerkkejä yhteisöllisyyden kasvaneesta välineellisestä merkityksestä yhteiskunnassamme. Yhteisöllisyyden arvo itsessään eli ihmisten välinen vuorovaikutus ja sosiaaliset suhteet tulevat lisäksi tuskin koskaan menettämään merkitystään. ”Yhteisöt ja niiden tarjoama yhteenkuuluvuuden tunne on myös meidän aikamme ihmisille arvokas asia, identiteetin lähde ja kaipuun kohde.” (Aro 2011, s. 53.) Yhteisöllisyyteen palataan vielä tarkemmin luvussa 2.

”Yhteisöt ja niiden tarjoama yhteenkuuluvuuden tunne on myös meidän aikamme ihmisille arvokas asia, identiteetin lähde ja kaipuun kohde.”

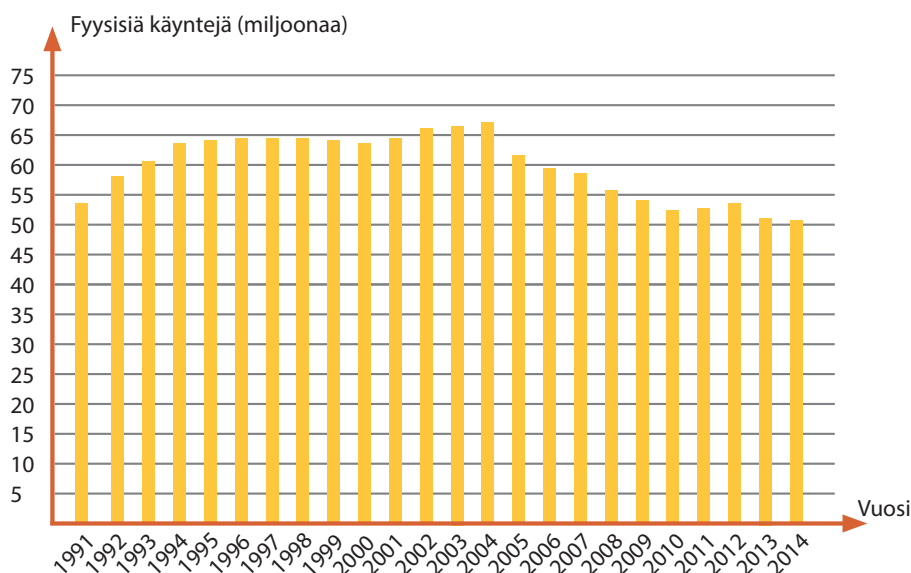
Kuvio 2: Kansalaisvaikuttamista tapahtuu nykyään paitsi perinteisten kolmannen sektorin järjestöjen kautta, myös järjestöjen ulkopuolisten toimijoiden (neljäs sektori) ajamana (Helsingin sosiaalitieteiden laitos 2015).

1.2 Muuttuva kirjasto

Kirjastojen merkitys yhteiskunnassamme elää ja muuttuu yhteiskunnallisen kehityksen mukana. Esimerkiksi 1800-luvulla suomalaiset kirjastot olivat osa fennomaanien kansansivistyksellistä ideologiaa. Kirjaston tehtävänä oli rahvaan sivistystason nostaminen ja sitä kautta oman kansakunnan luominen. (Mäkinen 2009, s. 175.) Toisen maailmansodan jälkeen kirjastojen kehitys kytkeytyi

puolestaan voimakkaasti suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan kehitykseen (Mäkinen 2009, s. 384–385). Kirjaston päätehtävänä oli tuolloin tarjota kaikille tasapuolisesti pääsy tietoon ja kirjallisuuteen.

Nykyinen yhteiskunnan digitalisaatio vaikuttaa kirjastoihin vähintään yhtä paljon kuin aiemmat yhteiskunnan laajat muutokset.

Taulukko 2: Yleisten kirjastojen fyysiset käynnit 1991–2014 (Tilastokeskus 2014).

1990-luvun alusta asti on ennustettu kirjaston kuolemaa (Mäkinen 2009, s. 435). Mihin tarvitaan kirjastoa, kun kaiken tiedon voi saada internetistä kotoa käsin? Jos tarkastellaan suomalaisten kirjastojen tunnuslukuja voidaan havaita, että kirjastokäyntien määrä on kääntynyt 2000-luvun alun huipustaan loppuun laskuun. Samoin lainaajien lukumäärät ovat vähentyneet jo 1990-luvun alkupuolelta alkaen tasaisesti (taulukko 2). Vaikuttaa siltä, että suomalaisten kirjastojen vuosikymmeniä kestäneen vahvan positiivisen kehityksen aika on vaihtumassa kasvavan epävarmuuden aikaan.

Internetin käytön yleistymisen ja yhteiskunnan muutos kohti tietoyhteiskuntaa ovatkin pakottaneet kirjastot Suomessa ja ympäri maailmaa hakemaan aktiivisesti uutta rooliaan. Esimerkiksi Tanskassa kehitettiin vuonna 2010 kulttuuriministeriön toimeksiannosta uudenlainen kirjastomalli (kuvio 3). Kyseinen ”neljän tilan malli” on levinnyt nopeasti julkaisemisensa jälkeen Pohjoismaissa. Mallin lähtökohtana on ajatus siitä, että informaatioteknologian vallankumous mahdollistaa kirjaston kehittämisen passiivisesta kirjojen ja muun median kokoelmasta aktiiviseksi kokemisen, inspiraation ja kohtaamisten tilaksi. (Jochumsen et al. 2012.)

Samalla kirjastotutkimuksen alalla on nousut suosituksi tutkimussuunta, jossa kirjasto nähdään ensisijaisesti sosiaalisena paikkana. Tutkimussuunnan voi nähdä jakautuvan kahteen päähaaraan, joista ensimmäinen

painottaa kirjaston digitaalista kehitystä ja sen mahdollistamaa uudenlaista kirjaston yhteisöllistä käyttöä esimerkiksi sosiaalisen median kautta. Toinen tutkimushaara puolestaan painottaa kirjaston merkitystä yhteisölle tärkeänä fyysisenä kohtaamispaikkana. (Söderholm & Nolin 2015, s. 244.) Esimerkiksi norjalaiset tutkijat Svanhild Aabø ja Ragnar Audunson ovat tutkineet kirjaston merkitystä digitaalisessa yhteiskunnassa. He ovat todenneet, että vastaavia yhtä monipuolisen käyttäjäryhmän yhteisöareenoita ei juuri ole olemassa ja erityisesti tämä erilaisten ihmisryhmien yhdistämisen kyky on kirjaston suuri arvo digitalisoituvassa yhteiskunnassa. (Aabø & Audunson 2012, s. 148.)

"Kirjastotutkimuksen alalla on noussut suosituksi tutkimussuunta, jossa kirjasto nähdään ensisijaisesti sosiaalisena paikkana."

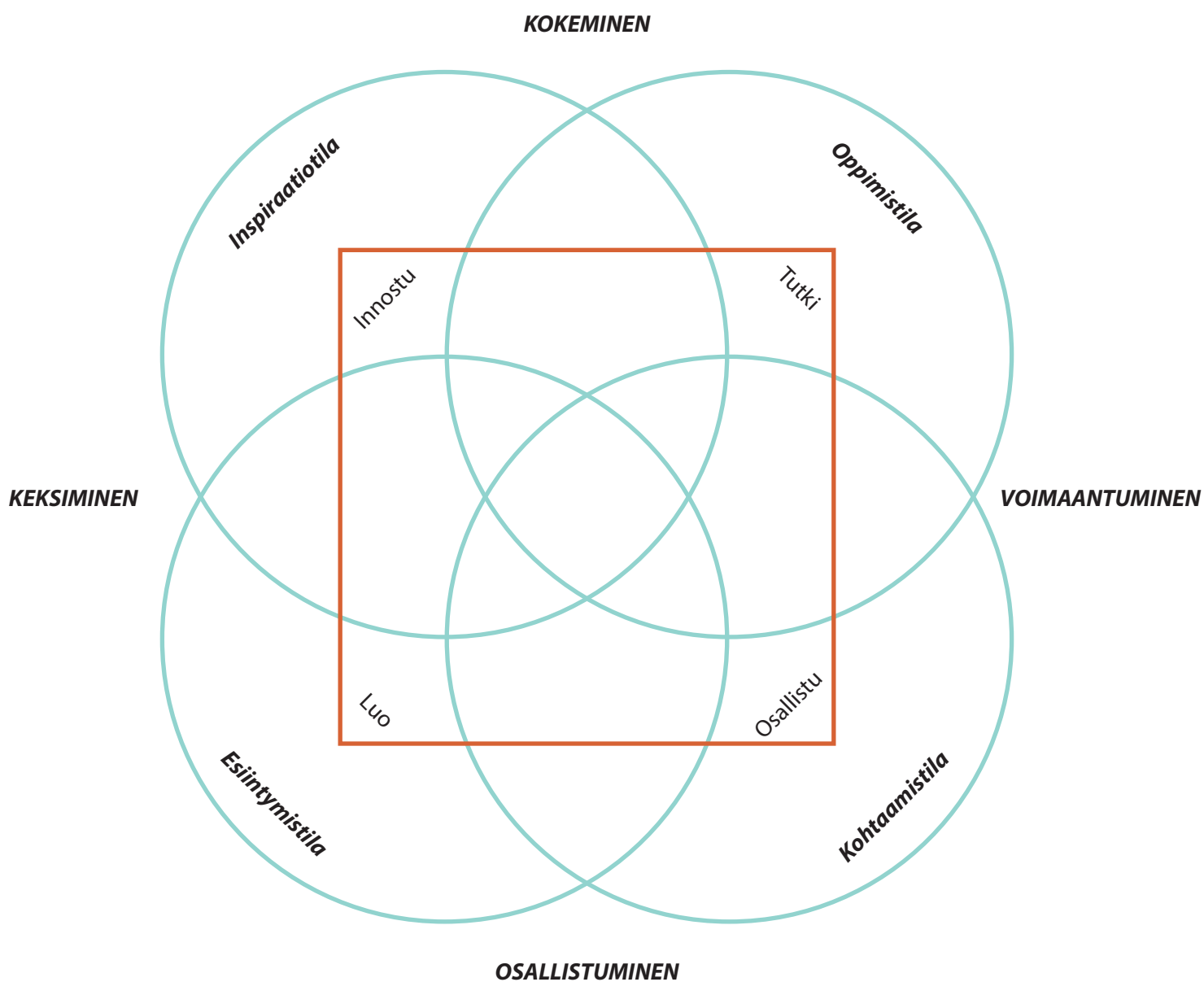
Vaikuttaa siltä, että kirjastot ovat myös itse tunnistaneet arvonsa yhteisöllisinä ja sosiaalisina paikkoina. Tuttuihin kirjastoihimme on alkanut tulla mitä erilaisimpia, uusia toimintoja esinelainauksesta (Helsingin Sanomat 2015a) fanituotekokoelmien näyttelyihin (Helsingin Sanomat 2015b) ja klassikkovideopelien pelikerhoihin (Yle Uutiset 2015). Samalla kirjastotilan perusluonne hiljaisuuden mekkana on alkanut väistyä ja uusi sosiaalisempi tilankäyttö yleistyä (Yle Uutiset 2010). Ääneen

puhuminen ei siis ole enää tabu kaikissa kirjastoissa.

Hyvänä esimerkkinä voi pitää myös uutta Helsingin keskustakirjaston hanketta. Kirjastosta järjestettiin arkkitehtuurikilpailu vuonna 2012 ja rakennuksen odotetaan valmistuvan loppuvuodesta 2018. Voittajaehdotuksen kolmesta suunnilleen samankokoisesta kerroksesta vain kolmas on varattu perinteiselle kirjastotoiminnalle kirjakokoelmineen. Ensimmäinen kerros on tarkoitettu erityisesti kaupunkilaisten kohtaamispaikaksi ja toinen kerros on pajamainen yhdessä tekemisen ja oppimisen ympäristö. (Helsingin kaupunki 2012; Arkkitehtitoimisto ALA 2013.) Keskustakirjasto on toki hyvin poikkeuksellinen kirjasto tulevana maan kärkikirjastona, mutta kuten aiemmista esimerkeistä voi päätellä, sama kehitys on käynnissä myös pienemmissä lähikirjastoissa.

Yhä useammat maat ovat jo uudistaneet kirjastolakinsa siten, että kirjastojen erääksi keskeiseksi tehtäväksi on noussut ihmisten kohtaamispaikkana tai olohuoneena toimiminen. Esimerkiksi Norjan vuonna 2014 uudistettu kirjastolaki (Folkebibliotekloven 2014) on nostanut kirjaston uudeksi tehtäväksi toimimisen ”riippumattomana kohtaamispaikkana ja yhteiskunnallisen vuoropuhelun areenana”. Suomessa vastaava lainuudistusprosessi on käynnissä ja uuden kirjastolain on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2017 alusta (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015). Tässä vaiheessa on vaikea sanoa, miten viime vuosien kehitys tulee näkymään uudessa kirjastolaissa. Selvää on kuitenkin, että käytännön toteutuksen tasolla muutos on jo meneillään: kirjastoissa sosiaalinen ja yhteisöllinen toiminta lisääntyy. Tätä muutosta ja kirjastoa yhteisöllisenä paikkana käsitellään lisää luvussa 3.

”Yhä useammat maat ovat jo uudistaneet kirjastolakinsa siten, että kirjastojen erääksi keskeiseksi tehtäväksi on noussut ihmisten kohtaamispaikkana tai olohuoneena toimiminen.”

Kuvio 3: Neljän kirjastotilan malli (Jochumsen et al. 2012, s. 589).

1.3 Kirjastoja kirjoille

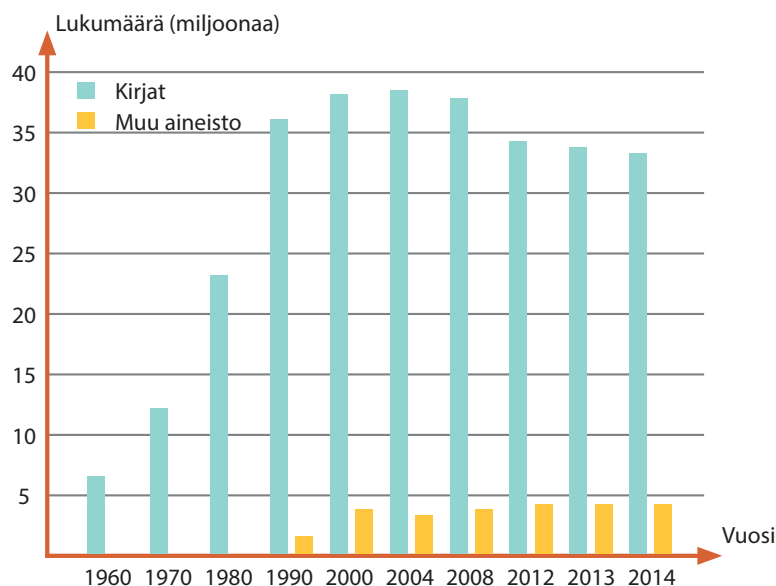
Hanna Aaltonen (2009), joka on tutkinut suomalaisten kirjastotilojen kehitystä kenties kokonaisvaltaisesti Suomessa, näkee suomalaisten kirjastotilojen kehityksessä kaksi toiminnallista murroskohtaa. Ensimmäinen murros tapahtui 1800-luvun lopulla. Tähän asti kirjastot olivat useimmiten koostuneet käytännössä muutamasta suljettavasta kirjahyllystä kirkon sakaristossa tai muussa vastaavassa tilassa. Nyt kirjastot alkoivat saada kokonaan kirjaston käyttöön tarkoitettuja huoneita ja jopa kokonaisia rakennuksia. Tämä mahdollisti kirjavaraston levittämisen avohyllyille, jolloin käyttäjät pääsivät omatoimisesti valitsemaan kirjoja. Toinen murros tapahtui vaurastuvassa hyvinvointiyhteiskunnassa, kun kirjastosalin varastomaisten hyllyjen väliin alettiin kaivata lisää väljyyttä ja oleskelutilaa asiakkaille. 1980-luvun alusta kirjastoa onkin kehitetty tietoisesti ”yhteisön yhteisenä olohuoneena” (Aaltonen 2009, s. 606).

Vaurastuvan hyvinvointiyhteiskunnan myötä kirjastoissa alettiin tosiaan panostaa enemmän viihtyisyyteen. Sohvaryhmät ja musiikinkuunteluosastot tai kokoushuoneet eivät kuitenkaan muuttaneet sitä tosiasiaa, että kirjaston pääasiallinen toiminta keskit-

tyi kokoelman ympärille. Tästä kertoo sekin, että 1970- ja 1980-luvuilla merkittävimmät kirjastoarkkitehtuuria koskeneet julkaisut ja keskustelut keskittyivät lähinnä oikean tilamitoituksen periaatteisiin (Aaltonen 2009, s. 579–581). Vuoteen 2004 kirjastojen kokoelmat kasvoivat tasaisesti ja niihin on liitetty viime vuosikymmenten aikana kirjojen lisäksi myös muita medioita kuten lehtiä, videoita ja cd-levyjä (taulukko 3).

”Arkkitehtuurin avulla onkin jo yleisen kirjaston syntyajoista lähtien pyritty tukemaan kävijän ja kokoelman vuorovaikutusta.”

Arkkitehtuurin avulla onkin jo yleisen kirjaston syntyajoista lähtien pyritty tukemaan kävijän ja kokoelman vuorovaikutusta, joka on ollut kirjaston toiminnallisuuden ytimessä. Esimerkiksi avointen hyllyjen ja avoimen pohjakaavan periaatteet tulivat suomalaisiin kirjastoihin Yhdysvalloista 1900-luvun alussa osittain, koska käyttäjän oli näin helpompi löytää sopivan kirjallisuuden luo (Aaltonen 2009, s. 477–479). Vielä niinkin äskeittäin rakennetussa kirjastossa kuin Vaasan kau-

Taulukko 3: Yleisten kirjastojen aineistot 1960–2014 (Tilastokeskus 2015b).

punginkirjastossa (Lahdelma & Mahlamäki Architects 2001) kirja-aineistoa on korostettu asettamalla kirjaston sisäläiseiniä vasten kaiteenomaisia kirjahyllyjä, jolloin kirjat ovat näkyvissä ikään kuin rakennuksen sisäjulkisivuna.

Edellisessä alaluvussa kuvailtu kirjastojen toiminnallinen muutos muuttaa tätä perusasetelmaa ensimmäistä kertaa. Kokoelman sijaan kirjastojen pääasiallinen toiminta alkaa yhä vahvemmin keskittyä ihmisiin ja ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Tämä tarkoittaa

arkkitehtuurinkin kannalta suuria muutoksia. Ilmiselvin muutos on, että uudet toiminnot vaativat tilaa itselleen. Kuten aiemmasta Keskustakirjaston esimerkistä voi päätellä, uutta yhteisöllisempää toiminnallisuutta ei ole mahdollista toteuttaa, mikäli kirjaston kokoelma vaatii itselleen pääosan kirjaston tiloista. Nykyään useimmat kirjastot on varattu pääasiassa kokoelman säilyttämiseen, vaikka digitalisaatio mahdollistaisi jo aiempaa pienemmät fyysiset kokoelmat (esim. Jochumsen et al. 2012, s. 587–588).

Toinen suuri muutospaine kohdistuu jo yli sata vuotta vanhaan avoimen pohjakaavan periaatteeseen. Kun kirjaston päätehtävä on ollut säilyttää kokoelmaa ja tarjota sen kautta pääsy tietoon, on kirjaston päätila voinut olla käytännössä hyvin homogeenista ja avointa, aineiston säilyttämiseen varattua tilaa. Ihmisten vuorovaikutus sen sijaan hyötyisi huomattavasti vaihtelevammasta tilajärjestyksestä, sillä kuten Aabø ja Audunson (2012, s. 143) ovat todenneet, kirjasto on parhaimmillaan hyvin moniulotteinen sosiaalinen ympäristö. Kun erilaiset sosiaaliset tarpeet sijoitetaan samankaltaiseen avoimeen tilaan, voi käydä kuten vuonna 2007 valmistuneessa Turun pääkirjastossa. Vuonna 2012 kirjaston käyttäjille tehdyssä kyselytutkimuksessa lähes puolet vastaajista toivoi kirjastoon lisää hiljaista tilaa, vaikka rakennus kokonaisuutena arvosteltiin erittäin hyväksi (Tapio et al. 2012, s. 33–34, 38). Kuten kuvioista 4 voidaan havaita, kirjaston sisätilat virtaavat vapaasti koko kerrosten alalta ja suuret välipohjan aukot yhdistävät myös eri kerrokset vahvasti toisiinsa. Vaikka arkkitehtuuri kokonaisuudessaan onkin monin tavoin erittäin laadukasta ja arvostettua,

se ei tarjoa erilaisille vuorovaikutusmuodoille selkeästi omia paikkojaan, vaan hiljaisemmat alueet jäävät helposti syntymättä. Kirjaston kohtaamispaikkana toimimisen näkökulmasta hiljaisemmatkin toiminnot ovat tärkeitä, sillä ne luovat edellytyksiä myös aktiivisemmalle sosiaaliselle vuorovaikutukselle kirjastossa (Aabø ja Audunson 2012, s. 143).

Yhteenvedona voidaan siis kenties todeta, ettei nykyisten arkkitehtonisten periaatteiden mukaan toteutettu kirjastorakennus tue uudenlaista yhteisöllistä ja sosiaalista toiminnallisuutta ainakaan parhaalla mahdollisella tavalla. Tämä on tietysti ymmärrettävää, sillä vasta viime vuosina kirjaston uudellinen rooli on alkanut olla selvemmin havaittavissa, eikä siitä oikeastaan ole täyttä yksimielisyyttä vieläkään. Tässä työssä yritetään uudistaa kirjastosuunnittelun periaatteita yhteisöllisen ja sosiaalisen toiminnallisuuden muutoksen näkökulmasta, koska se vaikuttaa tekijän käsityksen mukaan olevan keskeisessä roolissa tulevaisuuden kirjastoissa. Näitä periaatteita ja käytännön tason suunnitteluratkaisuja käydään läpi tarkemmin luvuissa 4 ja 5.

Kuvio 4: Turun kirjaston virtaavaa tilaa. "Turku City Library"; tekijä /kallu, lisenssi CC BY-SA 2.0, kuvaa rajattu ja muutettu mustavalkoiseksi. <https://www.flickr.com/photos/kallu/21742121980>

"Kyselytutkimuksessa lähes puolet vastaajista toivoi kirjastoon lisää hiljaista tilaa, vaikka rakennus kokonaisuutena arvosteltiin erittäin hyväksi."

Myöhäismoderni yhteisöllisyys

Mitä on yhteisöllisyys myöhäismodernina aikana? Minkälaisiin muotoihin se voidaan jakaa? Miten yhteisöllisyyden tunne liittyy yhteisöllisyyteen? Entä fyysinen paikka?

Yhteiskunnan modernisaatioprosessia tul-
kitaan usein esimodernin, modernin ja
myöhäismodernin tai jälkimodernin kolmena
vaiheena. Viimeiset vuosikymmenet sosio-
logian ja muiden yhteiskuntatieteiden alalla
on käyty keskustelua modernin aikakauden
päättöksestä. Jälkimodernin käsitteen kannat-
tajien mielestä moderni aikakausi on päättö-
nyt ja olemme siirtyneet laadullisesti hyvin
erilaiseen aikakauteen. Myöhäismodernin
koulukunnan mukaan kyse on ennemminkin
vaiheittaisesta muutoksesta kuin murroksesta
ja yhteiskuntaamme muokkaavat yhä samat
voimat, jotka olivat modernisaationkin taka-
na. (Ks. esim. Sassi 2000; Saastamoinen 2011,
s. 65.)

Myöhäismodernin näkökulman tunnetuimpia
edustajia ovat muun muassa Ulrich Beck, Zygmunt Bauman ja Anthony Giddens. Erityisesti
Anthony Giddensin ajatukset modernisaatios-
ta toimivat tämän työn taustana. Giddensin
näkemys mukaan myöhäismodernin ajan
dynaamisen luonteen takana on kolme kes-
keistä tekijää: ajan ja paikan irtoaminen toisistaan, sosiaalisten suhteiden irtoaminen ajasta
ja paikasta sekä yhteiskunnan refleksiivinen
järjestäytyminen ja uudelleenjärjestäytyminen (kuvio 5, Giddens 1990, s. 16). Yhteiskun-

nan refleksiivistyminen liittyy myös yksilön
identiteetin refleksiivistymiseen. Giddensin
refleksiivisen identiteetin käsite viittaa siihen,
että nykymaailmassa ihmisellä ei ole enää tra-
ditionaalisen yhteiskunnan tapoja ja perinteitä
ohjaamassa sosiaalista toimintaa ja oman
identiteettinsä rakentumista. Näin ihmisen on
itse reagoitava muuttuvaan ympäristöönsä
muun muassa paremman koulutuksensa avulla
ja ryhdyttävä rakentamaan tietoisesti omaa
identiteettiään. (Giddens 1990, s. 112–124;
Saastamoinen 2011, s. 75.)

Myöhäismodernin koulukunnan näkökulma
tuntuu luontevalta lähestymistavalta kirjasto-
jen yhteydessä, sillä yleisen kirjaston voi
nähdä jopa syntyneen modernisaation seurauksena
ja kirjastomme ovat muuttuneet yhteiskunnan
modernisaation jatkuessa (esim. Vatanen 2009). Kirjastoissa tapahtuvan
nykyisen kiihtyvän muutoksen taustalla voi
puolestaan nähdä modernisaation radikalisoitumisen,
joka on Giddensin (1990) käyttämä termi myöhäismodernista ajasta. Näkökulma
pitää sisällään ajatuksen, että kirjastoilla on
pitkä historia, jota ei voida ohittaa vain yksinkertaisesti
toteamalla uuden postmodernin ajan koittaneen.

"Myöhäismodernin koulukunnan mukaan kyse on ennemminkin
vaiheittaisesta muutoksesta kuin murroksesta ja yhteiskuntaamme
muokkaavat yhä samat voimat, jotka olivat modernisaationkin
takana."

Giddensin ajatuksiin nojaten seuraavaksi nostetaan esiin muutamia kirjastojen kannalta keskeisiä myöhäismodernin yhteisöllisyyden piirteitä: radikalisoituvan modernisaation myötä syntyvää yhteisöllisyyden monimuo-

toistumista, refleksiivisen identiteetin rakentamiseen liittyvää yhteisöllisyyden tunteen merkityksen korostumista sekä ajasta ja paikasta irtovien sosiaalisten suhteiden ja fyysisen paikan yhteyttä.

Ajan ja paikan eroaminen toisistaan: ehto sille, että sosiaaliset suhteet voivat muotoutua laajojen aika-avaruuden välimatkojen yli, jopa globaalissa mittakaavassa.

Purkautumismekanismit: koostuvat symbolisista merkeistä ja asiantuntijajärjestelmistä (nämä yhdessä = abstraktit järjestelmät). Purkautumismekanismit erottavat vuorovaikutuksen paikan erityispiirteistä.

Institutionaalinen refleksiivisyys: vakiintunut tapa käyttää sosiaalista elämää koskevaa tietoa perustavanlaatuisena järjestäytymisen ja muutoksen työkaluna.

Kuvio 5: Modernin ajan dynaamisuuden taustatekijät (Giddens 1991, s. 20). Käännös tekijän.

2.1 Monimuotoistuva yhteisöllisyys

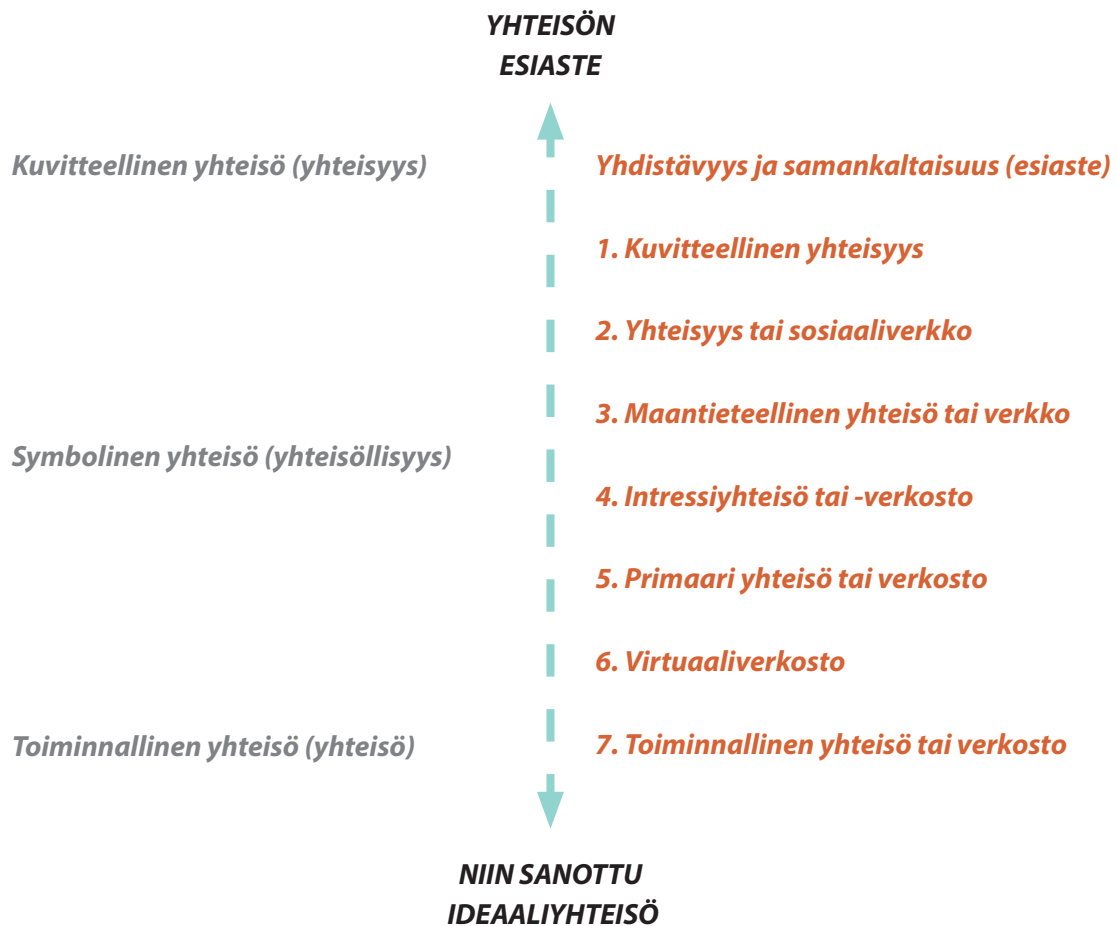
Tässä työssä lähdetään siitä, että aiemmin mainitun Giddensin ja muiden myöhäismodernin koulukunnan kannattajien näkemys yhteiskunnan muutoksesta pitää paikkansa. Yhteisöllisyyteen sovellettuna voimme ajatella tämän tarkoittavan sitä, että aiempi yhteisöllisyys ei ole yhteiskunnassa yhtäkkiä korvautunut millään uudella, täysin erilaisella postmodernilla yhteisöllisyydellä. Sen sijaan voimme päätellä, että modernisaation synnyttämät yhteisömuodot ovat yhä olemassa ja radikalisoituvan modernisaation voimat muuttavat niitä luoden kenties uudenlaisia yhteisöllisyyden variaatioita. (Vrt. esim. Giddens 1990, s. 45–52.) Tällä perusteella myöhäismodernin ajan yhteisöllisyyden keskeinen piirre vaikuttaisi olevan radikalisoituvan modernisaation aikaansaama monimuotoisuus.

"Myöhäismodernin ajan yhteisöllisyyden keskeinen piirre vaikuttaisi olevan radikalisoituvan modernisaation aikaansaama monimuotoisuus."

Yhteisöllisyyttä on tutkittu historian saatossa paljon ja yhteisöllisyyden käsitteen mää-

rittelyyn on monia erilaisia näkökulmia eri tieteenaloilla ja niiden sisälläkin. Varsinkin modernisaation myötä syntynyt sosiologian ala on erikoistunut tarkastelemaan ihmisten välisiä suhteita yhteisöjen muodossa (Lehtonen 1990, s. 21). Varhaisimmat ja klassiset yhteisön määritelmät syntyivät sosiologian alan kanssa yhtäaikaan sosiologian oppi-isiksikin kutsuttujen tutkijoiden toimesta (Ferdinand Tönnies, Émile Durkheim, Max Weber ja Georg Simmel). Erityisen tunnettu on Tönniesin (2001, alkuteos 1887) jako yhteisöllisiin (Gemeinschaft) ja yhteiskunnallisiin (Gesellschaft) sosiaalisiin suhteisiin. Myös muiden sosiologian klassikoiden määritelmät noudattavat enimmäkseen tiukan dualistista mallia, missä yhteisöjen ja yhteisöllisyyden voi nähdä jakautuvan moderneihin ja esimoderneihin muotoihin (Lehtonen 1990, s. 22).

Tämän työn yhteisön ja yhteisöllisyyden määrittelyssä tukeudutaankin kahteen tuoreempaan yhteisökäsitteen määritelmään: Heikki Lehtosen Yhteisöön (1990) ja Seppo Kangaspuntan toimittamaan artikkelikokelmaan Yksilöllinen yhteisöllisyys (2011). Varsinkin Kangaspuntan et al. (2011) esittämä näkemys yhteisöllisyydestä nykymaailmassa vastaa Giddensin ja muiden hänen koulukuntansa

Kuvio 6: Yhteisyyden jatkumo Kangaspunta et al. (2011, s. 258–259) ajatusten mukaan.

edustajien käsitystä myöhäismodernista yhteiskunnasta. Kangaspunta et al. toteavat, että "yhteisyys on nykymaailmassa jatkumo, joka vaihtelee tiiviys- ja voimakkuusasteiltaan". He jakavat yhteisöllisyyden seitsemään eri ryhmään sekä yhteen esiasteeseen (kuvio 6). Ryhmien määrittäjinä he käyttävät esimerkiksi vuorovaikutusta, toimintaa, yhteenkuuluvuu-

den tunnetta, valintaa, sosiaalista sidettä ja identiteettiä (kuvio 7). (Kangaspunta et al. 2011, s. 258.) Seuraavaksi on nostettu esiin muutamia heidän esittämiään yhteisöllisyyden muotoja, jotka voidaan liittää kirjaston muutokseen myöhemmissä luvuissa esiin tuotavilla tavoilla.

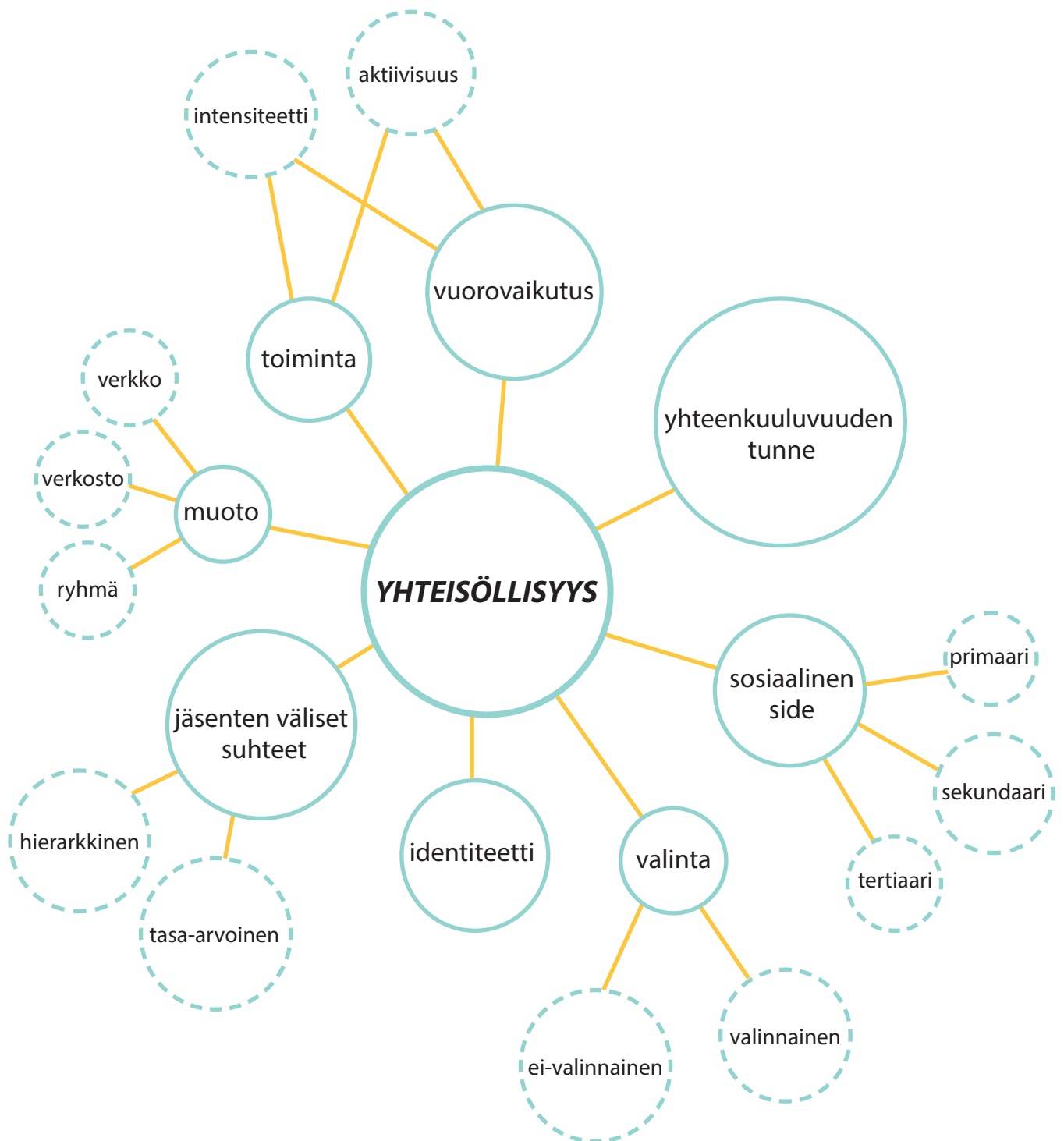
Usein yhteisön tai yhteisöllisyyden nähdään kytkeytyvän fyysiseen paikkaan (Lehtonen 1990, s. 17). Kangaspunta et al. (2011, s. 262) nimittävät tällaista paikallisuuteen perustuvaa yhteisömuotoa **maantieteelliseksi yhteisöksi**. Maantieteellinen sijainti on ikään kuin eräänlainen yhteisöllisyyden potentiaali, sillä se helpottaa yhteisöllisyyteen liittyvää vuorovaikutusta. Perinteisesti tällaisia paikkayhteisöjä ovat olleet maaseudun kylät, joita usein edelleen pidetään keskustelussa jonkinlaisina yhteisöllisyyden ideaalina. (Lehtonen 1990, s. 219.) Toisaalta sosiologian alalla on keskusteltu kaupungistumisen ja teollistumisen alkua ajoista asti siitä, kuinka paikallisuus on menettänyt merkitystään yhteisöllisyyden muodostajana. Ferdinand Tönnies (2001, alkuteos 1887), käsitteli jo sata vuotta sitten tätä modernisaation tuomaa muutosta ihmisten yhteisöissä. Teoksessaan Tönnies kuvaa, kuinka kaupungistuminen ja teollistuminen vähensivät perinteistä suku- ja paikkasidonnaista yhteisöllisyyttä. Nykyään ihmiset muuttavat elämänsä aikana tyypillisesti useita kertoja eivätkä aina tunne edes naapureitaan.

Toinen sosiologian oppi-isä Émile Durkheim (1990, alkuteos 1893) nosti puolestaan omassa työssään esiin, kuinka modernisaatioon liittynyt työnjaon eriytyminen synnytti sopimuksiin perustuvia yhteisöjä. Modernissa yhteiskunnassa on hänen mukaansa yleistä, että yhteisöt syntyvät yhteisten päämäärien tai kiinnostuksen kohteiden ympärille. Kangaspunta et al. (2011, s. 262) nimittävät tällaisia tiettyjen asioiden edistämiseksi perustettu-

ja yhteisöjä **intressiyhteisöiksi**. Esimerkiksi työyhteisöt ja poliittiset puolueet rakentuvat yhteisen päämäärän ympärille. Intressiyhteisöt ovat myös tärkeitä yhteiskunnan toiminnalle. Aiemmin mainittiin esimerkiksi Norrisin (2002) teoria poliittisen kansalaisvaikuttamisen muutoksesta ja kaupunkiaktivismin. Samoin aiemmin mainitut innovaatioverkostot (Mäkinen 2011) voidaan laskea intressiyhteisöjen ryhmään. Vaikka intressiyhteisöt perustuvat usein sopimuksien varaan, voi niihinkin liittyä yhteenkuuluvuuden tunnetta, joka syntyy esimerkiksi jaettujen kokemusten kautta. (Kangaspunta et al. 2011, s. 262.)

"Paikallisuus on menettänyt merkitystään yhteisöllisyyden muodostajana."

Erityisesti nykyään ihmiset rakentavat yhteisöjen avulla myös identiteettiään ja hakevat yhteisöistä puhtaasti yhteenkuuluvuuden tunnetta (ks. esim. Autio 2011). Tällaista asetta kevyempää yhteisöllisyyden muotoa Kangaspunta et al. (2011, s. 260) kutsuvat nimellä **yhteisyys- tai sosiaaliverkko**. Kuten Tönnies (2001, alkuteos 1887, s. 27–28) teoksessaan kuvailee, esimodernina aikana yhteisöihin synnyttiin ja kasvettiin sisään. Nykyisin perhe ja suku määrittävät edelleen yksilön identiteettiä, mutta yhteisöllisyyden luonne on kokonaisuutena aiempaa valinnanvaraisempaa (Aro 2011, s. 57). Yhteisyys- tai sosiaaliverkkoyhteisöjä ovat esimerkiksi erilaiset

Kuvio 7: Yhteisyyden tai yhteisöllisyyden erilaisia määrittäjiä Kangaspunta et al. (2011, s. 258) ajatusten mukaan.

kuluttamisen, elämäntapojen, harrastusten, pelien tai fanikulttuurin ympärille syntyvät yhteisöt. Yhteisön jäsenet tuntevat yhteenkuuluvuutta ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään, mutta yhteisö ei rakennu ensisijaisesti tavoitteellisen toiminnan ympärille kuten intresiyhteisö. Yhteisyys- tai sosiaaliverkolle on yhä tyypillisempää, että jäsenet eivät välttämättä kohtaa fyysisesti toisiaan. (Kangaspunta et al. 2011, s. 260.)

"Yhteisöllisyyden luonne on kokonaisuutena aiempaa valinnanvaraisempaa."

Viimeinen tässä esiin nostettava yhteisöllisyyden muoto liittyykin sähköisten viestintävälineiden avulla rakentuviin verkostomaisiin yhteisöihin. Viime vuosina internetin verkomaailmassa toimivat yhteisöt ovat lisääntyneet räjähdysmäisesti. Kangaspunta et al. (2011, s. 263) nimittävät näitä yhteisöjä **virtuaaliverkostoiksi**. Heidän mukaansa 2000-luvun alun teknologinen kehitys ja varsinkin sosiaalisen median ilmaantuminen ovat mahdollistaneet käyttäjien tiivimmän vuorovaikutuksen ja yhteistoiminnan, jolloin internetissä operoivat ihmisten yhteenliittymät ovat voineet tiivistyä verkostoiksi. Wellman (2001) on Giddensin tavoin todennut, että internet, matkapuhelimet ja nopeat liikkumismuodot

ovat vähentäneet välimatkojen merkitystä sosiaalisten suhteiden ylläpitämiselle. Samalla uudet viestintävälineet kytkeytyvät suoraan käyttäjän persoonaan eivätkä paikkaan tai siihen sosiaaliseen organisaatioon tai ryhmään, jonka jäsen yksilö on. Wellmanin teorian mukaan osittain näistä syistä nykyajan yhteisöt muistuttavat enemmän linkittyneistä yksilöistä muodostuvia verkostoja kuin perinteisiä ryhmämaisia yhteisöjä. (Rainie & Wellman 2012.)

Tässä esitettyjen lisäksi on toki olemassa monia muitakin yhteisömuotoja ja tapoja jaotella näitä erilaisiin ryhmiin (vrt. esim. Lehtonen 1990, s. 17). Lisäksi jo tässä esitettyt muodot yhdistyvät helposti toisiinsa, eikä niitä ole olemassa yleensä puhtaasti kuvatulaisina. Yhteistä edellä mainituille yhteisömuodoille tuntuu olevan, että ne kaikki ovat jonkinlaisia ihmisten vuorovaikutuksessa syntyviä ryhmä- tai verkostomuodostelmia. Usein näihin yhteisöihin tuntuu liittyvän myös jonkilaista tavoitteellista toimintaa tai yhteenkuuluvuuden tunnetta, mutta ei aina. Valinnaisuuteen, sosiaaliseen siteeseen ja jäsenten välisiin suhteisiin liittyvät ominaisuudet tuntuvat vaihtelevan tavoitteellista toimintaa ja yhteenkuuluvuuden tunnetta enemmän yhteisöstä riippuen. Oleellista on huomata, että yhteisöllisyys jakaantuu myöhäismodernina aikana monenlaisiin muotoihin, eikä kirjastonkaan yhteydessä riitä todennäköisesti vain yhdenlaisen muodon tarkasteleminen.

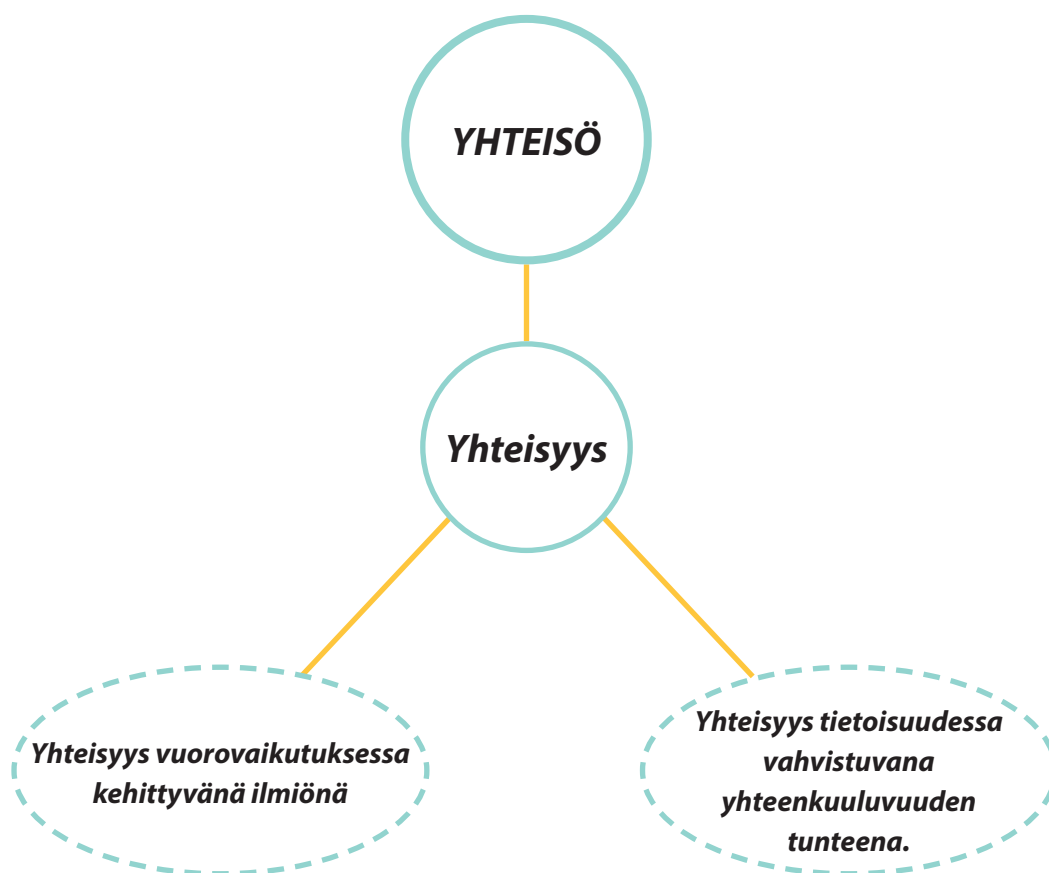
2.2 Yhteisöllisyyden tunne

Lehtonen (1990, s. 23) näkee yhteisöjen taustalla kaksi pääasiallista syntyprosessia: konkreettiseen toimintaan ja vuorovaikutukseen perustuvan yhteisyyden sekä symboliseen yhteisöllisyyden tunteeseen perustuvan yhteisyyden (kuvio 8). Hänen mukaansa symbolinen yhteisyys rakentuu jaettujen uskomusten, tunteiden ja subjektiivisten kokemusten ympärille (Lehtonen 1990, s. 26). Hän toteaa myös, että symboliset yhteenkuuluvuuden tunteesta syntyvät yhteisöt ovat nykyaikana todennäköisesti keskeisempiä kuin toimintaan liittyvät yhteisöt (Lehtonen 1990, s. 230). Samoin Giddensin refleksiivisen identiteetin teoriaa vasten tarkasteltuna juuri symbolinen yhteisyys vaikuttaa olevan tärkeä myöhäismodernin yhteisöllisyyden syntyta- pa, koska sen voidaan katsoa liittyvän yksilön identiteetin muodostukseen (Kangaspunta et al. 2011, s. 260–261). Näistä syistä seuraavaksi on syytä tarkastella hieman tarkemmin yhteisöllisyyden tunnetta.

Siinä missä sosiologian voi nähdä perinteisesti keskittyneen tarkastelemaan yhteisön toimintaa ja rakennetta (Lehtonen 1990, s. 20–21), yhteisöllisyyden tunteen määrittelyssä järjestelmällisintä tutkimusta lienee tehty psykologian alalla (Wright 2004, s. 9). Varhaisimpia

yhteisöllisyyden tunteen määritelmiä on psykologi Samuel Sarasonin vuoden 1974 urauurtava tutkimus. Samaa aihetta tutkivat esimerkiksi Gusfield ja monet muut psykologit 1970- ja 1980-luvuilla, mutta he keskittyivät lähinnä yhteisöllisyyden tunteeseen naapuruston kontekstissa. (Wright 2004, s. 10–11.) Vasta vuonna 1986 psykologit McMillan ja Chavis onnistuivat esittämään tutkimusalan yleisesti hyväksymän ja kokonaisvaltaisen määritelmän yhteisöllisyyden tunteelle. Myöhemmät tutkimukset ovat lähinnä vahvistaneet määritelmän käyttökelpoisuuden ja siihen on ehdotettu vain pieniä muutoksia kuten osatekijöiden uudelleennimeämistä tai kontekstisidonnaisen tekijän lisäämistä (esim. McMillan 1996; Wright 2004).

"Symbolinen yhteisyys vaikuttaa olevan tärkeä myöhäismodernin yhteisöllisyyden syntyta- pa, koska sen voidaan katsoa liittyvän yksilön identiteetin muodostukseen."

Jäsenten ryhmäidentiteetti muotoutuu konkreettisen toiminnan seurauksena ja tuloksena voi olla toiminnallinen yhteisö.

Yhteisyys voidaan ymmärtää ryhmäidentiteettiä vahvistavana tietoisuusmuotona, jonka tuloksena kehittyy symbolista yhteisyyttä.

Kuvio 8: Yhteisyyden syntytavat Lehtosen (1990, s. 23) ajatusten mukaan. Lähtökohtana on ajatus, että yhteisön jäsenillä täytyy olla jotain yhteistä. Tämä yhteisyys voi kehittyä kahdella tavalla.

Tässä työssä viitataan McMillanin ja Chavisin vuoden 1986 määritelmään. Heidän määritelmänsä on neliosainen ja sen osatekijät ovat **jäsenyys** (membership), **vaikuttaminen** (influence), **integraatio ja tarpeiden tyydyttäminen** (integration and fulfillment of needs) sekä **jaettu emotionaalinen yhteys** (shared

emotional connection, käännökset: Koivula 2010, s. 23). Koska määritelmä tuntuu antavan konkreettisia keinoja yhteisöllisyyden tunteen rakentamiseksi kirjastossa, käydään seuraavaksi läpi tarkemmin nämä neljä osatekijää. Osatekijät ja niiden muodostumisen dynamiikkaa on esitelty kuviossa 9.

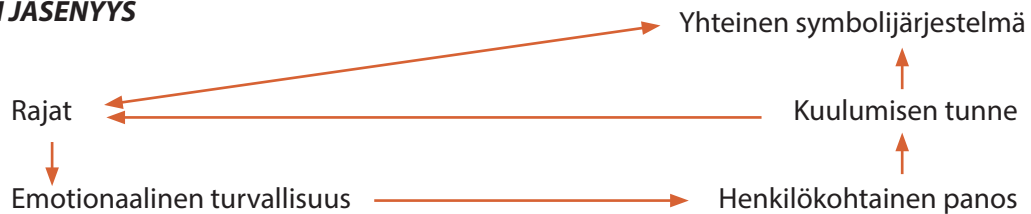
McMillanin ja Chavisin määritelmän ensimmäinen osa on **jäsenyys**. Yhteisön jäsenyys koostuu heidän mukaansa viidestä osatekijästä, joita ovat rajat, emotionaalinen turvallisuus, kuulumisen tunne, henkilökohtainen panos sekä yhteinen symbolijärjestelmä. Jäsenyys viittaa yksinkertaisesti siihen, että on ihmisiä, jotka kuuluvat yhteisöön ja ihmisiä, jotka eivät kuulu siihen. Rajat luovat yhteisön sisällä emotionaalista turvallisuutta, jota jäsenet tarvitsevat paljastaakseen tarpeensa ja tunteensa yhteisön muille jäsenille. Kuulumisen tunne on puolestaan tunne tai odotus siitä, että yksilö sopii yhteisön jäseneksi ja hänellä on paikka siinä. Se liittyy henkilökohtaiseen panokseen, jonka annettuaan yksilö kokee ansainneensa paikkansa yhteisössä ja jonka seurauksena jäsenyys on hänelle merkityksellisempi. Viimeinen jäsenyyttä määrittävä osatekijä on yhteinen symbolijärjestelmä, joka auttaa paitsi luomaan ryhmän rajoja myös jäseniä integroitumaan yhteisöön. Symbolijärjestelmään voivat kuulua esimerkiksi erilaiset riitit, kieli ja pukeutuminen. (McMillan & Chavis 1986, s. 9–10.)

Toinen yhteisöllisyyden tunteen osatekijä on **vaikuttaminen**. Vaikuttaminen on McMillanin ja Chavisin mukaan kaksisuuntainen osatekijä. Jotta jäsen tuntisi halua kuulua yhteisöön, hänellä on oltava valtaa vaikuttaa yhteisön toimintaan. Toisaalta yhteisön kiinteys riippuu puolestaan siitä, kuinka paljon yhteisöllä on valtaa vaikuttaa jäseneensä. Heidän mukaansa nämä voimat toimivat yhtäaikaaisesti. Esimerkkinä he esittävät, että ihmiset, jotka ottavat huomioon toisten jäsenten tarpeet, arvot ja mielipiteet, ovat usein yhteisön vaikutusvaltaisimpia jäseniä, kun taas ne, jotka yrittävät dominoida muita ja jättävät huomiotta heidän toiveensa ja mielipiteensä ovat usein vähiten vaikutusvaltaisia jäseniä. (McMillan & Chavis 1986, s. 11.)

Kolmas yhteisöllisyyden tunteen osatekijä on McMillanin ja Chavisin mukaan **integraatio ja tarpeiden tyydyttyminen**. Tämän osatekijän perusajatus on, että ihmiset pyrkivät tyydyttämään tarpeensa ja yhteisö vahvistuu, mikäli jäsenet saavat sen avulla tarpeitaan tyydytettyä. He toteavat, että yhteisö voi näin vah-

"Ihmiset, jotka ottavat huomioon toisten jäsenten tarpeet, arvot ja mielipiteet, ovat usein yhteisön vaikutusvaltaisimpia jäseniä, kun taas ne, jotka yrittävät dominoida muita ja jättävät huomiotta heidän toiveensa ja mielipiteensä ovat usein vähiten vaikutusvaltaisia jäseniä."

I JÄSENYYS

II VAIKUTTAMINEN

- A. Jäsenen avoimuus yhteisön vaikutukselle $\longleftrightarrow$ jäsenen valta vaikuttaa yhteisöön
- B. Jäsenen tarve yhteisymmärrykselle $\times$ yhteisön tarve yhdenmukaisuudelle = yhteisön valta vaikuttaa jäseniin (yhteisön normit)

III INTEGRAATIO JA TARPEIDEN TYYDYTTYMINEN

- A. Siinä määrin missä yhteisö onnistuu täyttämään jäsentensä tarpeita, jäsenet voivat tuntea yhteisöllisyyttä

IV JAETTU EMOTIONAALINEN YHTEYS

- A. Kaava 1: Jaettu emotionaalinen yhteys = yhteydenpito + korkealaatuinen vuorovaikutus
- B. Kaava 2: Korkealaatuinen vuorovaikutus = (onnistuneesti päättyneet tapahtumat – epäselvyys) $\times$ (tapahtuman merkitys $\times$ tapahtuman yhteisyys) + jäsenille annettun kunnian määrä – nöyryytyksen määrä

Kuvio 9: Yhteisöllisyyden tunteen osatekijät ja niiden välisiä suhteita (McMillan & Chavis 1986, s. 15). Käännös tekijän.

vistaa jäsentensä yhteisöllisyyden tunnetta monin tavoin. Esimerkkeinä he mainitsevat yhteisön jäsenyyteen liittyvän statuksen ja yhteisön menestyksen. Samoin ihmiset haikuvat usein sellaisten ihmisten luo, joiden taidot ja osaaminen voivat hyödyttää heitä jollain tavalla. Tarpeiden ja niihin vastaavien yhteisöjen tunnistamiseksi yksilöt käyttävät McMillanin ja Chavisin mukaan arvoja. Yhteiset arvot antavat yhteisön jäsenille lupauksen siitä, että yhteisö pyrkii samanlaisiin päämääriin kuin jäsen itse ja yhteisö tulee näin täyttämään jäsenen tarpeita. (McMillan & Chavis 1986, s. 13.)

"Jaettu emotionaalinen yhteys vaikuttaa olevan todellinen vahvan yhteisön merkki."

McMillanin ja Chavisin määritelmän viimeinen yhteisöllisyyden tunteen osatekijä on **jaettu emotionaalinen yhteys**. Heidän mukaansa se vaikuttaa olevan todellinen vahvan yhteisön merkki. Jaettu emotionaalinen yhteys viittaa siihen, että yhteisön jäsenillä on jaettuja yhteisiä kokemuksia. Yhteys on todennäköisesti sitä vahvempi, mitä enemmän jäsenet ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Lisäksi mitä positiivisempia vuorovaikutuskokemukset ovat sitä vahvempi siteestä tulee. Samoin vuorovaikutustilanteiden päätöksellä on merkitystä yhteyden muodostumiseen. Jos tilanteet päättyvät ilman selkeää lopetusta,

jää yhteyden vahvistuminen tapahtumatta. Vuorovaikutustilanteiden suuri merkitys jäsenelle kasvattaa myös yhteyden lujuutta. Muita jaetun emotionaalisen yhteyden tekijöitä ovat McMillanin ja Chavisin mukaan panostus, kunnian ja nöyryyttämisen suhde sekä henkinen side. (McMillan & Chavis 1986, s. 13–14.)

Lopuksi McMillan ja Chavis antavat joitakin käytännön esimerkkejä eri osatekijöiden toiminnasta yhdessä. He esittävät esimerkiksi seuraavan yliopiston koripallojoukkuetta koskevan esimerkin (käännös tekijän):

"Joku laittaa asuntolan ilmoitustaululle ilmoituksen asuntolan sisäisen koripallojoukkueen perustamisesta. Ihmiset osallistuvat järjestäytymistapaamisiin vieraina toisilleen, omien tarpeidensa lähtökohdista (tarpeiden täyttäminen). Joukkuetta yhdistää asuinpaikka (jäsenyyden rajat), ja joukkue viettää harjoituksissa yhdessä aikaa (vuorovaikutuksen määrä). He pelaavat pelin ja voittavat (positiivinen ja merkityksellinen vuorovaikutuskokemus). Pelatessaan jäsenet näkevät vaivaa joukkueen puolesta (henkilökohtainen panos). Joukkeen menestyessä sen jäsenet saavat tunnustusta ja onnitteluja (kunnia ja yhteisön jäsenyyden status). Joku ehdottaa, että he ostavat samantyyppiset paidat ja kengät (yhteiset symbolit), ja joukkueen jäsenet tekevät niin (vaikutusvalta)." (McMillan & Chavis 1986, s. 16.)

Yhteenvetona todettakoon, että myöhäismodernina aikana yhteisöllisyyden tunne

vaikuttaa olevan tärkeä osa yhteisöllisyyttä. Yhteisöpsykologia on määritellyt yhteisöllisyyden tunteen neljän osatekijän kautta. Jäsenyys, vaikuttaminen, integraatio ja tarpeiden tyydyttyminen sekä jaettu emotionaalinen yhteys voivat toimia apukäsitteinä myös kirjaston yhteisöllisyyden ymmärtämisessä. Esimerkiksi kävijän mahdollisuus vaikuttaa

kirjastossa tapahtuvaan toimintaan tai jopa kirjaston rakennukseen vaikkapa neulegraffitien muodossa (kuvio 10) voisi ehkä auttaa luomaan yhteisöllisyyden tunnetta. Samoin voitaisiin olettaa, että mitä paremmin kirjasto kykenee vastaamaan kävijöidensä erilaisiin tarpeisiin, sitä vahvempi kirjaston yhteisöstä voi muodostua.

Kuvio 10: Tamperelaisen Tesoman kirjaston kävijät ovat muokanneet kirjastonsa sisäänkäyntiä neulegraffiteilla.

2.3 Myöhäismoderni yhteisöllisyys ja paikka

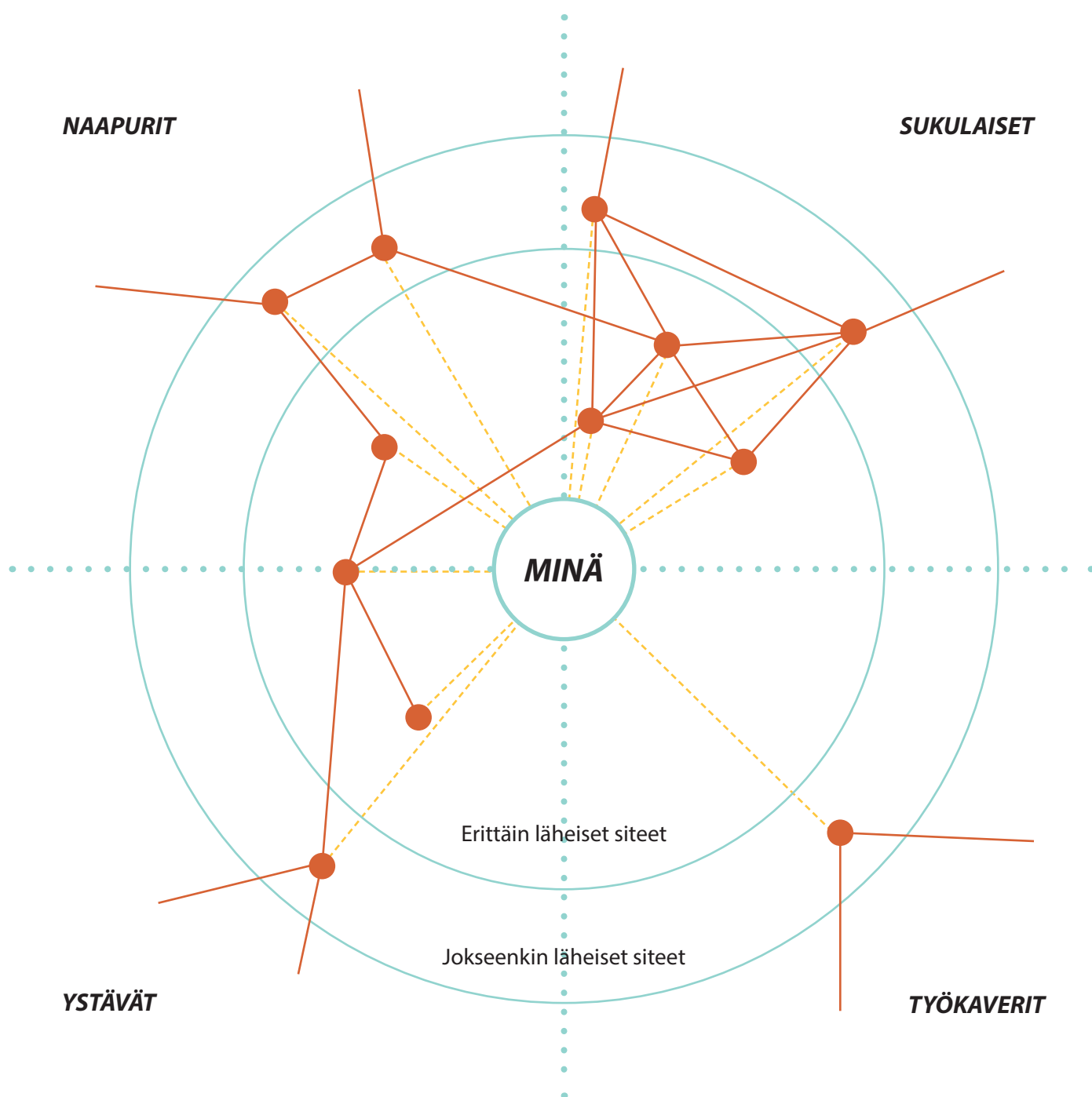
Yksi kolmesta Giddensin (1990, s. 16) myöhäismodernin ajan keskeisestä taustatekijästä on sosiaalisten suhteiden eroaminen ajasta ja paikasta. Tämä on merkittävä havainto työn kannalta, koska tämän työn tavoitteena on fyysisen paikan luominen arkkitehtuurin avulla. Lisäksi edellä on käynyt ilmi, että paikallisuus on yhteisöllisyyden määrittäjänä menettänyt merkitystään modernisaation myötä. Herääkin siis kysymys, mikä on myöhäismodernissa yhteiskunnassa fyysisen paikan ja yhteisöllisyyden välinen suhde.

Fyysisen paikan ja yhteisöllisyyden tarkasteleminen johtaa useimmiten helposti maantieteellisen yhteisöllisyyden tarkasteluun. Tästä aiheesta onkin paljon tutkimuksia. Esimerkiksi aiemmin jo mainittiin, kuinka yhteisöpsykologit tarkastelivat 1970- ja 1980-luvuilla tyyppillisesti yhteisöllisyyden tunnetta naapuruston kontekstissa (Wright 2004, s. 10). Yhtenä esimerkkinä voidaan nostaa esiin myös Ray Oldenburgin (1989) kolmansiin paikkoihin liittyvä teoria. Tätä teoriaa käsitellään tarkemmin lisää seuraavassa luvussa, mutta pohjimmiltaan sekin liittyy paikallisiin yhteisöihin. Tuoreimpia paikkaa ja yhteisöä tarkastelleita tutkimuksia on Richard Floridan teoria luovasta luokasta ja luovaa yhteisöä houkutte-

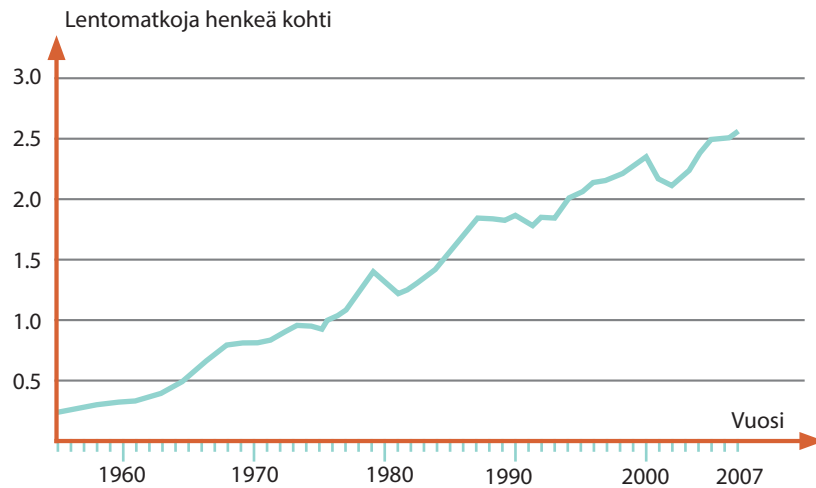
levista paikoista (Florida 2005, s. 339–344). Kokonaisvaltaisimman vastauksen tämän alaluvun näkökulmaan tuntuu kuitenkin antavan tunnettu sosiologi Barry Wellman.

"Fyysiset kulkuneuvot sekä uudet viestintävälineet ovat vähentäneet fyysisen paikan merkitystä sosiaalisten suhteiden ylläpitämiselle."

Barry Wellman on tutkinut 1970-luvulta lähtien elektronisten viestintävälineiden vaikutusta ihmisten sosiaalisiin suhteisiin. Hän on tutkimuksissaan muun muassa todennut, kuinka ihmisten sosiaaliset verkostot ovat laajentuneet lähimmän naapuruston ulkopuolelle (kuvio 11). Jo vuonna 1968 tekemässään tutkimuksessa Wellman havaitsi, että Toronton asukkaiden lähimmistä suhteista vain 13 % koski naapureita (Wellman 1968, Rainie & Wellman 2012, s. 122 mukaan). Hänen näkemyksensä mukaan fyysiset kulkuneuvot, kuten lentokoneet (taulukko 4) ja autot, sekä uudet viestintävälineet, kuten matkapuhelimet ja internet, ovat vähentäneet fyysisen

Kuvio 11: Tyypillisen henkilökohtaisen verkoston lähimmät siteet (Rainie & Wellman 2012, s. 122). Wellmanin mukaan ihmisten väliset suhteet ovat muuttuneet paikkaan sidotuista naapuruston tai perheen kaltaisista ryhmistä yksilöiden välisiksi verkostoiksi.

Taulukko 4: Lentomatkoja henkeä kohti vuodessa Yhdysvalloissa 1955–2007 (Yhdysvaltojen liikennetilastovirasto 2007, Rainie & Wellman 2012, s. 24 mukaan).

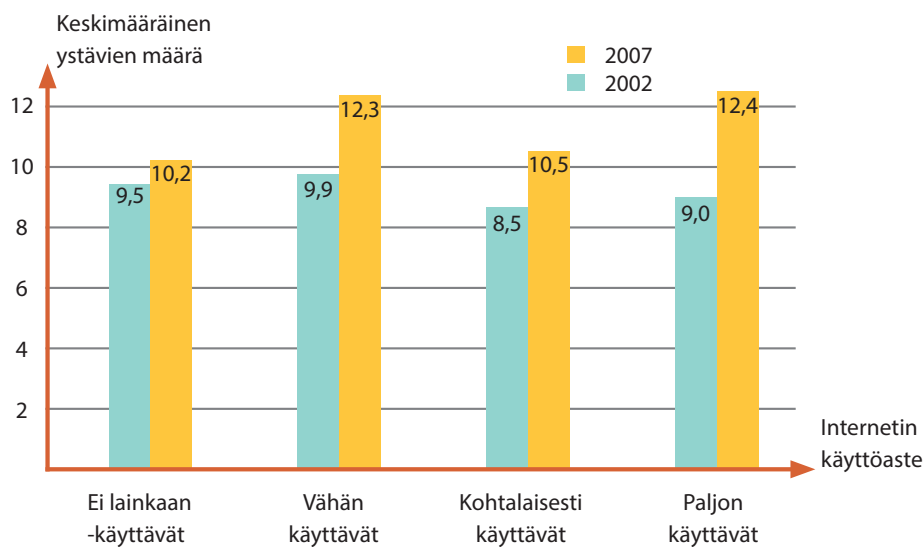
paikan merkitystä sosiaalisten suhteiden ylläpitämiselle (Wellman 2001).

Wellman ei kuitenkaan tarkoita, että fyysisten tapaamisten merkitys olisi samalla vähentynyt. Päinvastoin hän osoittaa monien tilastojen avulla (taulukko 5), kuinka esimerkiksi internetin käyttö vuorovaikutuksessa itse asiassa lisää myös kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta (Rainie & Wellman 2012, s. 127–128). Wellman näkeekin, että henkilökohtainen vuorovaikutus tulee olemaan myös tulevaisuudessa haluttu tapa kommunikoida. Sähköiset viestintävälineet eivät niinkään kilpaile fyysisten tapaamisten kanssa, vaan täydentävät niitä. (Wellman 2001, s. 247.) Samaan johtopäätökseen ovat tulleet myös monet muut tutkijat. Esimerkiksi nuorten sosiaalisen

median käyttöä tarkastelleessa tutkimuksessa on todettu, että fyysiset ja virtuaaliset kohtauspaikat täydentävät toisiaan sosiaalisina areenoina (Noppari & Uusitalo 2011, s. 161).

Toisaalta kuten alaluvussa 2.1 tuotiin esiin, yhteisöllisyys on nykyään aiempaa valinnanvaraisempaa. Esimerkiksi sosiologian klassikot eli Tönnies, Durkheim, Simmel ja Weber näkivät traditionaalisen yhteisöllisyyden kokonaisvaltaisena ja pysyvänä. Perheeseen, sukuun tai kylään synnyttiin ja sen normit ja tavat omaksuttiin ilman vaihtoehtoja. (Aro 2011, s. 57.) Sen sijaan modernille ja varsinkin jälkimodernille ajalle on tyypillistä, että ihmiset eivät ole tiukasti sitoutuneet yhteen yhteisöön, vaan voivat valita yhteisönsä itse ja kuulua useaan erilaiseen yhteisöön yhtä-

"Internetin käyttö vuorovaikutuksessa itse asiassa lisää myös kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta."

Taulukko 5: Muutoksia yhdysvaltalaisien aikuisten keskimääräisissä, vähintään kerran viikossa kasvokkain tavattujen ystävien määrissä 2002–2007 internetin käyttöasteen mukaan jaoteltuna (Wang & Wellman 2010, Rainie & Wellman 2012, s. 128 mukaan).

aikaa. Myös Rainie ja Wellman ovat osoittaneet, kuinka amerikkalainen yhteiskunta on vapautunut perinteisistä perheen, uskonnon ja kansallisuuden muodostamista yhteisöryhmissä (Rainie & Wellman 2012, s. 27, 32).

"Uusi verkostomainen ja valinnainen yhteisöllisyys vaatii ihmisiltä uusia taitoja, strategioita ja resursseja."

Valinnanvapauden kanssa seuraa kuitenkin myös vastuuta. Rainie ja Wellman huomauttavat, että nyky-yhteiskunnan ihminen ei voi jättäytyä passiivisesti kyläyhteisönsä varaan, vaan hänen on aktiivisesti haettava omia yhteisöjään ja verkostoiduttava. Uusi verkostomainen ja valinnainen yhteisöllisyys vaatii ihmisiltä uusia taitoja, strategioita ja resursseja. (Rainie & Wellman 2012, s. 9.) Tätä taustaa vasten ei olekaan ihme, että viime vuosina puhe yhteisöllisyydestä ja yhteisöllisistä paikoista on tuntunut lisääntyvän esimerkiksi kaupunkisuunnittelun yhteydessä (esim. Sarkkola 2008, s. 2). Kuten sähköiset viestintävälineet ja virtuaaliset foorumit auttavat ihmisiä muodostamaan yhteisöjä, myös fyysisen kohtaamisen mahdollistavat paikat voivat toimia ihmisten yhteisöllisinä resursseina (esim. Florida 2005, s. 339). Esimerkiksi Richard Florida kuvailee fyysisiä kohtaamisia mahdollistavia paikkoja näin:

"Yhä harvempi meistä työskentelee kiinteinä työaikoina ja monet työskentelevät jokseenkin yksin – esimerkiksi kotona näppäimistön ääressä, kuten minä usein teen. Luotettavia ihmiskontakteja on siis vaikea löytää ja sähköpostin tai puhelun suoma keskeytys kestää vain hetken. Niinpä lähdän usein tauolle katu- tai varrella sijaitsevaan kahvibaariin vain katselemaan kadulla kulkevia ihmisiä tai lataan akkuja pyöriälemällä. Sen jälkeen suunnistan kahvilaan tapaamaan työtovereitani. Monet haastattelemistani ihmisistä kertovat tekevänsä melko samalla tavalla." (Florida 2005, s. 339–340.)

Kuten aiemmin on jo mainittu, traditionaalinen yhteisö rakentui usein paikkojen kuten kylien ympärille (esim. Tönnies 2001, alkuteos 1887, s. 28). Osalle ihmisistä fyysinen paikka on yhä edelleen tärkein keino rakentaa sosiaalisia suhteita. Esimerkiksi Rainie ja Wellman (2012, s. 75) esittävät tilaston, jonka mukaan vuonna 2011 amerikkalaisista 22 % ei käyttänyt internetiä. Rainien ja Wellmanin teorian voikin ymmärtää myös siten, että ainoastaan fyysisesti lähellä olevien paikkojen merkitys on vähentynyt. Ihmiset kohtaavat yhä myös fyysisissä paikoissa, mutta lentokoneiden, autojen ja muiden kulkuvälineiden ansiosta paikat voivat sijaita toisistaan etäällä (Wellman 2001, s. 123). Samanaikaisesti matkalla tapahtuvien satunnaisten kohtaamisten mahdollisuus pienenee ja paikoista itsestään tulee ihmisten sosiaalisen verkoston solmukohtia.

Myöhäismodernin yhteisöllisyyden eräs luonteenomainen piirre on ajan ja paikan irtoaminen sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Tässä aluvussa tarkasteltujen tutkimusten perusteella fyysiset ja virtuaaliset paikat eivät kilpaile keskenään, vaan täydentävät toisiaan sosiaalisten suhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä. Lisäksi yhteisöllisyyden

valinnaistumisen myötä fyysisistä paikoista näyttäisi olevan tulossa entistäkin tärkeämpiä resursseja yksilöiden pyrkiessä täyttämään yhteenkuuluvuuden tunteen tarvettaan. Tulevaisuudessa kirjasto voisi kenties muodostaa yhden keskeisistä yksilön sosiaalisen verkoston fyysisistä solmukohdista.

Kirjasto yhteisöllisenä paikkana

Minkälainen yhteisöllinen paikka kirjasto on? Miten kirjaston sosiaalista tilaa voidaan jäsentää? Minkälaisia yhteisömuotoja käyttäjät haluaisivat kirjastoon?

Ehdellisessä luvussa tarkasteltiin yhteisöllisyyttä myöhäismodernina aikana ja nostettiin esiin muutamia tämän työn kannalta keskeisiä näkökulmia aiheeseen. Tässä luvussa syvennetään ymmärrystä kirjastosta yhteisöllisenä paikkana myöhäismodernina aikana ja tuodaan esiin muun muassa, miten aiemmin mainitut erilaiset yhteisömuodot näyttäytyvät kirjastoissa.

Koska kirjastojen viimeaikainen muutos on vielä kesken, ei aihetta ole ehditty tutkia kovin

pitkään. Joitakin kiinnostavia tutkimuksia on kuitenkin jo tehty ja niitä tarkastellaan seuraavassa alaluvussa 3.1. Alaluvussa 3.2 puolestaan nostetaan esiin kirjaston käyttäjien näkökulma. Käyttäjätutkimuksien kautta piirtyy kuva siitä, millaisena yhteisöllisenä paikkana kirjastossa kävijät kirjastonsa näkevät. Käyttäjätutkimukset tarjoavat myös jonkinlaisen vilauksen kirjastojen tulevaisuuteen. Miten kirjastot voisivat paremmin vastata myöhäismodernin yhteisöllisyyden tarpeisiin tulevaisuudessa?

3.1 Kirjasto kompleksisena sosiaalisena tilana

Viiime vuosina informaatiotutkimuksen alalla (englanniksi library and information science, LIS) kiinnostus kirjastoon sosiaalisena paikkana on kasvanut. Tutkimuksesta on erotettavissa kaksi päähaaraa, joista ensimmäinen on keskittynyt kirjaston digitalisoitumisen mahdollistamaan uudenvlaiseen vuorovaikutukseen käyttäjien kanssa. Toinen tutkimushaara puolestaan tarkastelee kirjastoa fyysisenä sosiaalisen vuorovaikutuksen paikkana. (Söderholm & Nolin 2015, s. 244.) Tämän työn kannalta varsinkin jälkimmäinen tutkimushaara on luonnollisesti kiinnostava. Digitaalista suuntausta on käsitelty tarkemmin alaluvussa 4.5.

Kirjastoa sosiaalisena paikkana ovat tutkineet ensimmäisten joukossa Leckie ja Hopkins (2002). He tutkivat kahta kanadalaista pääkirjastoa ja totesivat tutkimuksessaan, ettei kirjasto vaikuta olevan erityisen tärkeä sosiaalinen paikka. Myöhemmät tutkimukset ovat kuitenkin kumonnet heidän tulkintansa. Esimerkiksi Fisher et al. (2007) haastattelivat uuden Seattlen pääkirjaston kävijöitä, jotka kertoivat sosiaalisen ulottuvuuden olevan tärkeä osa kirjastossa käymistä. Johnson (2012) puolestaan tarkasteli tutkimuksessaan kolmea lähikirjastoa Milwaukeeen kaupungissa.

Haastatteluidensa perusteella hän tuli siihen tulokseen, että kirjaston kautta muodostuvat sosiaaliset suhteet auttoivat luomaan sosiaalista pääomaa. Erot tutkimuksissa voivat selittyä sillä, että eri kirjastoilla on erilainen ympäristön ja käyttäjien asettama rooli yhteisössä. Vaikka selvyyden vuoksi tässä alaluvussa on käsitelty kirjastoja yhtenä homogeenisena ryhmänä, pitää muistaa, että erot kirjastojen välillä eri maissa ja saman maan sisälläkin voivat olla suuria.

"Kirjaston kautta muodostuvat sosiaaliset suhteet auttoivat luomaan sosiaalista pääomaa."

Paikkatutkimushaaran laajimpia ja tämän työn kannalta kiinnostavimpia tutkimuksia ovat kuitenkin norjalaisten tutkijoiden PLACE-tutkimusprojektiin (Public Libraries – Arenas for Citizenship 2007–2012) liittyvät tutkimukset. PLACE-projektin tavoitteena oli tutkia kirjastoa kohtaamispaikkana digitaalisessa ja monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Projektin yhteydessä tehtiin muun muassa kysely-, haastattelu- ja havainnointitutkimuksia kolmessa oslolaaisessa lähikirjastossa. Koska

Aabø, S. & Audunson, R. A. (2012). *Use of library space and the library as place*, Library & Information Science Research, Vol. 34(2), pp. 138–149.

Audunson, R. A., Essmat, S. & Aabø, S. (2011). *Public libraries: A meeting place for immigrant women?* Library & Information Science Research, Vol. 33(3), p. 220–227.

Vårheim, A. (2011). *Gracious space: Library programmin strategies towards immigrants as tools in the creation of social capital*, Library & Information Science Research, Vol. 33(1), pp. 12–18.

Aabø, S., Audunson, R.A. & Vårheim, A. (2010). *How public libraries function as meeting places?* Library & Information Science Research, Vol. 32(1), pp. 16–26.

Aabø, S. (2009). *Libraries and return on investment (ROI): A meta-analysis*, New Library World, Vol. 110(7/8), pp. 311–324.

Audunson, R.A., Vårheim, A., Aabø, S. & Holm, E.D. (2007). *Public libraries, social capital, and low intensive meeting places*, Information research, Vol. 12(4).

Kuvio 12: Eräitä PLACE-hankkeen yhteydessä julkaistuja vertaisarvioituja artikkeleita. Tässä työssä on viitattu 2012 kirjoitettuun artikkeliin, jossa hankkeen tulokset on koottu yhteen.

pohjoismaiset yleiset kirjastot ovat pääosin samankaltaisia (esim. Kinnunen 2013), voidaan olettaa, että tulokset ovat sovellettavissa myös suomalaiseen kontekstiin. Tutkimushankkeen yhteydessä julkaistiin lukuisia vertaisarvioituja artikkeleita (kuvio 12), joista Svanhild Aabøn ja Ragnar Audunsonin vuonna 2012 tekemä artikkeli kokoaa yhteen tutkimushankkeen keskeisimmät tulokset.

Tutkimuksen tärkein havainto on, että kirjasto toimii hyvin monipuolisena sosiaalisena

areenana. Samaan lopputulokseen päädytään tarkastelemalla kirjastoa eri näkökulmista ja erilaisten yhteiskuntatieteiden käsitteiden kautta. Tämän työn kannalta mielenkiintoisia Aabøn ja Audunsonin käyttämiä käsitteitä ovat joko julkiseen, yksityiseen ja yhteisölliseen tilaan sekä kolmas paikka. (Aabø & Audunson 2012.) Jaon julkiseen, yksityiseen ja yhteisölliseen tilaan tutkimus lainaa sosiologi Lyn H. Loflandilta. Hänen mukaansa julkisessa tilassa ihmisten väliset suhteet ovat pääasiallisesti toisilleen tuntemattomien ihmisten suh-

teita. Yksityisen tilan suhteet ovat Loflandin mukaan puolestaan pääosin sellaisten ihmisten suhteita, jotka tuntevat toisensa hyvin ja yhteisöllisen tilan suhteet ovat luonteeltaan pääosin yhteisöllisiä. (Lofland 1998, Aabø & Audunson 2012, s. 141 mukaan.)

Kirjasto ei Aabøn ja Audunsonin tutkimuksen perusteella edusta puhtaasti mitään yksittäistä Loflandin kolmesta tilasta, vaan siinä yhdistyvät kaikki kolme tilaa. Pääosin kirjasto vastaa Loflandin julkisen tilan määritelmää. Se on kaikille avoin tila, jossa useimmat kävijät ovat tuntemattomia toisilleen. Tutkituissa kirjastossa kävi ihmisiä kaikista mahdollisista yhteiskunnan ihmisryhmistä. Se, että samassa kirjastossa käy turvapaikanhakija, tutkija, kirjailija, opiskelija, työtön, arkkitehti, narkomaani, koditon, eläkeläinen ja koululainen, osoittaa, että kirjasto todella on kaikille avoin. (Aabø & Audunson 2012, s. 147.) Useimmat kävijät vaikuttivat käyttävän kirjastoa kuitenkin ikään kuin yksityisenä tilanaan. Ihmiset tulivat kirjastoon työn, opintojen tai yksityisen elämänsä tarpeita täyttääkseen. Paikalle päästyään he Aabøn ja Audunsonin sanojen mukaan ”kutoivat ympärilleen yksityisyyden verkon”. Mielenkiintoista oli, että suoritettuaan yksityisen toimintansa, kuten sähköpostin lukemisen, kävijät saattoivat jäädä vielä kuleskelemaan kirjastoon, jolloin he ikään kuin palasivat julkiseen tilaan. Viimeiseksi tutkimus tunnisti kirjaston käytössä myös piirteitä, jotka viittasivat yhteisölliseen tilaan. Erityisesti lauantaicin kirjasto muuttui yhteisölliseksi tapaamispaikaksi. Lauantaicin perheillä oli

tapana tulla kirjastoon viettämään aikaa ja käymään kirjaston järjestämissä tapahtumissa, jolloin he usein törmäsivät ystäviin ja naapureihinsa. (Aabø & Audunson 2012, s. 143.)

Julkisen, yksityisen ja yhteisöllisen tilan näkökulmasta kirjaston voidaan siis sanoa olevan hyvin monimuotoinen. Samassa fyysisessä tilassa on erotettavissa sekä julkisia, yksityisiä että yhteisöllisiä sosiaalisia suhteita ja toimintoja (kuvio 13). Tärkeä havainto Aabøn ja Audunsonin (2012, s. 143) mukaan on, että ihmiset voivat joustavasti vaihtaa milloin vain näiden tilojen välillä. Tämä tarkoittaa, että vaikka ihmiset saapuvat kirjastoon enimmäkseen yksityisten päämääriensä takia, kirjastoon saavuttuaan he kuitenkin ikään kuin altistuvat myös yhteisölliselle ja julkiselle tilalle. Kävijöiden altistaminen julkisen tilan kautta erilaisille arvoille, kulttuureille ja aiheille onkin tärkeä kirjaston tehtävä moniarvoistuvassa yhteiskunnassa (esim. Aabø 2005).

”Julkisen, yksityisen ja yhteisöllisen tilan näkökulmasta kirjaston voidaan siis sanoa olevan hyvin monimuotoinen.”

Toisaalta tämä tarkoittaa myös, että yhteisöllisyyden luomiseksi kirjaston on kyettävä vastaamaan myös kävijöiden yksityisiin tarpeisiin. Yhteisöllisyyden tunteen teorian kannalta tämän voidaan nähdä liittyvän integraation ja tarpeiden tyydyttymisen osate-

Kuvio 13: Kirjaston tarkastelu yksityisen, julkisen ja yhteisöllisen tilan käsitteiden kautta Aabøn ja Audunsonin (2012) ajatuksia mukaillen.

- ✓ 1. Neutraali maaperä
- ✓ 2. Tasa-arvoistaja
- ✗ 3. Keskustelu päätoimintona
- ✓ 4. Matalan profilin tila
- ✓ 5. Laaja saavutettavuus
- ✓ 6. Vakituiset kävijät
- 7. Kodikkuus
- 8. Leikkisä ilmapiiri

Kuvio 14: Kolmannen paikan piirteet (Oldenburg 1989, s. 20–42) sekä tekijän intuitiivinen ajatus, miten ne yleensä toteutuvat kirjaston yhteydessä.

kijään (McMillan & Chavis 1986, s. 13). Myös esimerkiksi Söderholm ja Nolin (2015) ovat korostaneet fyysisen kokoelman merkitystä yhteisöä kokoavana tekijänä. He näkevät, että kokoelma voi hyvin vapaasti määriteltynäkin toimia yhteisöä kokoavana kiintopisteenä ja antavat esimerkkinä työkalujen lainaamiseen erikoistuneet kirjastot. Yksinkertaistettuna vaikuttaa siltä, että kokoelma tarjoaa ihmisille luontevan tavan liittyä ja poistua yhteisöllises-

tä tilasta. Kuten edellisessä luvussa todettiin, valinnaisuus on yksi myöhäismodernin ajan keskeisistä yhteisöllisyyden piirteistä.

Toinen tämän työn kannalta keskeinen näkökulma Aabøn ja Adunsonin tutkimuksessa liittyy kolmannen paikan käsitteeseen. Ray Oldenburgin (1989) teorian mukaan kolmannet paikat ovat yhteisöllisen elämän paikkoja, jotka edistävät laajempaa ja luovempaa so-

siaalista kanssakäymistä kuin kodit (ensimmäinen paikka) ja työpaikat (toinen paikka). Oldenburgin teoria kolmansista paikoista voidaan liittää amerikkalaisen sosiologian kulttuuripessimismiksi kutsuttuun ajattelu-suuntaan, jota luonnehtii huoli yhteiskunnan moraalisesta rappiosta ja ihmisten yhteisöllisen elämän näivettymisestä kuluttamisen ja massaviihteen seurauksena (Oldenburg 1989, s. 3–20; Saastamoinen 2011, s. 73). Hiukan negatiivisesta suhtautumisesta yhteisöllisyyden kehitykseen huolimatta Oldenburgin havainnot yhteisöllisten paikkojen piirteistä tuntuvat luonteelta kirjastonkin yhteydessä (kuvio 14).

Aabø ja Audunsonkin viittaavat tutkimuksessaan Oldenburgin teoriaan. Heidän mukaansa kirjasto on jälleen yhdistelmä erilaisia sosiaalisia tiloja. Paitsi että monet opiskelijat ja ammattilaiset käyttävät kirjastoa etätöpaikkana, myös monet työttömät ja eläkeläiset käyttävät sitä luomaan rytmiä päiväänsä eli ikään kuin työpaikan korvikkeena. Tästä näkökulmasta kirjasto näyttäytyykin siis Oldenburgin teorian toisena paikkana. Varsinkin lapsiperheiden toimintaa havainnoitaessa, kirjastolla on kuitenkin jopa ensimmäiseen paikkaan liitettävissä olevia piirteitä. Mitä tulee kirjastoon yhteisöllisenä kolmantena paikkana, Aabø ja Audunson epäroivät johtopäätöksissään. He toteavat, etteivät heidän tarkastelemaisensa käyttäjälähtöiset toiminnot riitä sijoittamaan kirjastoa kolmansien paikkojen ryhmään. Sen sijaan, jos mukaan otettaisiin tutkimuksessa ulkopuolelle jätetty kirjaston organisoimat tapahtumat kuten

kirjailijavierailut, vanhusten kerhot ja muut vastaavat aktiviteetit, tilanne voisi muuttua. (Aabø ja Audunson 2012, s. 147.)

"Kirjasto on matalan kynnyksen tila, jossa kävijä voi orientoitua yhteisön toimintaan tai istua alas ystävien ja tuttujen kanssa juttelemaan."

Aabø ja Audunsonkin tosin myöntävät, että kirjasto täyttää monet kolmansien paikkojen tunnusmerkeistä. Oldenburg (1989, s. 20–42) listaa kolmansille paikoille kahdeksan piirrettä, joita ovat neutraali maaperä, tasa-arvoistaja, keskustelu päätoimintona, matalan profiilin tila, laaja saavutettavuus, vakituiset kävijät, kodikkuus ja leikkisä ilma-
piiri. Aabø ja Audunsonin mukaan kirjasto on matalan kynnyksen tila, jossa kävijä voi orientoitua yhteisön toimintaan tai istua alas ystävien ja tuttujen kanssa juttelemaan. Sen sijaan keskustelu ei ole päätoiminto, vaikka keskustelua selvästi käydäänkin. Lisäksi kirjastossa käy paljon vakituisia kävijöitä, mutta he ovat usein opiskelijoita tai työttömiä, jotka kutovat kirjastossa yksityisyyden verkon ympärilleen. Aabø ja Audunson huomauttavat, että Oldenburgin määritelmässä vakituiset kävijät ovat tärkeitä yhteisön tiedonvälittäjiä. (Aabø & Audunson 2012, s. 148.)

Aabø ja Audunsonin havainnot ovat osittain ristiriidassa tämän työn perusajatuksen

kanssa. Eikö kirjasto toimikaan yhteisöllisenä kolmantena paikkana? Ensinnäkin Aabø ja Audunson myöntävät itsekkin jättäneensä kirjastolähtöiset toiminnot pois tutkimuksesta. Vuosien saatossa erilaiset kirjastojen lukupiirit ovat laajentuneet eri aiheita koskettaviksi harrastusryhmiksi. Tätä kirjoittaessa Helsingin seudun kirjastojen tapahtumakalenterista löytyy esimerkiksi ipad- ja älypuhelinpaja (kuvio 15), heijastinpaja, lasten capoeira, pelikerho, salapoliisi-tiedekerho, ohjelmointi-workshop, lego-robottikerho ja luovan toiminnan kerho (www.helmet.fi/tapahtumat). Kyseisen kaltaiset elämäntapojen, harrastusten pelien tai esimerkiksi fanikulttuurin ympärille syntyvät yhteisöt vastaavat Kangaspuntan et al. (2011, s. 260) määritelmää yhteisyys- tai sosiaaliverkosta, joka on yksi myöhäismodernin ajan yleisistä yhteisömuodoista.

"Nykyisin kolmantena paikkana voisi periaatteessa nähdä vaikka kirjaston Facebook-sivuston."

Toiseksi, kuten jo aiemmin on mainittu, viime aikoina on käyty paljon keskustelua kirjastojen hiljaisuuden tarpeellisuudesta (esim. Yle Uutiset 2010). Tässä mielessä kirjastot ovat vielä keskellä muutosta, mutta Aabøn ja Au-

dunsonin havainto keskustelun merkityksestä pitää paikkansa: jotta kirjasto voisi aidosti toimia yhteisöllisenä kolmantena paikkana, on tilan mahdollistettava aiempaa vapaammin ihmisten välinen vuorovaikutus (esim. McMillan & Chavis 1986, s. 13). Lisäksi on vielä huomattava, että kolmansien paikkojen piirteitä täytyy tarkastella hiukan kriittisesti. Oldenburgilla on ollut teoriaa laatiessaan selvästi mielessään lähinnä maantieteellinen yhteisö (Kangaspunta et al. 2011, s. 262) eli naapurusto, jolle Oldenburgin esittämät kolmansien paikkojen esimerkit (muun muassa kahvilat, kirjakaupat, baarit ja kampaamot) soveltuvat parhaiten. Nykyisin kolmantena paikkana voisi periaatteessa nähdä vaikka kirjaston Facebook-sivuston.

Yhteenvedona voidaan todeta, että PLACE-tutkimusprojektin yhteydessä tehdyt havainnot kirjastosta piirtävät kuvan kompleksisesta sosiaalisesta tilasta. Kirjastossa yhdistyvät niin julkinen, yksityinen kuin yhteisöllinenkin tilankäyttö ja sosiaalinen vuorovaikutus. Lisäksi kirjasto täyttää sekä ensimmäisen, toisen että kolmannen paikan tunnusmerkkejä olematta puhtaasti määritelmän mukaan yksikään niistä. Tärkeimpänä yksittäisenä havaintona Aabø ja Audunson nostavat esiin kävijöiden mahdollisuuden vaihtaa joustavasti vuorovaikutustavasta ja -tilasta toiseen.

Kuvio 15: Nykyään kirjastot järjestävät paljon erilaisia aktiviteetteja, joita Aabø ja Audunson eivät tutkimuksessaan tarkastelleet. Entressen kirjasto. "iPad- ja älypuhelinpaja", tekijä HelMet-kirjasto, lisenssi CC BY 2.0, kuva muutettu mustavalkoiseksi. <https://www.flickr.com/photos/helmetkirjasto/6885760749>

3.2 Yhteisöllisyys käyttäjän näkökulmasta

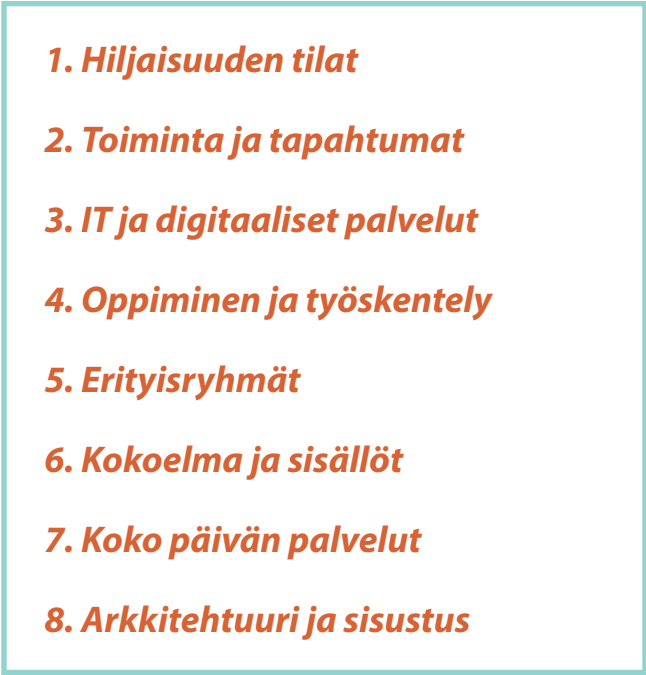
Kuten edellisessä alaluvussa tuli ilmi, kirjastoihin liittyvä sosiaalinen vuorovaikutus ja yhteisöllisyys ovat viime vuosina nousseet tarkastelun kohteeksi kirjastotutkimuksen alalla. Akateemiset tutkimukset voivat kuitenkin antaa vain osittaisen kuvan siitä, miten kirjastoa käytetään yhteisöllisenä paikkana. Ne tarkastelevat usein tutkimuskohdetta abstraktien käsitteiden kautta ja tyytyvät tekemään johtopäätöksiä siitä, millainen kirjasto on, jolloin jää vastaamatta siihen, millainen kirjasto konkreettisesti voisi olla. Lisäksi yhteisöllisyys on lähtökohtaisesti ihmisiin eli tässä tapauksessa kirjaston kävijöihin liittyvä ilmiö (esim. Hillery 1955, Wright 2004, s. 6 mukaan). Näistä syistä seuraavaksi tarkastellaankin yhteisöllisyyttä kirjastoissa muutamana ajankohtaisen käyttäjä tutkimuksen kautta.

"Akateemiset tutkimukset voivat antaa vain osittaisen kuvan siitä, miten kirjastoa käytetään yhteisöllisenä paikkana."

Suomessa on historiallisestikin kerätty melko hyvin tietoa kirjastojen käytöstä (esim. Mäkinen 2009, s. 325, 427, 442). Nykyään kirjas-

tojen käytön tilastoinnista vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö ja tiedot löytyvät kattavasti internetistä (tilastot.kirjastot.fi). Viime vuosina Suomessa on myös tehty lukuisia erilaisia alueellisia tai kirjastokohtaisia käyttäjäkyselyitä. Esimerkiksi Virtanen (2011) on tarkastellut Kokkolan kirjastojen käyttöä ja kehittämistä asiakaskyselyjen avulla. Samoin Jyväskylän kaupunginkirjasto (2011) toteutti kirjastopalvelujen asiakaskyselyn, jonka tarkoituksena oli saada tietoa kirjaston käytöstä ja kerätä ideoita tulevaisuuden palvelujen kehittämiseksi.

Tässä työssä yhteisöllisyyttä tarkastellaan kirjaston käyttäjien näkökulmasta käyttäen hyväksi lähinnä kahta käyttäjä tutkimusta: "Käytössä täällä usein?" – käyttäjä tutkimusta (Tapio et al. 2012) Turun pääkirjaston käytöstä 2012 sekä Helsingin keskustakirjastohankkeen Unelmoi-kampanjaa (Unelmoi 2013). Kumpikin kysely liittyy uuteen kirjastoon, jossa kirjastojen yhteisöllinen muutos on alkanut havainnollistua käyttäjille. Tämän takia tulosten voidaan olettaa melko hyvin vastaavan tulevaisuuden kirjastojen tilannetta. Turun kirjaston kysely toteutettiin 2011–2012, kun kirjasto oli ollut toiminnassa jo kolme vuotta ja kyselyyn vastasi noin 700 kirjaston käyttäjää

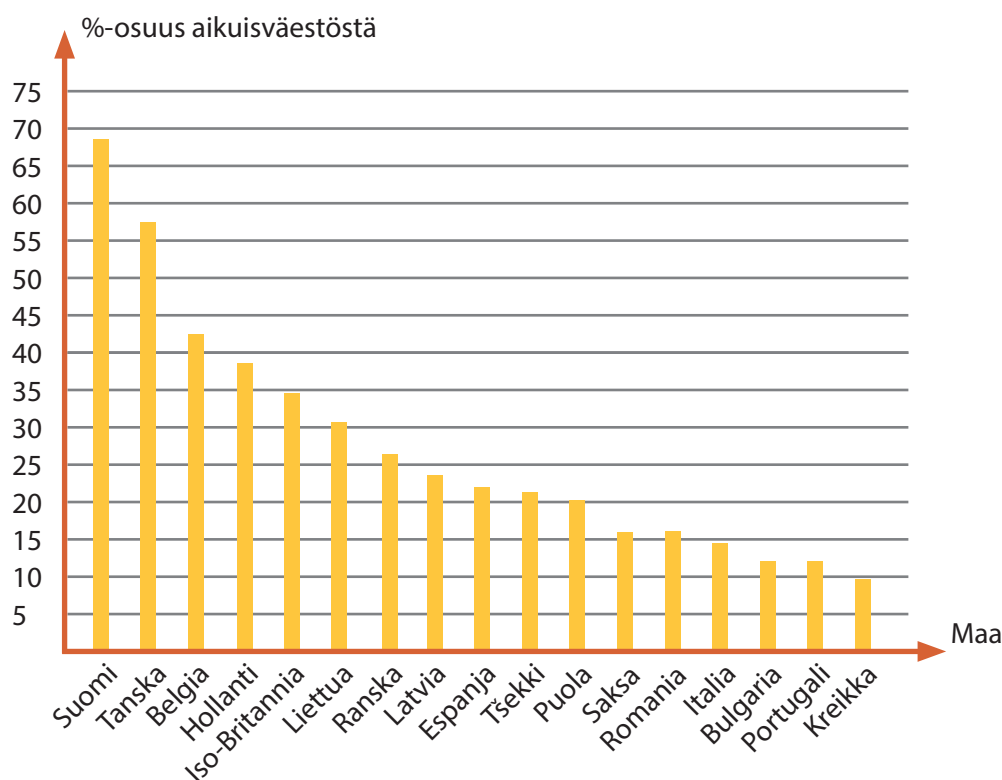
-
- 1. Hiljaisuuden tilat**
 - 2. Toiminta ja tapahtumat**
 - 3. IT ja digitaaliset palvelut**
 - 4. Oppiminen ja työskentely**
 - 5. Erityisryhmät**
 - 6. Kokoelma ja sisällöt**
 - 7. Koko päivän palvelut**
 - 8. Arkkitehtuuri ja sisustus**

Kuvio 16: Unelmoi-kampanjan vastaukset jaoteltiin kahdeksaan kategoriaan (Unelmoi 2013).

(Tapio et al. 2012). Unelmoi-kampanja puolestaan toteutettiin Helsingin keskustakirjaston jatkosuunnittelun tueksi 2013 ja vastauksia oli noin 2300. Vastaukset jaoteltiin kahdeksaan kategoriaan (kuvio 16). Helsingin keskustakirjasto valmistuu tämän hetken arvion mukaan vuoden 2018 lopulla. (Unelmoi 2013.)

Aluksi on kuitenkin hyvä tarkastella kävijöiden ja kirjaston suhdetta hieman laajemmasta nä-

kökulmasta. Vuonna 2013 tehdyssä eurooppalaisessa kirjastotutkimuksessa (Quick et al. 2013) todettiin, että 67 % aikuisväestöstä oli Suomessa käyttänyt yleistä kirjastoa viimeisen vuoden aikana. Tutkimuksessa oli mukana 17 EU-maata ja Suomi sijoittui ylivoimaisesti korkeimmalle tässä kysymyksessä (taulukko 6). Keskiarvo kysymyksessä oli 23 % ja esimerkiksi Portugali jäi noin 12 %:iin. Samoin suomalaiset pitivät kirjastolaitostaan keskimääräistä

Taulukko 6: Viimeisen vuoden aikana kirjastossa käyneiden osuus aikuisväestöstä eräissä Euroopan maissa (Quick et al. 2013, s. 16).

enemmän avoimena kaikille (Suomi 88 %, keskiarvo 70 %) sekä ystävällisenä ja lähestyttävänä (Suomi 74 %, keskiarvo 58 %). Lisäksi suomalainen kirjastoverkko on suhteessa melko kattava, sillä Suomi pärjasi tutkimuksessa hyvin kirjastojen asukasluvuun suhteutetulla lukumäärällä. Toisin sanoen tutkimus viittaisi siihen, että kirjastolla on Suomessa hyvät edellytykset kehittyä yhteisölliseksi paikaksi: suuri osa ihmisistä käy kirjastossa ja se sijait-

see todennäköisesti melko lähellä paikallista yhteisöä.

Suomessa on myös suoraan tutkittu lähikirjastojen merkitystä kävijöille. Esimerkiksi Ilkka Mikkola (2006) on pro gradu -tutkielmassaan tarkastellut lähikirjastojen lakkautuksia vastustavia mielipidekirjoituksia 1990-luvulta ja 2000-luvun alusta. Työssään hän on erottanut mielipidekirjoituksista kolme keskus-

telun suuntaa. Kolmas paikka -diskurssiksi kutsumassaan keskustelun suunnassa lähikirjasto näyttäytyy Mikkolan mukaan "kaupunginosan kaikkien asukkaiden yhteisenä 'olohuoneena', joka mahdollistaa erilaisten ja eritaustaisten ihmisten välisen ja vapaamuotoisen kanssakäymisen" (Mikkola 2006, s. 50). Tutkimuksen perusteella lähikirjaston merkittävä arvo kävijöille on siis sen kyky toimia kolmantena paikkana. Tosin on huomattava, että kuten aiemmin jo mainittiin, kolmannen paikan teorian voi nähdä liittyvän nimenomaan maantieteellisen yhteisön käsitteeseen, johon varsinkin lähikirjastot onkin perinteisesti liitetty (esim. Fisher et al. 2007, s. 43).

"Lähikirjaston merkittävä arvo kävijöille on siis sen kyky toimia kolmantena paikkana."

Toisaalta myös muut yhteisömuodot ovat selvästi nousemassa kirjaston käyttäjien suosioon. Sekä "Käytsä täällä usein?" että Unelmoi-kyselyssä nousi esiin vastaajien kiinnostus erilaisia tapahtumia ja kerhoja kohtaan. Turun kyselyssä kysyttiin, mitä palveluja vastaajat toivoivat pääkirjastolta. Suurin yksittäinen ryhmä totesi palvelujen olevan riittäviä, mutta toiseksi suurin toistuva vastaus toivoi tapahtumia (Tapio et al. 2012, s. 25). Unelmoi-kyselyn loppuraportissa puolestaan todetaan, että "asiakkaat haluavat keskustakirjastosta kaikille avoimen tapahtumisen ja tekemisen paikan" (Unelmoi 2013, kategoria

2). Tapahtumia toivottiin kyselyssä hyvin erilaisista teemoista (kuvio 17). Kuten aiemmin todettiin, erilaiset kirjaston tarjoamat harrastusryhmät toimivat hyvänä alustana yhteisöllisyyden muodolle, jota Kangaspunta et al. (2011, s. 262) kutsuvat nimellä yhteisyys- tai sosiaaliverkko. Kirjaston tapahtumien puolestaan todettiin Aabøn ja Audunsonin (2012, s. 143) tutkimuksessa liittyvän yhteisölliseen vuorovaikutukseen, koska ne tuntuivat kokoaavan yhteen samoista asioista kiinnostuneita ihmisiä kuten lapsiperheitä.

Unelmoi-kyselyssä nousi esiin myös tapahtumiin liittyen mielenkiintoisia huomioita. Ensinnäkin tapahtumien ja ohjelman toivottiin olevan sellaisia, ettei kävijän tarvitse päättää etukäteen, osallistuuko hän niihin vai ei. Vastauksissa toivottiin, että ohjelmaa voisi ikään kuin tutkia pienen etäisyyden päästä ja sitten päättää, lähteekö todella mukaan (Unelmoi 2013, kategoria 2). Kuten kokoelma, myös tapahtumat vaikuttavat parhaimmillaan mahdollistavan luontevan liittymisen sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja siitä poistumisen. Samoin tapahtumien nähtiin tuovan yhteen hyvin erilaisia ihmisryhmiä: eri ikäpolvia, amatöörejä ja ammattilaisia, kaupunkilaisia ja turisteja, ohikulkijoita ja faneja (Unelmoi 2013, kategoria 2). Ehkä tapahtumien ja kerhojen voima perustuukin juuri tähän kykyyn toimia myöhäismodernina aikana heterogeenisen ihmisryhmän hetkellisenä yhteisenä tekijänä.

Toinen teema, joka nousi vahvasti esiin kummassakin kyselyssä liittyy oppimiseen ja työ-

I Oppiminen tietystä teemasta ja vertaisoppiminen

II Viihteelliset ja mukavat tapahtumat

III Kansalaisaktiivisuus ja vuorovaikutuksen tapahtumat

IV Uudentyyppiset kirjallisuustapahtumat ja -konseptit

V Musiikkitapahtumat

VI Tapahtumat erilaisille kohderyhmille

VII Ihmisläheiset tapahtumat ja kohtaaminen

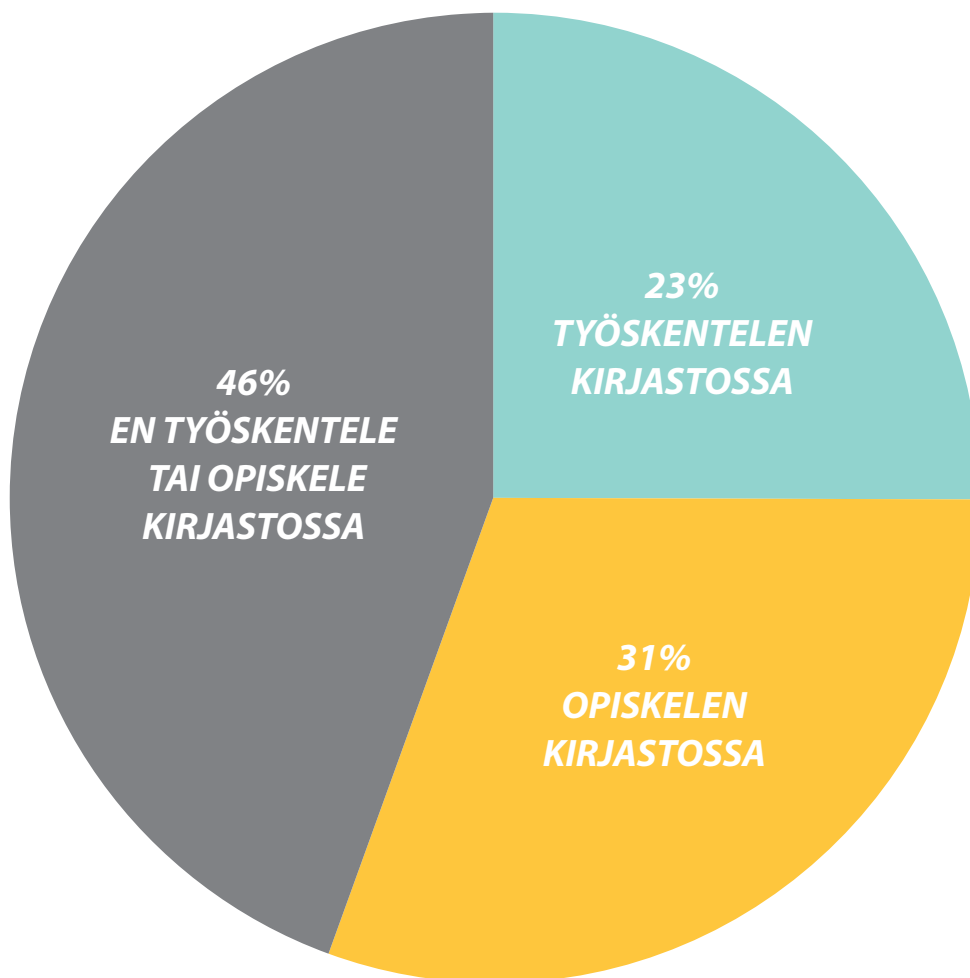
VIII Tekemiseen ja tuunaamiseen liittyvät tapahtumat

Kuvio 17: Unelmoi-kyselyn tapahtumia koskeneista ideoista muodostetut pääryhmät (Unelmoi 2013, kategoria 2).

kentelyyn. Esimerkiksi ”Käytsä täällä usein?” -kyselyn mukaan hiukan yli puolet vastaajista työskenteli tai opiskeli kirjastossa (kuvio 18). Unelmoi-kampanjan perusteella kävijät myös liittyvät sekä opiskelun että työskentelyn kirjastossa sosiaaliseen ja yhteisölliseen toimintaan. Kampanjan vastaajat näkivät, että kirjaston tulisi tarjota hiljaisen työskentelyn tiloja, verkostoitumisen mahdollistavia puolihiljaisia tiloja sekä ryhmätyön mahdollistavia vuorovaikutus- ja kokoustiloja. (Unelmoi 2013,

kategoria 4.) Vastausten taustalla voi nähdä työnteon ja opiskelun muutoksen: yhdessä tekeminen, osaamisen jakaminen ja muiden inspirointi nähdään yhä tärkeämpänä osana oppimista ja työskentelyä. Muutos on erityisen hyvin näkyvissä akateemisissa kirjastoissa (ks. esim. Gayton 2008; Bryant et al. 2009).

Pohjimmiltaan työskentelyn ja opiskelun ympärille muodostuvat yhteisöt vastaavat Kangaspuntan et al. (2011, s. 262) intressiyhteisön

Kuvio 18: Turun pääkirjaston käyttäjäkyselyn (Tapio et al. 2012, s. 22) mukaan yli puolet vastaajista työskentelee tai opiskelee kirjastossa.

määritelmää. Nämä yhteisöt rakentuvat siis yhteisen päämäärän ympärille ja niitä voidaan nimittää myös innovaatioverkostoiksi, jos yhteinen intressi kohdistuu luovaan päämäärään (Mäkinen 2011). Tällaisten luovien intressiyhteisöjen tukeminen voi tulevaisuudessa olla yhä tärkeämpi kirjastojen tehtävä. Esimerkiksi johdannossa mainitun Tanskan kulttuuriministeriön teettämän neljän tilan mallin keskeisenä tavoitteena on tukea tanskalaista globalisaatiostrategiaa innovoinnin tukemisen kautta (Jochumsen 2012, s. 586). Samanlaisia merkkejä on ilmassa myös suomalaisen kirjaston murroksessa (esim. Haavisto 2016).

"Luovien intressiyhteisöjen tukeminen voi tulevaisuudessa olla yhä tärkeämpi kirjastojen tehtävä."

Kolmas yhteisöllisyyteen liittyvä trendi, joka kyselyistä nousee esiin, liittyy ajan viettämiseen kirjastossa. Turun pääkirjaston käyttäjäkyselyssä selvisi, että 13 % kävijöistä ei yleensä lainaa tai palauta mitään vierailullaan. Norjalaisissa tutkimuksissa on havaittu, että kirjastoissa kävijöistä jopa 55–60 % ei lainaa tai palauta mitään käydessään kirjastossa (ABM-utvikling 2008, Aabø & Audunson 2012, s. 138 mukaan). Turun kyselyn loppupäätelmissä todetaankin, että "pikaisen lainaamisen ja asioinnin sijaan käyttäjät oleskelevat kirjastossa yhä kauemmin ja viettävät siellä vapaa-aikaansa" (Tapio et al. 2012, s. 65).

Unelmoi-kampanja vahvistaa nämä havainnot. Vastaajien mukaan Keskustakirjastoon haluttaisiin tulla viettämään aikaa ja viihtymään (Unelmoi 2013, kategoria 7). Kirjaston muutos ajanviettopaikaksi on merkittävää yhteisöllisyyden kannalta, sillä kuten McMillan ja Chavis (1986, s. 13) toteavat, varsinainen yhteisöllisyyden tunne voi syntyä vain, jos ihmiset ovat riittävästi vuorovaikutuksessa keskenään. Pikaisen pistäytymisen aikana ihmisten vuorovaikutus ei vielä ehdi välttämättä syventyä yhteisöllisyyden tunteeksi.

Viimeiseksi on käsiteltävä vielä erästä tärkeää tähän aiheeseen liittyvää ristiriitaa, joka nousee vahvasti esiin myös kummassakin tarkastelluista käyttäjätutkimuksista. Sekä "Käytsä täällä usein?" että Unelmoi -kyselyssä vastaajat kaipaavat samaan aikaan sekä kohtaamisiin sopivaa tilaa että hiljaista tilaa. Esimerkiksi Turun kirjaston kyselyssä 208 vastaajaa 561:stä vastaajasta haluaisi löytää tulevaisuudessa kirjastosta nykyistä enemmän hiljaisuutta. Samalla lähes yhtä moni eli 183 vastaajaa haluaisi löytää kirjastosta kohtaamispaikan (Tapio et al. 2012, s. 36). Unelmoi-kampanjan vastauksissa puolestaan valittaan, että kirjastoista ei enää nykyisin löydy sellaista hiljaisuutta kuin ennen. Hiljaisuutta toivottiin kyselyn vastauksissa jopa määrällisesti eniten. (Unelmoi 2013, kategoria 1.)

On selvää, että aihe herättää voimakkaita tunteita. Kirjastot ovat perinteisesti olleet hiljaisia tiloja, joissa on voinut keskittyä lukemiseen ja opiskeluun. Nykyinen käynnissä

oleva kirjastojen toiminnallinen muutos ei ole helppo sovittaa yhteen hiljaisuutta vaativien toimintojen kanssa. Toisaalta useimpien myöhäismodernin ajan yhteisöllisyyden muotojen syntyminen vaatii vuorovaikutusta ihmisten välillä (esim. McMillan & Chavis 1986, s. 13; Lehtonen 1990, s. 24). Aabøn ja Audunsonin (2012) tutkimus tarjoaa mahdollisen lähtökohdan ongelman ratkaisemiseksi. Heidän luonnehtimansa sosiaalisesti kompleksinen kirjastotila toimii, koska ihmiset voivat helposti ja luontevasti siirtyä erilaisten sosiaalisten tilojen ja vuorovaikutusmuotojen välillä. Tutkimuksessa ihmiset saapuivat kirjastoon yksityisten hiljaisuutta vaativien tarpeidensa ajamina, mutta osallistuvat halutessaan myös julkiseen ja yhteisölliseen vuorovaikutukseen (kuvio 19).

Kirjasto on Suomessa laajasti ihmisten omakseen ottama ja monet kävijät näkevätkin erityisesti lähikirjaston yhtenä arvona paikallisen yhteisön kolmantena paikkana toimimisen. Uusien kirjastojen myötä kävijät ovat viimeistään alkaneet toivoa myös muita yhteisömuotoja kirjastoihin. Tapahtumat ja kerhot yleistyvät ja kävijät haluavat tehdä yhdessä töitä ja opiskella. Kirjastoissa myös vietetään yhä enemmän aikaa ja viihdytään. Samalla hiljaisen tilan tarve ja yksityisempi kirjastotilan käyttö ei ole kadonnut mihinkään. Kuten Unelmoi-kampanjan (2013, kategoria 8) loppuraportissa todetaan: ”erilaisten tunnelmien luominen ja joustava vaihtelu näyttääkin olevan yksi suurimmista tulevaisuuden kirjaston kehittämishaasteista”.

”Erilaisten tunnelmien luominen ja joustava vaihtelu näyttääkin olevan yksi suurimmista tulevaisuuden kirjaston kehittämishaasteista.”

Kuvio 19: Käyttäjät kaipaavat kirjastoon edelleen hiljaista tilaa monenlaisia toimintoja varten. Hiljainen tila voidaan sijoittaa esimerkiksi kirjaston takaosaan, jolloin se säilyy omassa rauhassaan, mutta kulkeminen sinne ja takaisin mahdollistaa luontevan liittymisen sosiaalisempiinkin toimintoihin. Havainnekuva luonnossuunitelman Metsäkirjastosta.

Suunnittelu- periaatteet

Kuinka yhteisöllisyyttä kirjastossa voidaan tukea arkkitehtuurin keinoin? Miten ihmiset, vuorovaikutus, tunnelma, toiminta ja teknologia tukevat yhteisöllisyyttä? Millä konkreettisilla suunnitteluratkaisuilla periaatteet voidaan toteuttaa?

Aiemmissa luvuissa on tehty havaintoja yhteisöllisyydestä myöhäismodernina aikana sekä kirjastosta yhteisöllisenä tilana. Myöhäismodernin yhteisöllisyyden tarkastelussa on nostettu esiin muun muassa yhteisöllisyyden monimuotoistuminen, yhteisöllisyyden tunteen osatekijät ja pohdittu fyysisen paikan merkitystä myöhäismodernin yhteisöllisyyden kannalta. Kirjastosta puolestaan on piirtynyt kuva moniulotteisena sosiaalisena tilana, johon kävijät haluaisivat maantieteellisen yhteisöllisyyden lisäksi monia muitakin yhteisöllisiä rakenteita.

Seuraavaksi aiempien lukujen pohjalta on esitetty viisi periaatetta yhteisöllisyyden tukemiseksi kirjastossa arkkitehtuurin näkökulmasta. Periaatteet liittyvät ihmisiin, vuorovaikutukseen, tunnelmaan, toimintaan ja

teknologiaan. Pääajatuksena on houkutella paikalle ihmisiä, joiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa yhteisöllisyys muodostuu. Tätä vuorovaikutusta puolestaan on pyritty tukemaan tunnelman, toiminnan ja teknologian avulla.

Suunnitteluperiaatteiden yhteydessä on esitetty konkreettisia keinoja periaatteiden toteuttamiseksi. Keinot on laadittu käyttäen hyväksi jo aiemmin esiin tulleita käyttäjäkyselyitä, muutamia todellisia kirjastohankkeita sekä arkkitehdin hiljaista tietoa. Ne eivät edusta ainoita mahdollisia tapoja vastata asetettuihin suunnittelutavoitteisiin, mutta antavat silti kattavan katsauksen siitä, miten suunnitteluperiaatteita voitaisiin käytännössä toteuttaa.

4.1 Paljon ihmisiä

Ensimmäinen suunnitteluperiaate, jota tässä työssä ehdotetaan myöhäismodernin yhteisöllisyyden tukemiseksi, on että kirjaston tulisi houkutella paikalle paljon ihmisiä (kuvio 20). Vaikka ajatus ihmisistä kirjastossa voi vaikuttaa äkkiseltään melko itsestäänselvältä, ovat yleisten kirjastojen kävijämäärät Suomessa loivassa laskussa, kuten johdannossa mainittiin. Tämä koskee tosin vain kirjaston fyysisiä käyntejä, sillä verkkokäyntien määrä on 2000-luvulla kasvanut (Tilastokeskus 2014). Vaikka virtuaalinen ja fyysinen tila täydentävätkin toisiaan (ks. alaluku 2.3), kirjaston yhteisöllisen merkityksen kannalta olisi tärkeää, että myös fyysisen tilan käyttäjämäärät pysyisivät vähintään ennallaan.

"Vaikka ajatus ihmisistä kirjastossa voi vaikuttaa äkkiseltään melko itsestäänselvältä, ovat yleisten kirjastojen kävijämäärät Suomessa loivassa laskussa."

Kuten alaluvun 2.1 lopuksi todettiin, myöhäismoderneja yhteisömuotoja tuntuu yhdistävän se, että ne kaikki ovat jonkinlaisia ihmisten vuorovaikutuksessa syntyviä ryhmä-

tai verkostomuodostelmia. Myös esimerkiksi George Hillery tarkasteli vuonna 1955 tekevänsä tutkimuksessa yhteisön käsitettä sen ajan sosiologian kirjallisuudessa. Hän löysi yhteisölle yhteensä 94 erilaista määritelmää. Määritelmien ainoa kaikkia yhdistävä piirre oli viittaus ihmisiin (Hillery 1955, Wright 2004, s. 6 mukaan). On siis melko selvää, että ainakin tässä kontekstissa yhteisöllisyys liittyy ihmisiin ja ilman ihmisiä ei yhteisöllisyyttä voi muodostua.

Oldenburg (1989, s. 32) toteaa kolmansista paikoista, että parhaimmillaan niihin voi mennä mihin aikaan päivästä tahansa ja löytää aina paikalta tuttavita. Tämä on Oldenburgin mukaan tärkeää, koska elämän muut osat alueet kuten koti (ensimmäinen paikka) ja työ (toinen paikka) asettavat useimmiten ihmisten ajankäytölle perusraamit, joiden puitteissa kolmansissa paikoissa vierailu on mahdollista. Kun ihmisten on satunnaiseen aikaan mahdollista vierailla kolmannessa paikassa, siellä tulisi tällöin olla paikalla tuttuja ihmisiä. Kirjaston tapauksessa ei ehkä ole oleellista puhua nimenomaan tutuista ihmisistä, vaan ajatusta voidaan laajentaa koskemaan ylipäätään ihmisiä. Mitä enemmän ihmisiä kirjastossa on sen aukioloaikoina paikalla, sitä suurempi yh-

Yhteisöllisyys on myös myöhäismodernina aikana ihmisten välinen ilmiö eikä ilman ihmisiä yhteisöllisyyttä voi muodostua.

Houkutteleva ulkoasu voi vetää ihmisiä kirjastoon.

Helposti saavutettavaan kirjastoon saapuu todennäköisesti enemmän ihmisiä.

Huomioimalla erilaiset käyttäjäryhmät voidaan tavoittaa enemmän ihmisiä ja siten kasvattaa kirjaston kävijämäärää.

Kuvio 20: Ensimmäinen suunnitteluperiaate ja siihen liittyvät keinoryhmät

teisöllisyyden muodostumisen potentiaali tilaan tätä kautta liittyy. Samalla jos paikalla on paljon ihmisiä, on näillä ihmisillä todennäköisesti erilaisia yhteisöllisiä tarpeita. Riittävän vilkkaasta kirjastosta voisikin kehittyä monimuotoisen yhteisöllisyyden paikka.

Seuraavaksi on esitetty esimerkkinä muutamia mahdollisia keinoja ihmisten houkuttelemiseksi kirjastotilaan arkkitehtuurin keinoin. Keinot on jaettu kolmeen ryhmään: **houkutteleva ulkoasu, saavutettavuus ja eri käyttäjäryhmien huomioiminen (kuvio 22).**

Ensinnäkin ihmisiä voidaan houkutella kirjastoon **rakennuksen ulkoasun** avulla. Unelmoi-kampanjan vastauksissa tulevan kirjaston toivottiin avautuvan ympäröivään kaupunkirakenteeseen perinteistä kirjastoa enemmän, jolloin rakennus viestisi ulospäin vuorovaikutusta, kutsuvuutta ja avoimuutta (Unelmoi 2013, kategoria 8). Avoimuus on toki aina ollut suomalaisten kirjastojen suunnitteluperiaate, mutta viime vuosikymmeniin asti jatkunut tilanahtaus ja kirjaston toiminnan painottuminen kokoelman säilyttämiseen – eli seiniä kiertäviin kirjahyllyihin – ovat johtaneet melko umpinaisiin tai korkeintaan yläikkunoin valaistuihin kirjastotiloihin (Aaltonen 2009, s. 574). Kirjaston avoimuutta voidaan korostaa esimerkiksi lasijulkisivuilla (kuvio 21), erotuvalla sisäänkäynnillä tai sisä- ja ulkotilojen yhdistymisellä kuten esimerkiksi Turun ja Seinäjoen uusissa pääkirjastoissa on tehty. Muita keinoja kirjaston houkuttavuuden lisäämiseksi voivat olla vaikkapa hahmotettavuus-

den helpottaminen esimerkiksi värien avulla (Unelmoi 2013, kategoria 8).

Toinen keinojen ryhmä liittyy kirjaston **saavutettavuuteen**. Esimerkiksi Oldenburg (1989, s. 32–33) pitää keskeisenä kolmansien paikkojen piirteinä saavutettavuutta. Fyysisesti tämä tarkoittaa, että kirjaston tulisi sijaita keskeisellä paikalla ja olla saavutettavissa niin autolla, pyörällä, kävelen kuin julkisella liikenteelläkin. Tilojen ja palvelujen tulisi olla tietysti myös täysin esteettömiä. Kirjastojen aukioloajoista puolestaan on käyty paljon keskustelua, koska monet kunnat ovat joutuneet tinkimään juuri aukioloajoista etsiessään säästöjä kirjastoista. (Unelmoi 2013, kategoria 7.) Itsepalvelupisteet ja kirjastokortilla toimiva 24/7 -sisäänpääsy voivat osittain korvata suppeampia aukioloaikoja, vaikka käytännössä monet yhteisöllisyyttä tukevat toiminnot eivät ole mahdollisia ilman henkilökuntaa.

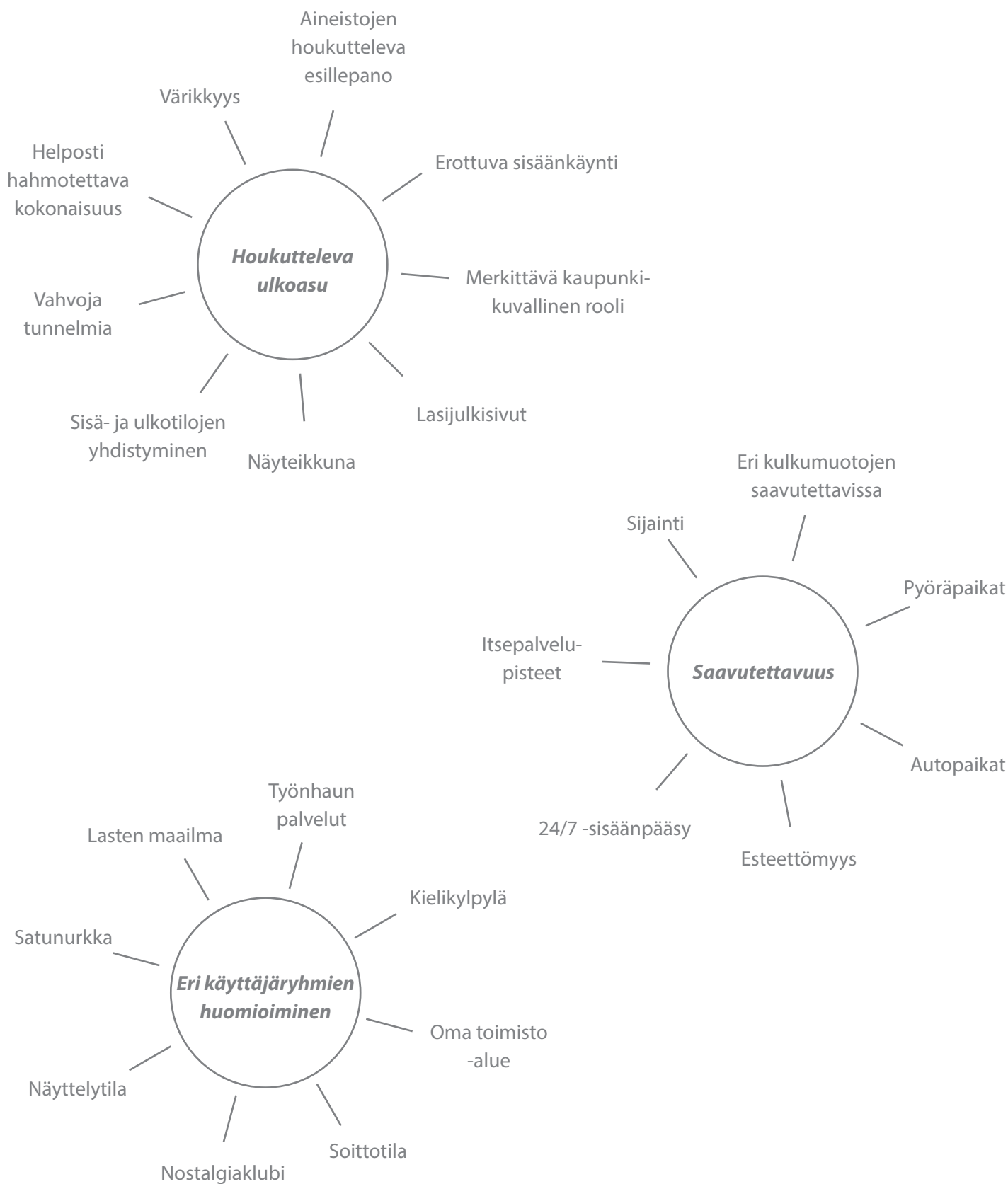
Periaatteen viimeinen keinojen ryhmä lähtee siitä, että mitä **erilaisempia ihmisiä** kirjastoon saadaan houkuteltua, sitä suuremmaksi kävijämäärä kokonaisuudessaankin muodostuu. Erilaisten ihmisten paikalle saaminen onnistuu kenties yksinkertaisesti siten, että kirjasto tarjoaa erilaisia tapoja käyttää kirjastoa. Unelmoi-kampanjan kyselyssä vahvimmin esiin nousseet yksittäiset käyttäjäryhmät olivat perheet ja lapset, maahanmuuttajat sekä opiskelijat ja etätyöntekijät (Unelmoi 2013, kategoria 5). Lapsille suunnattuja konsepteja voisivat olla esimerkiksi lapsen mittakaavainen maailma (ks. esim. Seinäjoen pääkirjas-

to), satunurkka, lasten teatteri ja lapsiparkki. Maahanmuuttajille Unelmoi-kyselyssäkin toivottiin mahdollisuutta opiskella suomen kieltä ja tutustua muihin maahanmuuttajiin ja uuteen kotimaahansa. Opiskelijoille ja etätyöntekijöille sopivia palveluita voisivat olla vaikkapa oma toimisto -alue Helsingin keskustakirjaston tapaan sekä erilaiset oppimisympäristöratkaisut. Muita erilaisille

käyttäjryhmille räätälöityjä ja eri kirjastoissa käytettyjä konsepteja ovat esimerkiksi vuokrattavat soittotilat ja dj-välineiden lainaus, peilihuoneet, näyttelyt sekä erilaiset senioreille, näkövammaisille ja työnhakijoille suunnatut konseptit. Yhteisöllisyyden kannalta myös eri käyttäjäryhmiä yhdistävät tilat voisivat olla hedelmällisiä.

Kuvio 21: Seinäjoen pääkirjasto avautuu ympäröivään kaupunkiin ja puistoon suurten lasiseinien kautta. "Seinäjoki library", käyttäjä Mädsen, lisenssi CC BY-SA 3.0, kuvaa rajattu ja muutettu mustavalkoiseksi. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sein%C3%A4joki_library.JPG

Kuvio 22: Ensimmäiseen suunnitteluperiaatteeseen liittyviä yksittäisiä keinoja.

4.2 Monipuoliset vuorovaikutustilat

Toisen suunnitteluperiaatteen ajatuksena on, että kirjastosta tulisi löytyä erilaisia vuorovaikutustiloja (kuvio 23). Siis tiloja tulisi olla niin satunnaisiin keskusteluihin, ohjattuihin kokouksiin, ryhmittöihin, kahdenkeskisiin neuvotteluihin kuin hiljaiseen toisten ihmisten seurassa oleskeluunkin. Lisäksi olisi tärkeää, että erilaisten tilojen välillä ei olisi voimakkaita rajoja, vaan tilasta toiseen voisi siirtyä joustavasti halutessaan. Seuraavaksi on esitetty perustelut tälle periaatteelle.

Ihmiset yksinään eivät vielä luo yhteisöllisyyttä, vaan luvun 2 perusteella vaikuttaa siltä, että yhteisöllisyyttä syntyy vasta ihmisten välisen vuorovaikutuksen myötä. Erityisesti Lehtonen (1990, s. 24) korostaa yhteisön määritelmässään vuorovaikutuksen merkitystä yhteisöä määrittävänä tekijänä. Kangaspunta et al. tuovat esiin, että eräänlaista yhteisöllisyyttä voi olla myös ilman vuorovaikutusta (Kangaspunta et al. 2011, s. 259–260). Pääasiassa voidaan kuitenkin todeta, että vuorovaikutus on oleellinen yhteisöllisyyden osatekijä myös myöhäismodernina aikana.

Edellisen periaatteen tarkoituksena oli saada kirjastoon ihmisiä. Kun paikalla on ihmisiä, on myös mahdollista, että he vuorovaikuttavat

keskenään. Kuten Jahn Gehl toteaa, hyvin vapaasti tulkittuna vuorovaikutusta syntyy aina, kun kaksi henkilöä ovat samassa tilassa. Toisen ihmisen kuuleminen ja näkeminen ovat jo itsessään eräänlaisia vuorovaikutuksen muotoja, joilla on mahdollisuus kasvaa voimakkaammaksi vuorovaikutukseksi (Gehl 1987, s. 13). McMillanin ja Chavisin (1986, s. 13) mukaan mitä enemmän ihmiset vuorovaikuttavat, sitä todennäköisemmin heidän välilleen syntyy jaettu emotionaalinen yhteys, mikä on keskeinen yhteisöllisyyden tunteen osatekijä.

"Mitä enemmän ihmiset vuorovaikuttavat, sitä todennäköisemmin heidän välilleen syntyy jaettu emotionaalinen yhteys."

Toisaalta kuten Aabø ja Audunson (2012, s. 148) totesivat PLACE-hankkeen yhteydessä, kirjasto on hyvin monipuolisen vuorovaikutuksen tila. Pääosa ihmisistä ei välttämättä saavu kirjastoon erityisesti juuri ollakseen vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa, vaan kirjaston käyttö yksityisenä tilana ikään kuin mahdollistaa myös julkisen ja yhteisölli-

Pääasiassa yhteisöllisyys syntyy aina ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Kirjastossa yhdistyvät monet erilaiset vuorovaikutusmuodot, joten niitä tukemaan tarvitaan erilaisia vuorovaikutustiloja.

Sosiaaliset tilat mahdollistavat aktiivisen vuorovaikutuksen toisten ihmisten kanssa.

Hiljaiset tilat mahdollistavat yksityisen tilankäytön sekä passiivisemmän vuorovaikutuksen, ja luovat näin edellytyksiä myös aktiiviselle vuorovaikutukselle.

Erilaisia vuorovaikutusmuotoja tukee se, että niiden välillä on helppoa vaihdella.

Kuvio 23: Toinen suunnitteluperiaate ja siihen liittyvät keinoryhmät

sen tilan synnyn. Tämän takia vuorovaikutus kirjastossa kaipaa myös erilaisille vuorovaikutusmuodoille sopivia vuorovaikutustiloja.

Seuraavaksi on esitetty joitakin mahdollisia keinoja erilaisten vuorovaikutustilojen luomiseksi. Keinot on jaettu jälleen kolmeen ryhmään: **sosiaaliset tilat, hiljaiset tilat ja tunnelmien sekoittaminen joustavasti (kuvio 24).**

Sosiaalisia tiloja on alkanut tulla kirjastoihin viime vuosina enemmän ja enemmän. Esimerkiksi Unelmoi-kyselyssä (2013, kategoria 8) arkkitehtuuriin liittyvistä vastauksista eniten toistuva toive liittyi luonteviin oleskelualueisiin, joissa ihmiset voivat olla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Toiveet kulminoituivat usein kahvilaan tai kahvilamaisiin tiloihin. Kahvila edustaa kyselyn perusteella kirjaston kävijöille tilaa, jonka toiminto ei ole tarkkaan ennalta määrätty, vaan se mahdollistaa myös vapaamman oleskelun ja sosiaalisen vuorovaikutuksen pelkän vuorovaikutuksen vuoksi. Oldenburgin (1989, s. 36) mukaan tämä on myös tärkeä kolmannen paikan piirre. Muita vastaavia sosiaalisia tiloja ovat esimerkiksi erilaiset porrastetut oleskelutilat (esim. Aarhusin pääkirjasto ja Seinäjoen pääkirjasto), niin sanotut tietotorit (esim. Turun pääkirjasto) tai aulat ja avotyöskentelyalueet. Rajatumpia vuorovaikutustiloja edustavat erilaiset ja erikokoiset ryhmätyö- ja kokoustilat, viime kädessä puhelinkopit. Tiloihin voitaisiin myös liittää erilaisia toimintamalleja. Esimerkiksi kirjastossa voisi olla pöytiä, joissa istuessaan tar-

joutuu keskustelemaan vaikkapa politiikasta kenen tahansa kanssa.

Hiljaiset tilat ovat perinteisesti olleet kirjastoissa valta-asemassa. Nykyisen muutoksen myötä hiljaisen tilan määrä on vähentymässä, mutta sillä on silti yhä selvä tarpeensa. Useimmiten hiljainen tila yhdistyy kokoelmien tutkimiseen, lukemiseen tai töiden tekemiseen. Kirjaston kävijöille hiljaisuus kirjastossa merkitsee myös palautumista stressistä ja töistä sekä jopa eräänlaista pyhyiden kokemusta (Unelmoi-kysely 2013, kategoria 1). Lisäksi kuten edelläkin tuli jo mainituksi hiljaisuus on usein jaettua hiljaisuutta, siis eräänlaista vuorovaikutusta. Kokoelmatilojen lisäksi hiljaisia tiloja kirjastoissa voivat olla esimerkiksi hiljaiset nurkat tai erilliset hiljaiset huoneet työskentelylle ja palautumiselle, jopa meditaatiolle ja päiväunille. Esimerkiksi lentokenniltä tuttuja torkkuputkia ja -kalusteita voitaisi tuoda kirjastotilaan.

Viimeinen ja haasteellisin tämän periaatteen kolmesta arkkitehtonisten keinojen ryhmästä on erilaisten **tunnelmien sekoittaminen joustavasti**. On tärkeää, että ihmiset voivat kirjastoon saavuttuaan helposti vaihtaa halutessaan vuorovaikutustilasta toiseen (Aabø ja Audunson 2012, s. 148). Monissa kirjastoissa on käytetty onnistuneesti tilojen välillä sopivia liukumia. Esimerkiksi Seinäjoen pääkirjastossa kahvila ja uutisalue sijaitsevat samassa virtaavassa tilassa hiljaisempien kokoelmatilojen kanssa, mutta niiden välissä on upotettu nuorten osasto ja henkilökunnan palvelutiski.

Hyvä periaate tuntuu myös olevan, että meluisimmat tilat ovat lähellä ulko-ovea ja pääkulkureittejä, kun taas hiljaisemmat tilat ovat kirjaston perällä (Unelmoi 2013, kategoria 8). Lasiseinät ovat yksinkertainen tapa erottaa erilaiset tilat toisistaan säilyttäen samalla visuaalinen yhteys ja luonteva siirtyminen tilojen välillä.

Kuvio 24: Toiseen suunnitteluperiaatteeseen liittyviä yksittäisiä keinoja.

4.3 Yhteisöllisyyttä tukeva tunnelma

Kolmantena suunnitteluperiaatteena tässä työssä esitetään, että kirjastoon tulisi luoda yhteisöllisyyttä tukeva tunnelma (kuviot 25). Kahteen aiempaan periaatteeseen viitaten kävijän tulisi tuntea, että muiden samassa rakennuksessa olevien ihmisten kanssa on helppo olla vuorovaikutuksessa ja että vuorovaikutus voisi syventyä satunnaista kohtaamista pitemmälle.

Tämän periaatteen tausta-ajatuksena on havainto siitä, että yhteisöllisyyteen liittyy erityisesti myöhäismodernina aikana yhteisöllisyyden tunne (ks. alaluku 2.2). Yhteisöllisyyden tunne puolestaan on yhteisöpsykologien määrittelemä ilmiö. Kuten McMillanin ja Chavisin vuoden 1986 määritelmästä käy selväksi, kysymys on erilaisten tunteiden kuten merkityksellisuuden, turvallisuuden, hyväksymisen ja arvostuksen yhdistelmästä rakentuvasta tunnesiteestä. Koska kyseessä on ihmisen tunteista rakentuva ilmiö, on kirjaston käyttäjän tunteet otettava osaksi myös yhteisöllisyyttä tukevaa suunnitelmaa.

Ihmisen sisäisen maailman ja ympäristön vuorovaikutusta on tutkittu esimerkiksi ympäristöpsykologian alalla. Erityisesti ympäristöpsykologian fenomenologinen lähestymis-

tapa korostaa ihmisen sisäisiä tuntemuksia suhteessa ympäröivään maailmaan. (esim. Aura et al. 1997, s. 15–21.) Fenomenologisessa ajattelutavassa nähdään, että ympäristön kokonaisvaikutelma, jota nimitetään atmosfääriksi (atmosphere) tai tunnelmaksi, herättää meissä intuitiivisia tunteita ja tuntemuksia (ks. esim. Pallasmaa 2011). Yksittäisistä tunnelmista ja mekanismeista, joiden kautta ne vaikuttavat yhteisöllisyyden tunteeseen on annettu esimerkkejä edempänä tämän alaluvun konkreettisten keinojen yhteydessä. Vaikka tässä työssä ei ole mahdollista tarkastella tunnelman ja ihmisten subjektiivisten tunteiden välistä yhteyttä tarkemmin, voitane silti tämän perusteella todeta, että tilan tunnelmalla voidaan vaikuttaa myös yhteisöllisyyden tunteeseen.

"Koska kyseessä on ihmisen tunteista rakentuva ilmiö, on kirjaston käyttäjän tunteet otettava osaksi myös yhteisöllisyyttä tukevaa suunnitelmaa."

Oldenburgin (1989) yhteisöllisiin kolmansiiin paikkoihin liittyy kahdeksan piirrettä, jois-

Erityisesti myöhäismodernina aikana yhteisöllisyyden tunne on korostunut yhteisöjen määrittäjänä. Paikan tunnelmalla voidaan tukea yhteisöllisyyden tunteen muodostumista.

Kodikas tunnelma voi auttaa ihmisiä rentoutumaan ja tuntemaan olonsa turvalliseksi, jolloin vuorovaikutus muiden ihmisten kanssa sujuu luontevammin.

Yksilön mahdollisuus vaikuttaa yhteisöön ja siihen liittyvä omistamisen tunne voivat tiivistää yhteisöä.

Tarpeiden tyydyttyminen yhteisön kautta lisää yhteisön veto-voimaa yksilön näkökulmasta.

Kuvio 25: Kolmas suunnitteluperiaate ja siihen liittyvät keinoryhmät

ta neutraali maaperä, matalan profilin tila, kodikkuus ja leikkisä ilmapiiri liittyvät jollain tavalla paikan tunnelmaan. Toisaalta taas yhteisöllisyyden tunteen neljästä osatekijästä eli jäsenyydestä, vaikuttamisesta, tarpeiden tyydyttymisestä sekä jaetusta emotionaalisesta yhteydestä voidaan johtaa tilan tunnelmalle asetettavia ehtoja.

Seuraavaksi on jälleen esitetty esimerkkinä joitakin keinoja yhteisöllisyyttä tukevan tunnelman luomiseksi kirjastosuunnittelun yhteydessä. Keinot on jaettu kolmeen ryhmään joita ovat: **kodikkuus, omistaminen ja oheispalvelut (kuviot 27).**

Ensimmäinen keinoryhmä liittyy **kodikkuuden tunnelmaan**. Oldenburgin (1989, s. 41) mukaan kodikas tunnelma voi auttaa kävijöitä rentoutumaan ja tuntemaan olonsa turvallisiksi, jolloin vuorovaikutus muiden ihmisten kanssa sujuu luontevammin. Myös McMillan ja Chavis (1986, s. 9) mainitsevat jäsenyyden yhteydessä, että emotionaalinen turvallisuuden tunne voi auttaa yhteisön jäseniä syventämään keskinäistä vuorovaikutustaan. Unelmoi-kampanjan (2013, kategoria 8) kyselyssä kodikkuuden tunnelmaan liittyviä ehdotuksia olivat esimerkiksi toiveet luontevista ja rennoista oleskelualueista, missä on helppo olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Samoin kodikkuutta voitaisiin luoda kyselyssä esiin nousseilla muilla keinoilla kuten pehmeillä tuoleilla, hyvällä luonnonvalolla ja näkymillä ulos (kuvio28). Muita kodikkuuden tunnelmaan liittyviä konsepteja voisivat

olla esimerkiksi kirkasvalolamput, lukupesät, viherhuoneet, värit, materiaalit ja yksityiskohdat. Esimerkiksi kirjastossa voisi olla vanhanakaisilla ja arvokkailla huonekaluilla sisustettu alue Helsingin Oulunkylän kirjaston tapaan (kuvio 26).

Omistamisen tunne liittyy Oldenburgin mukaan kolmansiin paikkoihin. Kävijät ikään kuin luovat paikan osallistumalla siellä käytäviin keskusteluihin, jolloin he voivat kutsua sitä omakseen. (Oldenburg 1989, s. 40.) Myös McMillan ja Chavis (1986, s. 11–12) mainitsevat omistamisen tunteen vaikuttamisen osatekijän yhteydessä. Kun yhteisön jäsenet voivat vaikuttaa yhteisöön esimerkiksi tilan kautta, he helpommin antavat yhteisön vaikuttaa heihin, jolloin yhteisö tiivistyy. Omistamisen tunnetta ja vaikutusmahdollisuuksia edustavat Unelmoi-kampanjassa (2013, kategoria 8) esiintyneet toiveet kirjaston tyhjistä tai ”rosoisesta” tilasta, jota kävijät voisivat itse muokata haluamakseen. Samoin erilaiset muokattavat työskentelytilat tai vaikkapa kirjaston piha-alueiden muokkaaminen yhdessä kirjaston kävijöiden kanssa voisivat olla keinoja omistajuuden tunteen luomiseksi. Myös persoonallisesta rakennuksesta on kenties helpompi tuntee omistamisen tunnetta kuin anonyymista rakennuksesta.

Viimeinen tämän periaatteen keinojen ryhmä koskee **oheispalveluita**. Ihmisten perustarpeista huolehtimisen voi nähdä tukevan yhteisöllisyyden tunnetta, koska tarpeiden tyydyttyminen on yksi neljästä yhteisöllisyyden

tunteen osatekijästä (McMillan & Chavis 1986, s. 12–13). Voitaisiin ehkä ajatella, että jos yhteisön paikka täyttää yhteisön jäsenen tarpeita, yhteisön vetovoima jäsenen näkökulmasta kasvaa. Lisäksi hyvät oheispalvelut tukevat tietysti kirjastossa yleistyvää ajanviettämistä, mikä puolestaan mahdollistaa paremmin jaettujen kokemusten ja emotionaalisen yhteyden rakentumisen ihmisten välille (McMillan

& Chavis 1986, s. 13–14). Hyviä oheispalveluita voivat olla esimerkiksi ravintola, kahvila, tilavat säilytys- ja wc-tilat, kirjakauppa ja välipala-automaatti. Myös erilaisten esineiden lainaamisen kirjastosta voitaisiin ehkä laskea tähän ryhmään. Nykyään Helsingin seudun kirjastoista voi lainata esimerkiksi iskuporakoneen, radiokuulusuojaimia, kanteleen tai roskapihdit.

Kuvio 26: Oulunkylän kirjastossa on luotu kodikasta tunnelmaa arvokkailla, klassisilla kalusteilla. "Oulunkylä", käyttäjä Sellon kirjasto, lisenssi CC BY 2.0, kuvaa rajattu ja muutettu mustavalkoiseksi. <https://www.flickr.com/photos/sellonkirjasto/5447720064>

Kuvio 27: Kolmanteen suunnitteluperiaatteeseen liittyviä yksittäisiä keinoja.

Kuvio 28: Miellyttävä luonnonvalo, näkymät ulos, pehmeät istuimet, rennot oleskelualueet ja avoin, virtaava tila luovat kodikasta tunnelmaa, joka tukee vuorovaikutuksen ja siten myös yhteisöllisyyden syntyä. Havainnekuva luonnossuunnitelman Tapahtuma-aulasta.

4.4 Yhteisöllinen toiminta

Neljännän suunnitteluperiaatteen mukaan kirjaston tulisi mahdollistaa erilaiset yhdessä tekemisen, kokemisen ja oppimisen muodot (kuvio 29). Käytännössä näitä muotoja ovat kirjastossa useimmiten erilaiset tapahtumat ja kerhot sekä opiskelu ja työskentely. Seuraavaksi on avattu tarkemmin, miksi tämänkaltaiset toiminnot voivat tukea yhteisöllisyyttä.

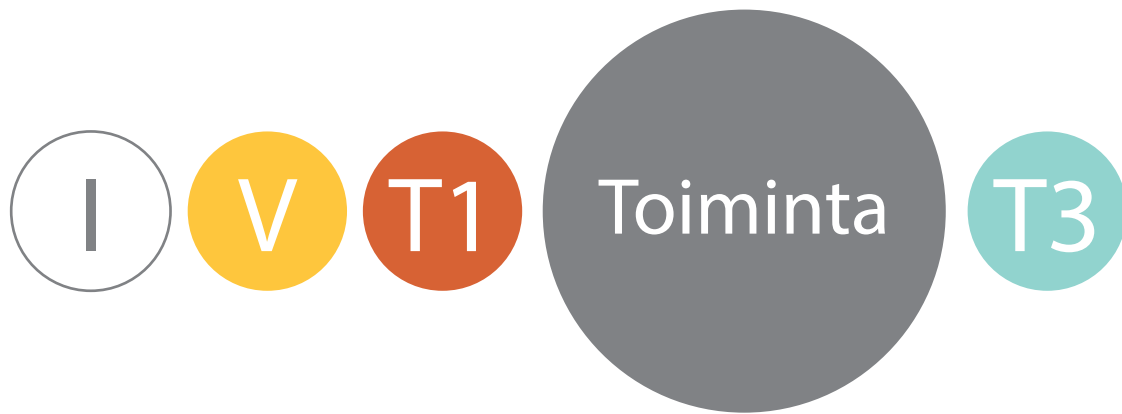
Alaluvun 2.1 perusteella vaikuttaa silti, että useimpiin myöhäismoderneihin yhteisöihin liittyy tavalla tai toisella konkreettista toimintaa. Kuten aiemmin tuotiin esiin tällaisia yhteisömuotoja ovat esimerkiksi intressiyhteisöt ja yhteisyys- tai sosiaaliverkot. Intressiyhteisöissä toiminnan laatu on tavoitteellista ja yhteisyysverkoissa yhteisön pääpaino on usein identiteetin muodostukseen liittyvässä symbolisessa yhteisöllisyyden tunteessa. (Kangaspunta et al. 2011, s. 260–262.)

Yhteisöllisyyden tunnetta ja toimintaa ei voida myöskään kovin helposti erottaa toisistaan. McMillanin ja Chavisin (1986, s. 14) mukaan esimerkiksi yksilön panostus yhteisöön kasvattaa yhteisön jaettua emotionaalista yhteyttä. Panostuksena McMillan ja Chavis mainitsevat esimerkiksi rahallisen tai ajallisen

panoksen. Ainakin panostettu aika viittaisi vahvasti jonkinlaiseen toimintaan yhteisön puolesta. Toisaalta vaikuttamisen mekanismin kautta yksilö tulee helposti myös toimineeksi yhteisön puolesta, mikäli jäsenellä vain on mahdollisuus vaikuttaa yhteisöön (McMillan & Chavis 1986, s. 12). Toisin sanoen toiminta yhteisön hyväksi voi ruokkia yhteisöllisyyden tunnetta ja yhteisöllisyyden tunne puolestaan voi kannustaa toimimaan yhteisön hyväksi.

"Toiminta yhteisön hyväksi voi ruokkia yhteisöllisyyden tunnetta ja yhteisöllisyyden tunne puolestaan voi kannustaa toimimaan yhteisön hyväksi."

Kuten alaluvussa 3.2 esitettiin, tapahtumat vaikuttavat kokoelman tavoin tuovan ihmisiä yhteen ja näin mahdollistavan luontevan vuorovaikutuksen erilaistenkin ihmisten kesken. Opiskelu ja työnteke puolestaan ovat viimeaikoina muuttuneet yhä enemmän sosiaalisiksi toiminnoiksi, siis eräänlaisiksi intressiyhteisöjen muodostajiksi. Lisäksi alaluvussa 3.1 tuotiin esiin, kuinka monipuoliseksi kerhotoiminnaksi kirjastojen perinteiset lukupiirit

Useimpiin yhteisöihin liittyy myös myöhäismodernina aikana jonkinlaista konkreettista toimintaa. Yhteisöllisyyden tunnetta ja toimintaa ei voida helposti erottaa toisistaan.

Tapahtumat voivat tuoda yhteen hyvin erilaisiakin ihmisiä ja näin mahdollistaa vuorovaikutusta ihmisten välillä.

Yhteisöllisyys muodostuu usein tavoitteellisen tai symbolisen yhdessä tekemisen kautta.

Kuvio 29: Neljäs suunnitteluperiaate ja siihen liittyvät keinoryhmät

ovat vuosien saatossa laajentuneet. Kerhojen kautta syntyvät elämäntapojen, harrastusten, pelien tai fanikulttuurin ympärille muodostuvat yhteisöt vastaavatkin Kangaspuntan et al. (2011, s. 260) määritelmää yhteisyys- tai sosiaaliverkoista.

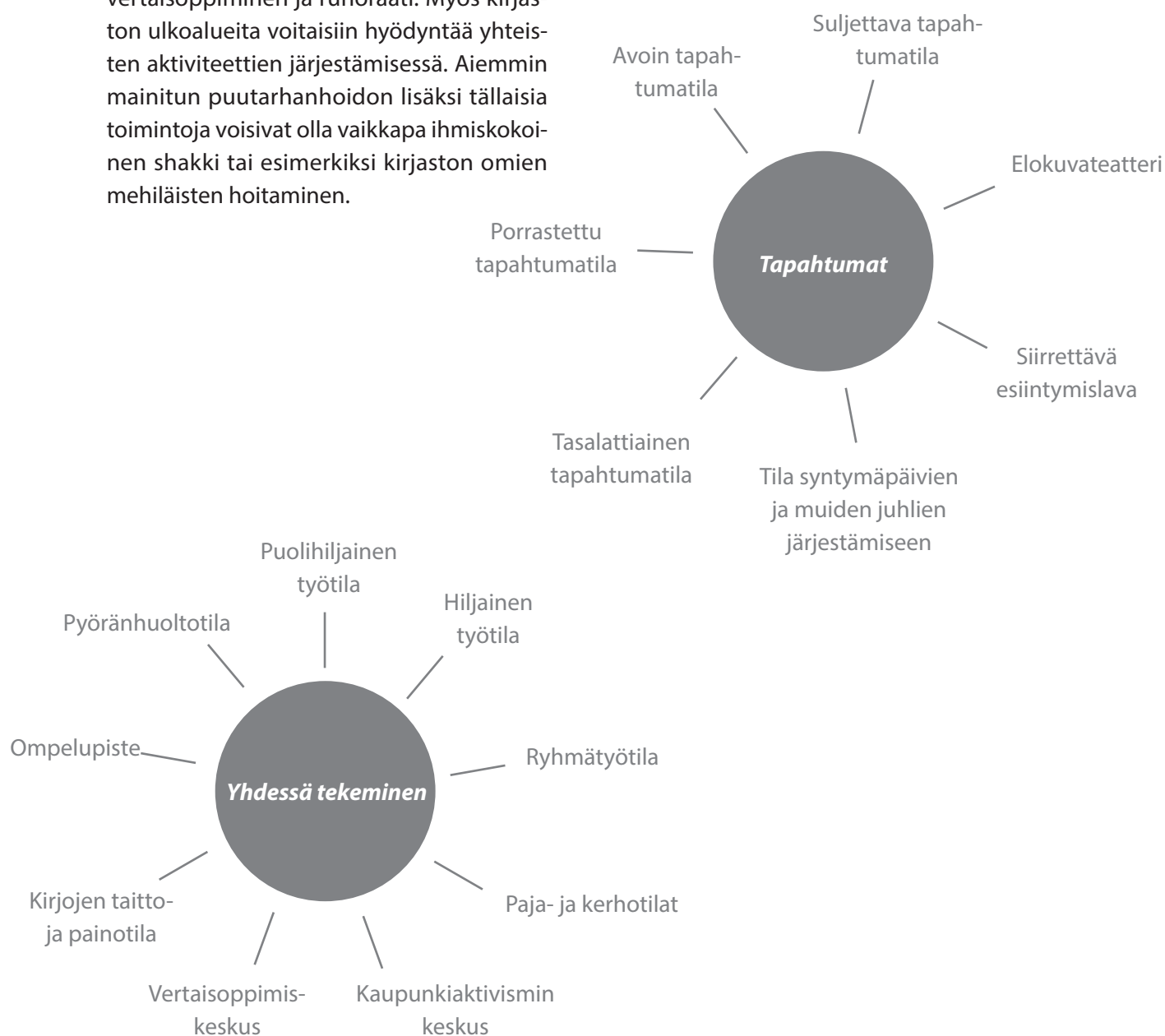
Seuraavaksi on esitetty muutamia erilaisia keinoja yhteisöllisen toiminnan luomiseksi kirjastoon. Keinot on jaettu kahteen alaryhmään: ***tapahtumiin ja yhdessä tekemiseen (kuvio 30).***

Tapahtumien voima on siis siinä, että ne tuovat yhteen erilaisia yleisöjä. Vaikka esimerkiksi musiikkiesityksen seuraaminen ei varsinaisesti ole vielä yhdessä tekemistä, toisten ihmisten seurassa oleminenkin on jo eräänlaista vuorovaikutusta, joka voi syventyä vahvemmaksi vuorovaikutukseksi vaikkapa esityksen jälkeen tai väliajalla. Toisaalta ihmiset haluaisivat usein seurata toimintaa ensin vähän kauempaa ja sitten päättää osallistumisestaan siihen. Eniten toivottuja tapahtumia olivat Unelmoi-kyselyssä nimenomaan erilaiset musiikkitapahtumat sekä kirjallisuusaiheiset tapahtumat kuten kirjailijavierailut. Toisaalta kirjastossa voisi kävijöiden mielestä järjestää hyvin monenlaisia tapahtumia aina sinkkuilloista synttäreihin. (Unelmoi-kysely 2013, kategoria 2.) Seinäjoen pääkirjastossa ja tulevassa Helsingin keskustakirjastossa tapahtumia varten on varattu kaksi päätilaa, joista toinen on suljettu tila ja toinen yhdisty osaksi muuta kirjaston avointa tilaa. Näin sekä tapahtumien tekniset vaatimukset että

helppo lähestyttävyyys on mahdollista yhdistää tapahtuman luonteen mukaan. Lisäksi toinen tila on näissä kirjastoissa tasalattiainen ja toinen porrastettu auditoriomainen tila, mikä monipuolistaa tapahtumien järjestämisen mahdollisuuksia. Kolmantena vaihtoehtona voisi toimia vaikkapa jonkinlainen siirrettävä, pienikokoinen esiintymislava. Erityisesti pienemmissä kirjastoissa tärkeää vaikuttaa olevan tapahtumatilan muunneltavuus ja monikäyttöisyys.

Yhdessä tekeminen – oli se sitten tavoitteellisempaa tai symbolisempaa – tuntuu liittyvän yhteisöihin ja yhteisöllisyyden tunteeseen myöhäismodernina aikana. Oppimiseen ja työskentelyyn liittyvien tilojen toiveissa näkyy oppimis- ja työtapojen murros (ks. esim. Gayton 2008; Bryant et al. 2009). Unelmoi-kampanjan (2013, kategoria 4) kyselyn vastausten perusteella ihmiset haluavat kirjastoon sekä hiljaisia työskentelytiloja, verkostoitumisen mahdollistavia puolihiljaisia tiloja että ryhmätyön mahdollistavia vuorovaikutus- ja kokoustiloja. Erikokoiset ryhmätyötilat voitaisiin nimetä esimerkiksi havainnollisesti S-, M- ja L-ryhmätiloiksi. Osa työpisteistä voisi olla varattavia ja osa tarkoitettu satunnaiseen työskentelyyn. Unelmoi-kyselyn (2013, kategoria 4) mukaan kävijät toivoivat kirjastoon esimerkiksi pajamaisia luovan työn ja yhdessä tekemisen tiloja, joissa voisi järjestää mitä erilaisempia aktiviteetteja neulonnasta pyörien korjaamiseen. Muita oppimiseen tai muuten vain yhdessä tekemiseen liittyviä, toteutettuja tai kyselyssä esiin tulleita ideoita ovat esimer-

kiksi taiteisiin kuten maalaamiseen tai elokuviin liittyvät kerhot, kirjojen taitto ja paino, tanssikerho, ääneenlukeminen, lautapelit, vertaisoppiminen ja runoraati. Myös kirjaston ulkoalueita voitaisiin hyödyntää yhteisten aktiviteettien järjestämisessä. Aiemmin mainitun puutarhanhoidon lisäksi tällaisia toimintoja voisivat olla vaikkapa ihmiskokoinen shakki tai esimerkiksi kirjaston omien mehiläisten hoitaminen.

Kuvio 30: Neljänteen suunnitteluperiaatteeseen liittyviä yksittäisiä keinoja.

4.5 Fyysisen ja virtuaalisen yhdistäminen

Viimeisen suunnitteluperiaatteen keskeinen sisältö on, että kirjaston tulisi tehdä fyysisessä tilassa näkyväksi myös virtuaaliset vuorovaikutuksen ja yhteisöllisyyden muodot (kuvio 31). Käytännössä kirjastoissa tulisi olla tiloja ja paikkoja sähköisille vuorovaikutusvälineille kuten tietokoneille ja tableteille sekä muille sähköisille kirjastopalveluille.

Periaatteen taustalla on viime vuosikymmenen aikana tapahtunut internetin sähköisten vuorovaikutusmuotojen monipuolistuminen ja räjähdysmäinen kasvu. Kangaspunta et al. nimittävät tämän ilmiön myötä syntyneitä uusia yhteisömuotoja virtuaaliverkostoiksi. Virtuaalisia yhteisöllisyyden muotoja on ollut olemassa jo internetin syntyajoista lähtien, mutta vasta viime vuosikymmenellä kehittynyt sosiaalinen media ja internetin helppokäyttöistyminen ovat mahdollistaneet näiden yhteisömuotojen kehittymisen toiminnalliseksi suuntaan. (Kangaspunta et al. 2011, s. 263.)

Toisaalta fyysisiä ja virtuaalisia yhteisöjä ei voida asettaa vastakkain. Kuten alaluvussa 2.3 tuotiin esiin, virtuaaliset viestintävälineet eivät varsinaisesti kilpaile fyysisen kanssakäymisen kanssa, vaan nämä vuorovaikutusmuodot

täydentävät toisiaan (esim. Wellman 2001). Pikemminkin voitaisiin ajatella, että kirjastot voivat toimia ihmisten sosiaalisen verkoston fyysisinä solmukohtina ja yhteisöllisyyden resursseina, joita täydentävät omalla tavallaan sähköiset vuorovaikutusmuodot (esim. Florida 2005, s. 339).

"Kirjastot voivat toimia ihmisten sosiaalisen verkoston fyysisinä solmukohtina ja yhteisöllisyyden resursseina, joita täydentävät omalla tavallaan sähköiset vuorovaikutusmuodot."

Virtuaalinen yhteisöllisyys onkin viime vuosina noussut tarkastelukohteeksi kirjastoalalla fyysisen paikan näkökulman rinnalle. Kirjasto 2.0 -konseptin ajatuksena on, että web 2.0 -teknologiaan liittyviä ominaisuuksia kuten osallistumista, vuorovaikutusta ja läpinäkyvyyttä, käytetään hyväksi kirjastopalveluiden tarjoamisessa (Kwanya et al. 2013, s. 188). Käytännössä tämä tarkoittaa, että kirjastojen ympärille on nykyään usein luotu virtuaalinen yhteisö, jossa käyttäjät voivat esimerkiksi ar-

Sähköiseen vuorovaikutukseen perustuvat yhteisömuodot ovat viime vuosina lisääntyneet. Toisaalta fyysiset ja virtuaaliset yhteisöt ja vuorovaikutusmuodot eivät ole useinkaan vastakkaisia, vaan täydentävät toisiaan.

Uusi teknologia mahdollistaa uudentyyppisten yhteisöllisten kirjastopalveluiden toteuttamisen.

Kirjasto voi tuoda ihmisiä yhteen tarjoamalla uuteen teknologiaan liittyviä työkaluja ja toimintoja.

Kuvio 31: Viides suunnitteluperiaate ja siihen liittyvät keinoryhmät

vioida lukemiaan kirjoja ja keskustella niistä muiden käyttäjien kanssa tai vaikkapa kirjoittaa yhdessä kirjastoblogia ja tykätä kirjaston Facebook-päivityksistä.

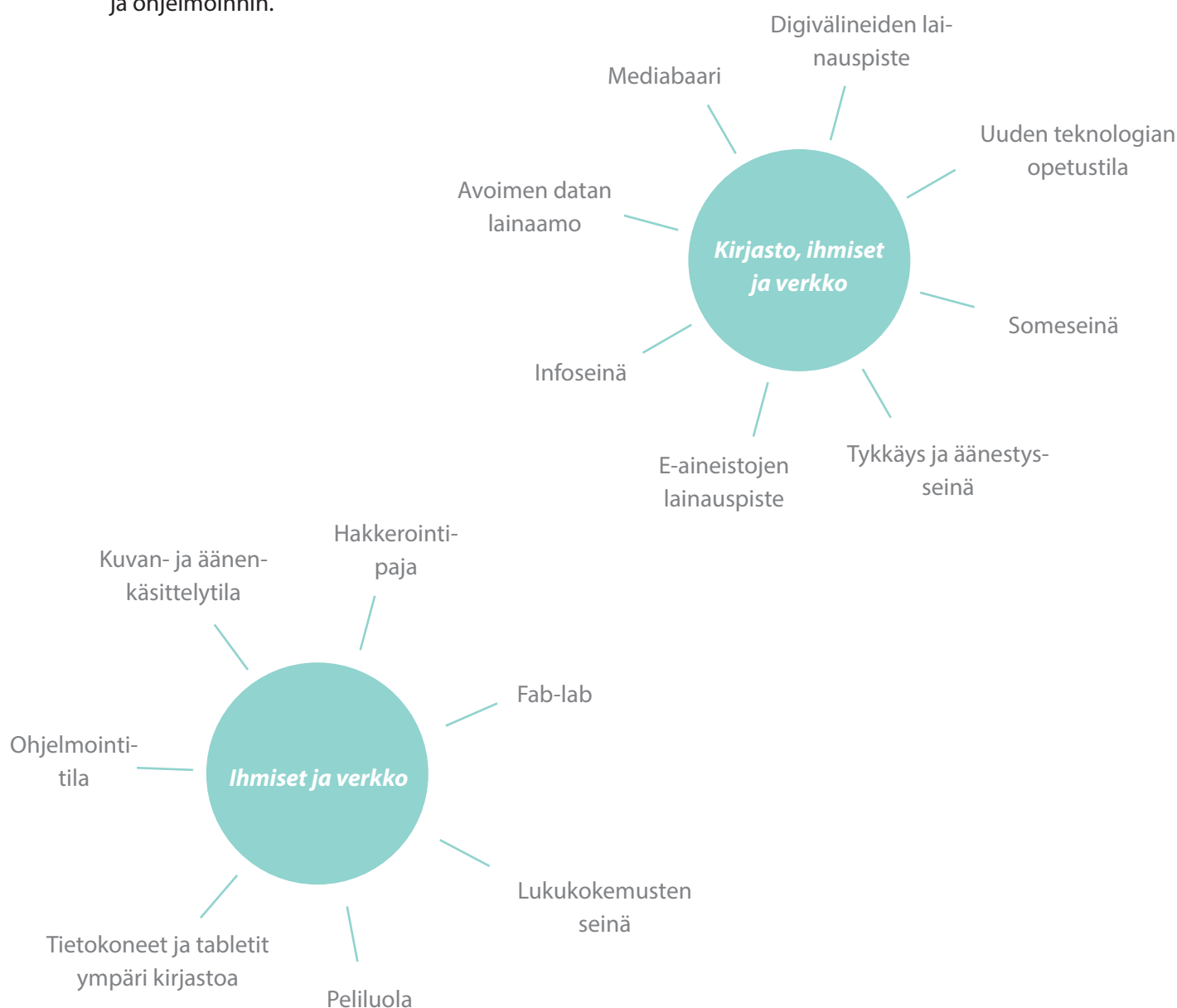
Seuraavaksi on jälleen esitetty keinoja virtuaalisten ja fyysisten vuorovaikutus- ja yhteisömuotojen yhdistämiseksi kirjastosuunnittelun avulla. Keinot on jaettu kahteen alaryhmään: ***kirjasto, ihmiset ja verkko sekä ihmiset ja verkko (kuvio 32).***

Ensimmäisen alaryhmän keinojen tarkoituksena on yhdistää ***ihmiset ja kirjasto*** yhteisöllisellä tavalla toisiinsa käyttäen hyväksi uuden teknologian mahdollisuuksia ja kirjasto 2.0-konseptia. Jos kirjastolla on joka tapauksessa esimerkiksi Facebook-sivusto olemassa, tämän sivuston voisi projisoida kirjaston seinälle, jolloin kävijöiden olisi mahdollista pelkästään paikalla olemalla nähdä, mistä yhteisö keskustelee virtuaalisesti ja osallistua siihen helposti. Unelmoi-käyttäjäkyselyssä (2013, kategoria 3) toivottiin, että vastaavalla tavalla kirjastossa tapahtuva toiminta olisi heijastettu jollekin seinälle sisäänkäynnin yhteyteen. Tämä voisi rohkaista kävijöitä osallistumaan yhdessä tekemiseen. Kyselyssä toivottiin myös, että kirjaston e-aineistot ja muut sähköiset palvelut olisivat fyysisessä tilassa visuaalisesti näkyvillä. Tämänkaltaiset ratkaisut loisivat virtuaaliselle materiaalille ikään kuin fyysisen käyttöliittymän, joka kirjaston fyysisen kokelman tavoin voisi kerätä ihmisiä yhteen ja mahdollistaa vuorovaikutuksen syntymisen. Tällaisia konsepteja voisivat

olla esimerkiksi avoimen datan lainaamo, kuvapalvelupiste tai kaiken datan huone. Kaiken datan huone voisi olla esimerkiksi tila, johon olisi laitettu esille havainnollisesti kaikkien kirjaston tarjoamien sähköisten palvelujen käyttöliittymät. Tähän ryhmään voitaisiin lisätä myös kirjaston ”etäkäyttämisen” mahdollisuus. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi kirjaston tapahtumien striimaimista kirjaston kotisivujen kautta.

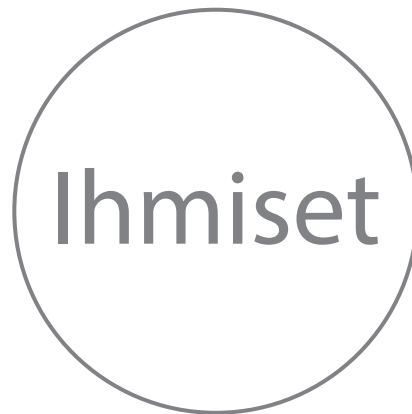
Toinen alaryhmä liittyy ***ihmisten*** sähköisten vuorovaikutusvälineiden avulla muodostamiin yhteisöihin. Nykyään on itsestään selvää, että kirjastossa on mahdollista käyttää esimerkiksi tietokoneita ja internetiä. Tietokoneet tulisi kuitenkin sijoitella aiempaa vapaammin kirjaston eri puolille ja niitä tulisi osoittaa erilaisiin tarkoituksiin kuten työskentelyyn, pelaamiseen, musiikin kuunteluun tai pikaisiin hakuihin ja sähköpostien lukemiseen (Unelmoi-kyselyn 2013, kategoria 3). Rentoa vuorovaikutusta ja oleskelua voitaisiin yhdistää sähköisiin vuorovaikutusmuotoihin vaikkapa jonkilaisella mediabaari-konseptilla, jossa tarjolla olisi mukavia vapaamuotoisia istuskelupaikkoja, tarjoilua sekä tietysti tabletteja ja tietokoneita. Tällöin ihmisillä todella olisi mahdollisuus käyttää yhtä aikaa sekä sähköisiä että fyysisiä vuorovaikutustapoja. Myös pelaaminen ja pelillisuus ovat tulleet jo vahvasti kirjastoihin. Niihin liittyy usein sosiaalista vuorovaikutusta ja virtuaalisia yhteisöjä (esim. Kangaspunta et al. 2011, s. 263). Laajemmin katsottuna uusi teknologia mahdollistaa monenlaiset yhdessä tekemisen muodot, joita

osittain käsiteltiin jo edellisen periaatteen kohdalla. Näihin voisi lisätä vielä esimerkiksi musiikin, kuvan ja äänen tuottamisen ja käsittelyn, hakkeroinnin, fab-labit, pelaamisen ja ohjelmoinnin.

Kuvio 32: Viidenteen suunnitteluperiaatteeseen liittyviä yksittäisiä keinoja.

Kuvio 33: Tässä luvussa muodostetut viisi näkökulmaa yhteisöllisen kirjaston suunnittelun tueksi. Pääajatuksena on, että kirjastoon on houkuteltava ihmisiä, joiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa yhteisöllisyys syntyy. Tunnelman, toiminnan ja teknologian avulla yhteisöllisyyden syntyä voidaan tukea.

A diagram illustrating the relationship between interaction, technology, and their effects. At the top, a large yellow circle contains the text 'Vuoro-vaikutus'. Below it, three smaller yellow circles are arranged horizontally, containing 'Sosiaaliset tilat', 'Hiljaiset tilat', and 'Tunnelmien sekoittaminen joustavasti'. To the left, a large grey circle contains 'Toiminta', with two smaller grey circles below it containing 'Yhdessä tekeminen' and a partially visible 'at'. To the right, a large teal circle contains 'Teknologia', with two smaller teal circles below it containing 'Kirjasto, ihmiset ja verkko' and 'Ihmiset ja verkko'.

Vuoro-
vaikutus

Sosiaaliset tilat

Hiljaiset tilat

*Tunnelmien
sekoittaminen
joustavasti*

Toiminta

*Yhdessä teke-
minen*

Teknologia

*Kirjasto, ihmiset
ja verkko*

Ihmiset ja verkko

Luonnos- suunnitelma

Synnyttävätkö suunnitteluperiaatteet hyvää arkkitehtuuria todellisessa kontekstissa? Miksi Tesoman kirjasto on hyvä konteksti luonnossuunnitelmalle? Miten suunnitteluperiaatteet toteutuvat luonnossuunnitelmassa?

Tämän luvun tarkoituksena on havainnollistaa ja testata aiempien lukujen aikana syntyneitä ajatuksia yhteisöllisestä kirjastoarkkitehtuurista. Pyrkimyksenä on siis toisaalta tuoda esiin mahdollisimman havainnollisesti kirjastojen arkkitehtuurin muutosta ja toisaalta tarkastella, miten tutkimusten ja teorioiden pohjalta syntyneet ideat toimivat todellisessa suunnittelukontekstissa. Näihin tarkoituksiin on valittu Tesoman lähikirjaston laajennus- ja muutossuunnittelu.

"Pyrkimyksenä on siis toisaalta tuoda esiin mahdollisimman havainnollisesti kirjastojen arkkitehtuurin muutosta ja toisaalta tarkastella, miten tutkimusten ja teorioiden pohjalta syntyneet ideat toimivat todellisessa suunnittelukontekstissa."

Vuonna 2014 Suomessa oli 790 yleistä kirjastoa, joista 291 oli pääkirjastoja, 465 sivukirjastoja ja 34 laituskirjastoja (Tilastokeskus 2015b). Vaikka kooltaan ja resursseiltaan sivu- eli lähikirjastot ovat yleensä pääkirjastojaan vaatimattomampia, on niillä suuri merkitys jo pelkän lukumääränsä vuoksi. Lisäksi lähikirjastot ovat nimensä mukaisesti useimpien ihmisten lähimpiä kirjastopalveluita, minkä vuoksi voidaan olettaa, että myös esimerkiksi vanhuksilla ja lapsilla on parempi mahdollisuus

käydä omatoimisesti juuri lähikirjastoissa. Kuten aiemmin on tullut esille, lähikirjastoja pidetäänkin perinteisesti paikallisen yhteisön kolmansina paikkoina (ks. esim. Mikkola 2006). Näistä syistä tässä työssä on valittu tarkastelun kohteeksi juuri lähikirjasto.

Opetus- ja kulttuuriministeriön (2013) julkaisemassa yleisten kirjastojen vuosien 2014–2017 perustamishankkeiden rahoitus-suunnitelmassa kirjastojen rakennushankkeita mainitaan 19, joista uudisrakennuksia on seitsemän. Loput hankkeet ovat laajoja peruskorjaushankkeita ja laajennuksia. Karkeasti voitaisiin siis arvioida, että 2010-luvulla Suomessa peruskorjataan noin kaksi kertaa niin paljon kirjastoja kuin rakennetaan uusia. Lisäksi tietysti tehdään paljon pienempiä korjaus- ja muutostöitä, joihin ei myönnetä valtionavustusta. Toisaalta voidaan myös ajatella, että mikäli tässä työssä esitetyt periaatteet voidaan toteuttaa muutos- ja laajennussuunnitelman yhteydessä, ne todennäköisesti toimivat myös uudisrakentamisen kohdalla. Näin ollen työssä on valittu suunnittelukohteeksi muutossuunnitelma uudisrakentamisen sijaan.

Tesoman kirjasto valikoitui työn luonnossuunnitelman aiheeksi tamperelaisten lähikirjastojen tarkastelun kautta. Työn kannalta oli luontevaa, että suunnitelman paikka olisi Tampereella, koska se sattuu olemaan työn tekijän kotikaupunki. Tampereen kaupungin kirjaston (2015) tekemän selvityksen mukaan Tampereella oli vuonna 2015 yhteensä 13 lä-

hikirjastoa. Tarkastelusta rajattiin ulkopuolelle alle 500 neliömetrin laajuiset kirjastot, jotta periaatteita voitaisiin tutkia riittävän monipuolisesti. Jäljelle jääneistä seitsemästä kirjastosta (taulukko 7) erottuu iältään selvästi kaksi vanhempaa kirjastoa: Hervannan kirjasto (1989) ja Tesoman kirjasto (1990). Vanhempien kirjastojen kohdalla muutossuunnitelmiin voidaan olettaa olevan havainnollisimpia. Tampereen kirjastopalveluiden kanssa käydyn sähköpostivaihdon perusteella Tampereen kaupunki olisi ollut kiinnostunut Hervannan kirjaston muutossuunnitelmasta. Hyvin nopeasti kävi kuitenkin selväksi, että Hervannan kirjaston poikkeukselliset rakennushistorialliset arvot olisivat todennäköisesti olleet tämän työn näkökulman kannalta liian sitovia. Tesoman kirjasto oli siten työn kannalta hedelmällisin vaihtoehto.

Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan Tesoman kirjaston ympäristöä suunnittelupaikkana kirjaston muutossuunnitelmalle. Tarkastelun kautta haetaan myös vielä lisävarmistus va-

litun kirjaston soveltuvuudesta suunnitteluperiaatteiden testaamiseen. Apuna toimivat lähinnä erilaiset Tampereen kaupungin laa- timat aluetta ja kirjastorakennusta koskevat selvitykset. Suppeahkon tarkastelun tavoitteena on nostaa esiin muutamia tärkeimpiä suunnitelmaan vaikuttavia ympäristökijöitä.

Luonnossuunnitelman keskeisiä ajatuksia yhteisöllisyyden tukemiseksi ovat virtaavan tilan luominen ja toisaalta sen jakaminen eriluonteisiin vyöhykkeisiin sekä erilaisten toimintojen sijoittaminen joustavasti kevytrakenteisiin tilakappaleisiin. Virtaava tila ja vyöhykejako mahdollistavat erilaisten vuorovaikutusmuotojen toteutumisen ja joustavan liikkumisen niiden välillä. Tilakappaleet ja syntyvät välitilat puolestaan tarjoavat paikkoja monenlaisille yhdessä tekemisen muodoille ja uuden teknologian tuomiselle osaksi kirjastoa. Erilaisista yhdessä tekemisen muodoista ja periaatteiden tarkemmasta toteutumisesta annetaan esimerkkejä luonnossuunnitelman yhteydessä alaluvussa 5.2.

"Luonnossuunnitelman keskeisiä ajatuksia yhteisöllisyyden tukemiseksi ovat virtaavan tilan luominen ja toisaalta sen jakaminen eriluonteisiin vyöhykkeisiin sekä erilaisten toimintojen sijoittaminen joustavasti kevytrakenteisiin tilakappaleisiin."

<i>Kirjasto</i>	<i>Pinta-ala (hym²)</i>	<i>Rakennus-/saneerausvuosi</i>
Metso (pääkirjasto)	6770	1986
Hervannan kirjasto	1737	1989
Lielahden kirjasto	1033	2014
Sampolan kirjasto	1027	2003
Kaukajärven kirjasto	752	2007
Messukylän kirjasto	653	1999
Tesoman kirjasto	599	1990
Pellervon kirjasto	512	2005
Nekalan kirjasto	264	2008
Härmälän kirjasto	252	1982
Koivistonkylän kirjasto	237	1986
Peltolammin kirjasto	211	1987
Kämmenniemen kirjasto	204	2001
Terälahden kirjasto	102	2002

*Taulukko 7: Tampereen kirjastot suuruusjärjestyksessä (Tampereen kaupunginkirjasto 2015).
Tesoman kirjasto on yli 500 neliömetrin kokoisista sivukirjastoista toiseksi vanhin.*

5.1 Lähtötilanne

Jotta voitaisiin muodostaa käsitys luonnossuunnitelman kontekstista, on syytä tarkastella suunnitelman kohteeksi valitun Tesoman kirjaston ympäristöä ja olemassa olevaa rakennusta. Koska luonnossuunnitelman painopiste on edellä esitettyjen periaatteiden havainnollistamisessa ja testaamisessa, suunnittelupaikasta esitetään lähinnä muutamia kirjaston muutossuunnittelun ja yhteisöllisyyden näkökulman kannalta keskeisiä tekijöitä.

Apuna lähtötilanteen analysoimisessa on käytetty lähinnä Tampereen kaupungin tekemiä selvityksiä, jotka järjestelmällisyydessään tuntuvat antavan hyvin kattavan kuvan paikan historiasta, nykytilasta ja tulevaisuudesta. Kyseisiä selvityksiä ovat Tesoman täydennysrakentamisen mahdollisuuksia selvittänyt Tesoman yleissuunnitelma liitteineen (Tampereen kaupunki 2016) sekä Tesoman kirjaston kortteliin tehty kaavamuutos liitteineen (Tampereen kaupunki 2015). Lähdeaineistosta puuttuvat paikallisen yhteisön näkökulmaa tarkemmin esiin tuovat selvitykset kuten haastattelut. Tämänkaltaiset selvitykset olisivat voineet olla mielenkiintoisia työn kannalta, mutta luonnossuunnitelmassa käyttäjien suoran näkökulman puutteita on pyritty kor-

vaamaan muuntojoustavuudella. Tätä teemaa on pohdittu enemmän työn johtopäätösten yhteydessä.

Tesoman alue sijaitsee Tampereen kaupungin länsipuolella noin seitsemän kilometrin päässä ydinkeskustasta. Tesoman alueeseen lasketaan kuuluvaksi Epilänharjun, Tohlopin, Haukiluoman, Lamminpään, Myllypuron, Ikurin, Ristimäen ja Tesomajärven kaupunginosat. Tesomajärven ja Ristimäen rajalle kerääntyneet kaupalliset ja julkiset palvelut ovat tehneet Tesomasta kehittyvän aluekeskuksen. Alueelle ovat tyypillisiä 1960- ja 1970-luvuilla rakennetut asuinkerrostalot ja kortteleita erottavat metsäiset viheralueet. (Tampereen kaupunki 2013, s. 216; Tampereen kaupunki 2016, s. 63.)

"Alueelle ovat tyypillisiä 1960- ja 1970-luvuilla rakennetut asuinkerrostalot ja kortteleita erottavat metsäiset viheralueet."

Tesoman alueella asui vuonna 2013 yhteensä 15 517 asukasta. Alueen asukasmäärä on ollut

Kuvio 34: Ote Tesoman täydennysrakentamisen yleissuunnitelmasta. Täydennettävät rakennukset on merkitty sinisellä ja Tesoman kirjasto oranssilla (Tampereen kaupunki 2016, mukaillen).

korkeimmillaan 1980-luvulla heti kerrostaloalueiden rakentamisen jälkeen ja on siitä lähtien laskenut tasaisesti. Väestörakennetta leimaa ikääntyvien ihmisten suhteellisen suuri osuus. Myös alle 15-vuotiaiden osuus on Tesomalla suhteellisesti hiukan muuta Tamperetta suurempi. Toisaalta Tesoman yleissuunnitelma mahdollistaa uusien asuntojen rakentamisen jopa 4 500 asukkaalle seuraavien vuosikymmenten aikana (kuvio 34). Täydennysrakentamissuunnitelman tavoitteena

on lisäksi mahdollistaa monipuolinen ikä- ja sosiaalinen rakenne alueella. (Tampereen kaupunki 2016, s. 12, 32, 60.) Suunnitteluperiaatteiden kannalta väestörakenne on hyvä pitää mielessä erityisesti erilaisten käyttäjäryhmien huomioimisen näkökulmasta. Toisaalta väestöpohja itsessään ohjaa kirjaston mitoitusta. Esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriön kirjastojen perustamishankkeiden valtionavustusten mitoitustavasta käytetään 100 hym² tuhatta asukasta kohti

(Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010, s. 55). Tällä perusteella Tesoman kirjaston hyötyalan tulisi tulevaisuuden tarpeisiin vastataksaan olla noin 1500–2000 neliömetriä.

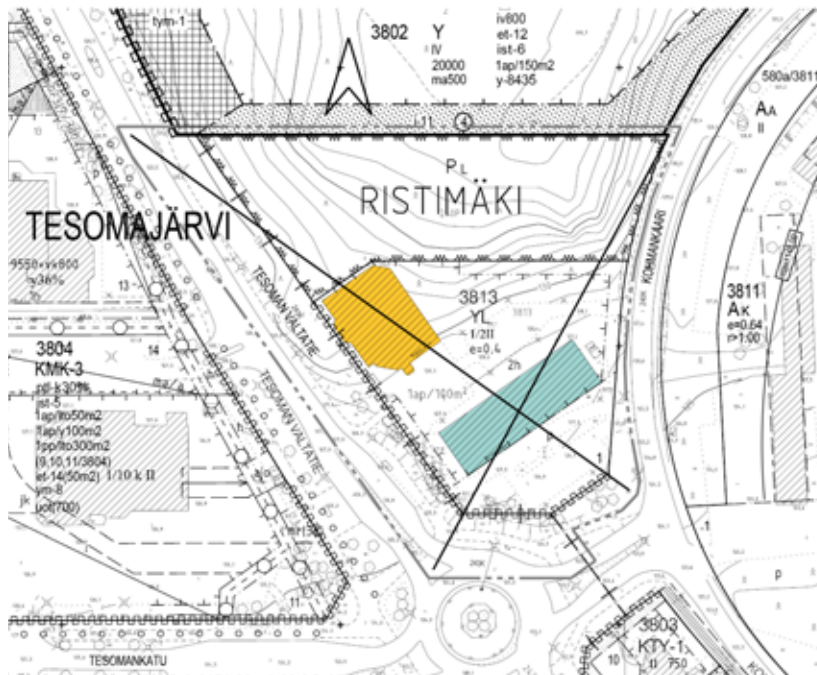
Itse suunniteltava kortteli on lähitulevaisuudessa kokemassa suuria muutoksia. Kirjaston kortteli sijaitsee keskellä Tesoman aluetta Tesoman liikekeskuksen tuntumassa ja on hyvin saavutettavissa lähiympäristön asuinalueilta (kuvio 35). Korttelissa sijaitsee tällä hetkellä kirjastorakennuksen lisäksi Tesoman terveysasema. Vuoden 2015 lopulla voimaan tulleen kaavamuutoksen mukaan terveysasema on tarkoitus purkaa ja kortteliin halutaan rakentaa osana Tesoman täydennysrakentamisprosessia melko tehokasta asumista ja palveluasumista (kuvio 36). Samaan aikaan käynnissä on viereisen Tesoman liikekeskuksen uudistamishanke, jonka rakennustyöt ovat alkamassa keväällä 2016. Kaavamuutoksen taustalla on päätös siirtää sekä terveysaseman että kirjaston palvelut uuteen liikerakennukseen. Kirjastorakennuksessa sijaitsee myös nuorisokeskus, joka on kaavamuutoksessa päätetty siirtää osaksi laajennettavaa Tesoman koulua. (Tampereen kaupunki 2015, s. 8–12.)

Kannattaako Tesoman kirjastoa käyttää muutossuunnitelman kohteena, jos kirjasto on jo päätetty siirtää olemassa olevasta rakennuksesta pois? Tässä työssä Tesoman kirjastoa on käytetty uusimmasta kaavamuutoksesta huolimatta suunnittelukohteena kahdesta syystä. Ensinnäkin työn aiheen näkökulmasta

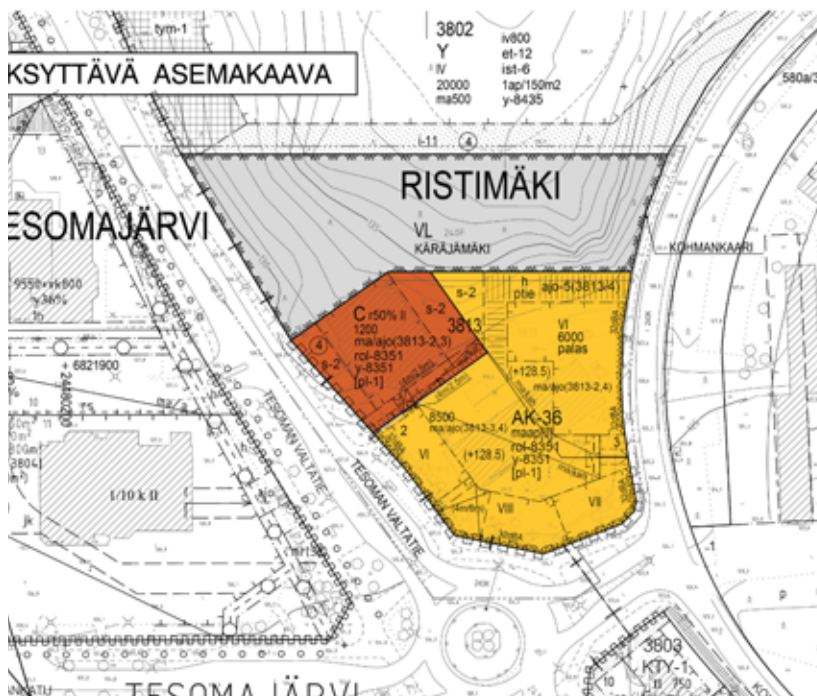
kirjaston siirtäminen osaksi ostoskeskusta ei ole erityisen hyvä ratkaisu. Esimerkiksi kaavamuutoksen taustaksi tehdyssä Tesoman kirjaston ja terveysaseman rakennusinventoinnissa todetaan, että kaavaprosessin aikana alueen asukkailta saatiin runsaasti kirjaston säilyttämistä kannattavia mielipiteitä. Kirjaston säilyttämisen puolesta kerättiin jopa adressi. Rakennusinventoinnin mukaan kirjastolla on tärkeä merkitys paikallisen identiteetin muodostajana. (Tampereen kaupunki 2014, s. 25, 32.) Kun kirjasto siirtyy osaksi uutta liikekeskusta ja menettää oman itsenäisen rakennuksensa, menettää Tesoma samalla paikallisen yhteisön kiintopisteenä toimivan maamerkin. Tuleva kauppakeskus pitää sisällään paljon kaupallisiakin toimintoja, jolloin rakennus ei välttämättä identifioitu yhtä vahvasti juuri yhteisön keskuksena. Oldenburg viittaa kolmansien paikkojen teoriassaan tähän ilmiöön kirjoittaessaan matalan profiilin tiloista (Oldenburg 1989, s. 36).

"Kun kirjasto siirtyy osaksi uutta liikekeskusta ja menettää oman itsenäisen rakennuksensa, menettää Tesoma samalla paikallisen yhteisön kiintopisteenä toimivan maamerkin."

Toinen syy valita Tesoman kirjasto on kenties enemmän periaatteellinen. Tesoman kirjasto on valmistunut 1990 ja otettu käyttöön 1991. Rakennusinventoinnin perusteella tärkeim-

Kuvio 35: Tesoman kirjaston korttelin vanha asemakaava. Kirjastorakennus merkitty keltaisella ja terveysasema sinisellä (Tampereen kaupunki 2015, mukaillen).

Kuvio 36: Tesoman kirjaston korttelin voimassaoleva asemakaava. Asuinkerrostalojen korttelialue merkitty keltaisella ja keskustatoimintojen alue punaisella (Tampereen kaupunki 2015, mukaillen).

Kuvio 37: Tesoman kirjasto ulkoa.

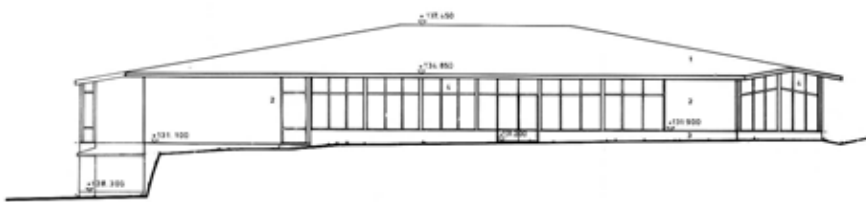
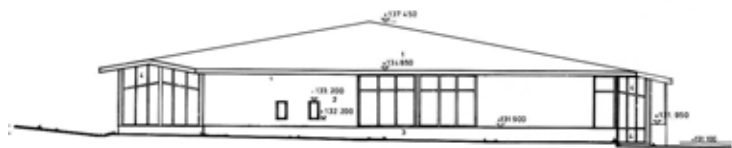
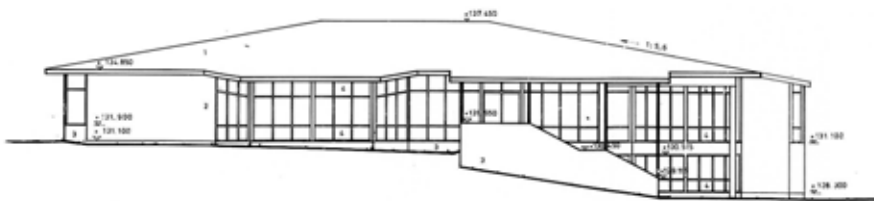
Kuvio 38: Tesoman kirjasto sisältä.

mät syyt kirjaston toimintojen siirtämiseksi liikekeskukseen ovat nykyisten tilojen ahtaus ja huono kunto, josta inventoinnissa mainitaan vain, että rakennuksen katto vuotaa. Kuntotutkimusta rakennuksesta ei ole tehty. (Tampereen kaupunki 2014, s. 25.) On totta, että kirjastotilojen rakennuttaminen osana laajempaa liikekeskusta tulee todennäköisesti halvemmaksi kuin vanhan rakennuksen muuttaminen ja laajentaminen. On kuitenkin kestävän kehityksen periaatteiden vastaista, että alle kolmekymmentä vuotta vanha rakennus todetaan toimimattomaksi ilman yrittystä korjata tai muuntaa tiloja paremmiksi. Rakennusta ei kaavamuuoksessa ole ehdotettu purettavaksi, mutta uutta toimintoa siihen ei kaavamuuoksen voimaantullessa ole ollut vielä tiedossa. Vaikka kirjastoa ei purettaisikaan, menetetään toiminnan muuttuessa helposti rakennukseen liittyvät sosiaaliset arvot, joista edellä mainittiin.

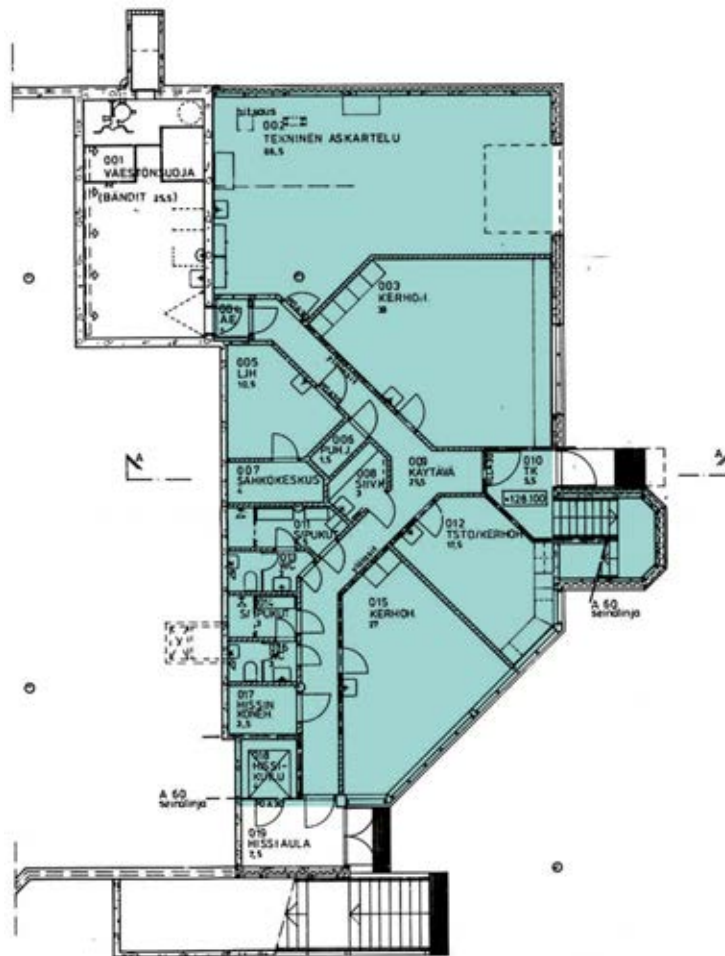
Rakennusinventoinnissa nostetaan esiin myös muita rakennuksen arvoja, jotka ovat luonnossuunnitelman kannalta oleellisia. Kirjastorakennus jakaantuu siis kahteen osaan: kirjaston tiloihin ja nuorisokeskuksen tiloihin (kuvio 40). Inventoinnissa nuorisokeskuksen tilojen on todettu olevan käytävämäisiä ja pimeitä sekä sijoittuvan hankalasti kahteen kerrokseen. Niillä ei inventoinnin perusteella ole arkkitehtonisia arvoja ja ne soveltuvat uudiskäyttöön muokattaviksi. (Tampereen kaupunki 2014, s. 28, 34.) Kirjaston pätilalla sen sijaan on kaksi luonteenomaista piirrettä. Ensinnäkin tilat avautuvat kolmelta suunnalta

ympäröivään luontoon (kuvio 39). Metsän läsnäolo tilassa on keskeinen kirjaston erikoisuus ja vahvuus. Lisäksi pätila jäsentyy muuta tilaa hiukan korkeamman keskeistilan ympärille (kuvio 38). Ulkohahmossa arvokkaaksi on todettu tunnelmallinen, puiden reunustama sisäänkäyntiporras (kuvio 37). (Tampereen kaupunki 2014, s. 28, 30.)

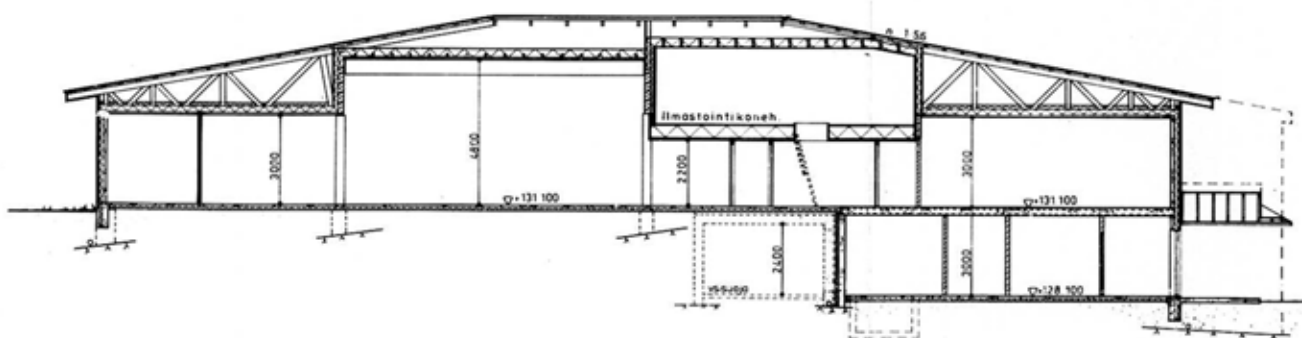
Yhteenvetona todettakoon, että Tesoman lähikirjasto vaikuttaa melko tyypilliseltä kaupunginosan kirjastolta. Melko laaja väestöpohja, kehittyvä, ympäröivä kaupunkialue ja alueen asukkaiden arvostama ja muutospotentialiaa sisältävä kirjastorakennus tarjoavat hyvät lähtökohdat kirjaston muutossuunnitelman toteuttamiseen myöhäismodernin yhteisöllisyyden näkökulmasta. Vaikka kirjastotoiminto onkin jo päätetty siirtää kirjastosta pois, on tässä työssä haluttu silti käyttää valittua rakennusta muutossuunnitelman kohteena. Tämän voi nähdä kannanottona olemassa olevien sosiaalisten ja kulttuurihistoriallisten arvojen sekä kestävän kehityksen periaatteiden puolesta. Toisaalta taas muutossuunnitelmaa ei olekaan ensisijaisesti toteutettavan suunnitelman luonnos, vaan se toimii pääasiassa työkaluna tämän työn keskeisten suunnitteluperiaatteiden testaamisessa ja havainnollistamisessa.

Kuvio 39: Olemassa olevan Tesoman kirjaston julkisivut 1:400; kaakkoon (ylhäällä), lounaaseen, luoteeseen ja koilliseen (Tampereen rakennusvalvonnan arkisto).

1. kerros

Leikkaus A-A

5.2 Suunnitelma

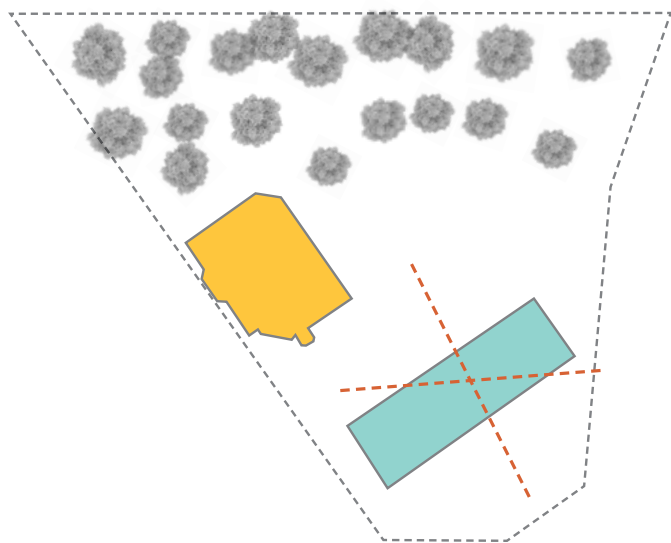
Tässä alaluvussa esitellään luonnossuunnitelma Tesoman kirjaston muuttamiseksi ja laajentamiseksi vastaamaan myöhäismodernin yhteisöllisyyden tarpeita. Suunnitelmassa on keskitytty tarkastelemaan ja testaamaan viittä edellä johdettua suunnitteluperiaatetta. Aluksi esitellään ja perustellaan suunnitelman tärkeimmät lähtökohdat liittyen korttelin uudelleenjäsentämiseen, rakennuksen massan muovaamiseen ja sisätilojen jakamiseen kolmeen vyöhykkeeseen. Tämän jälkeen käydään läpi yksityiskohtaisemmin, miten suunnitteluperiaatteet toteutuvat ulkotilojen ja kunkin sisätilan vyöhykkeen osalta.

Elävä ja helposti lähestyttävä kortteli

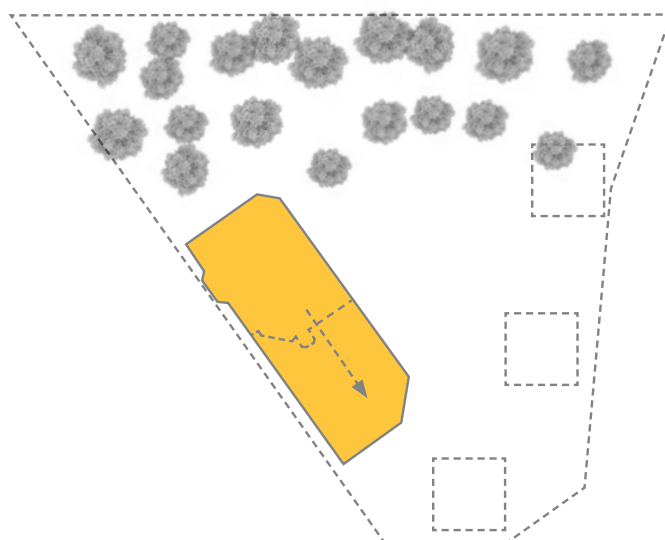
Kirjaston korttelin kokonaisuus antaa päällinjat suunnitelmalle. Vanha terveysasema on suunnitelmassa päätetty purkaa, kuten asemakaavassa on ehdotettu. Terveysasemalla ei rakennusinventoinnin perusteella ole arkkitehtonisia arvoja ja toiminnan laajentaminen nykyisellä paikalla ei pysäköinnin tilatarpeesta johtuen ole mahdollista (Tampereen kaupunki 2014, s. 25–26). Näin mahdollistuu samalla kirjastorakennuksen laajentaminen kaakkoissivultaan. Tämä pääty rakennuksesta on valittu, koska kirjaston toinen, metsään ulottuva pääty on tunnelmansa vuoksi haluttu säilyttää mahdollisimman ennallaan. Kaakkoispuolella sijaitsee myös rakennuksen nuorisotilojen puoli, jonka muuttamiselle ei

inventoinnissa nähty esteitä (Tampereen kaupunki 2014, s. 36). Samalla kirjastorakennus saadaan ulottumaan pois metsästä, jolloin se kenties houkuttelee paremmin ihmisiä kadulta. Lisäksi korttelia ehdotetaan täydennettäväksi asuinrakentamisella, joka on suunnitelmassa esitetty viitteellisesti kaavaluonnoksia mukaillen. Ajatuksena on, että kirjasto ja asuminen muodostaisivat yhdessä elävän ja helposti lähestyttävän korttelikokonaisuuden, joka houkuttelisi paljon ihmisiä kirjastoon ja tarjoaisi luontevia paikkoja erilaisille yhteisöllisille toiminnoille.

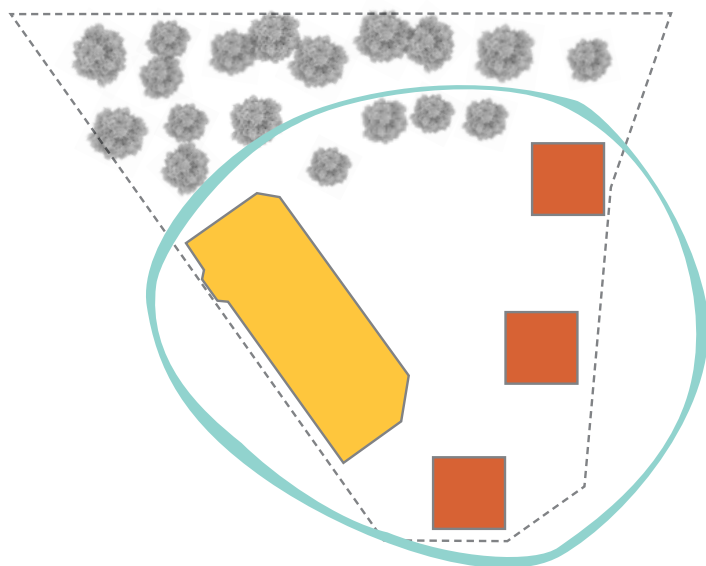
1.

2.

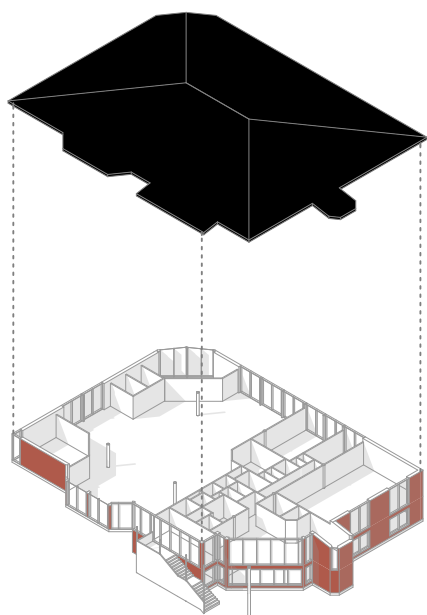

3.

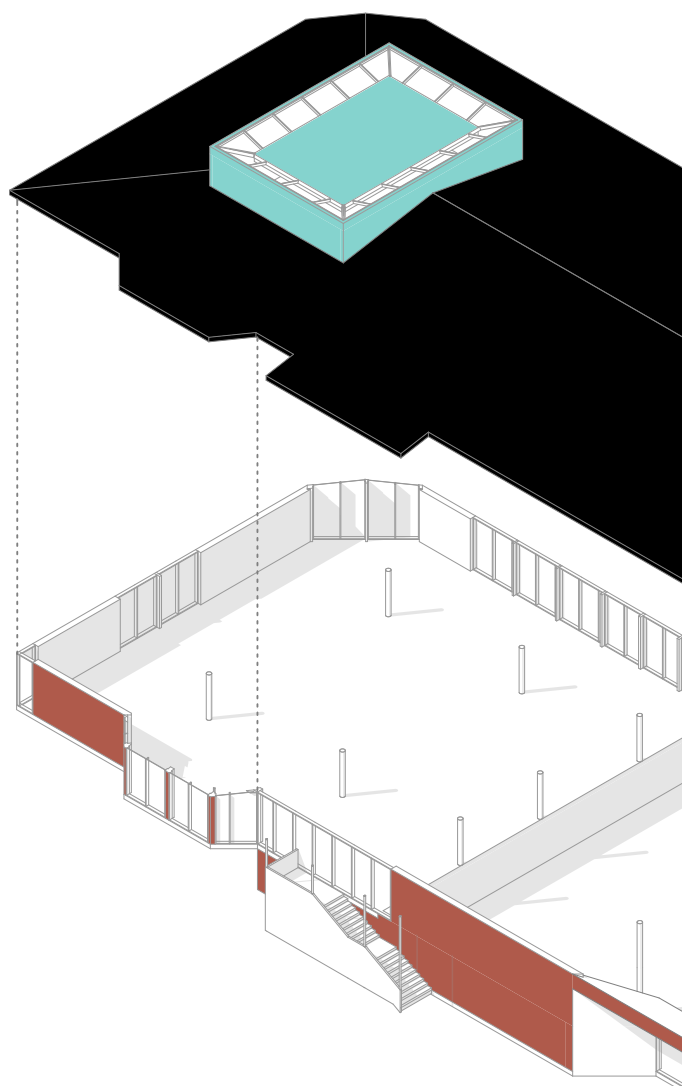

Kuvio 41: Korttelin uudelleenjäsen-
nyksen kolme pääkohtaa:

1. Terveysaseman purkaminen
2. Kirjaston laajennus
3. Asuinkerrostalot

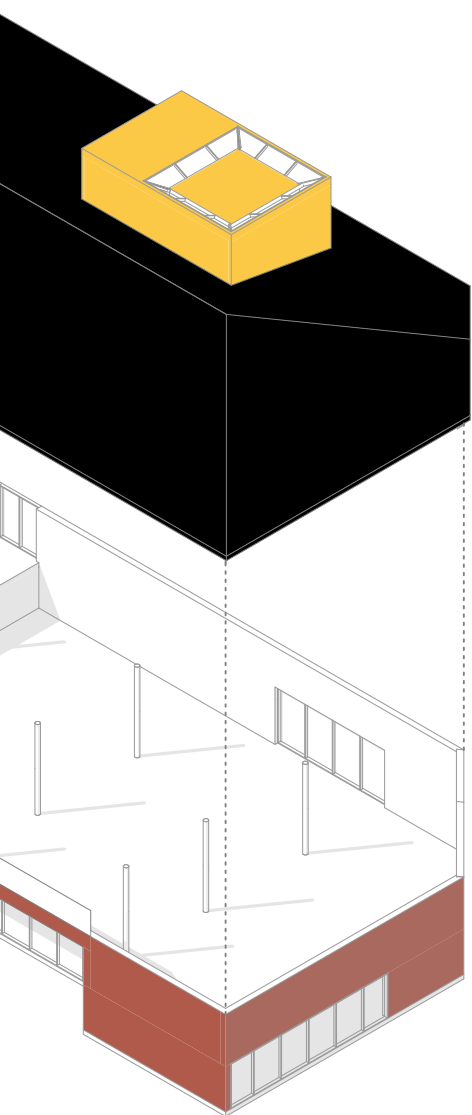

Kuvio 42: Muutokset rakennuksen rungos-
sa. Vasemmalla lähtötilanne ja oikealla
lopputilanne, jossa väliseinät on purettu
ja runkoa pidennetty ja aukotettu.

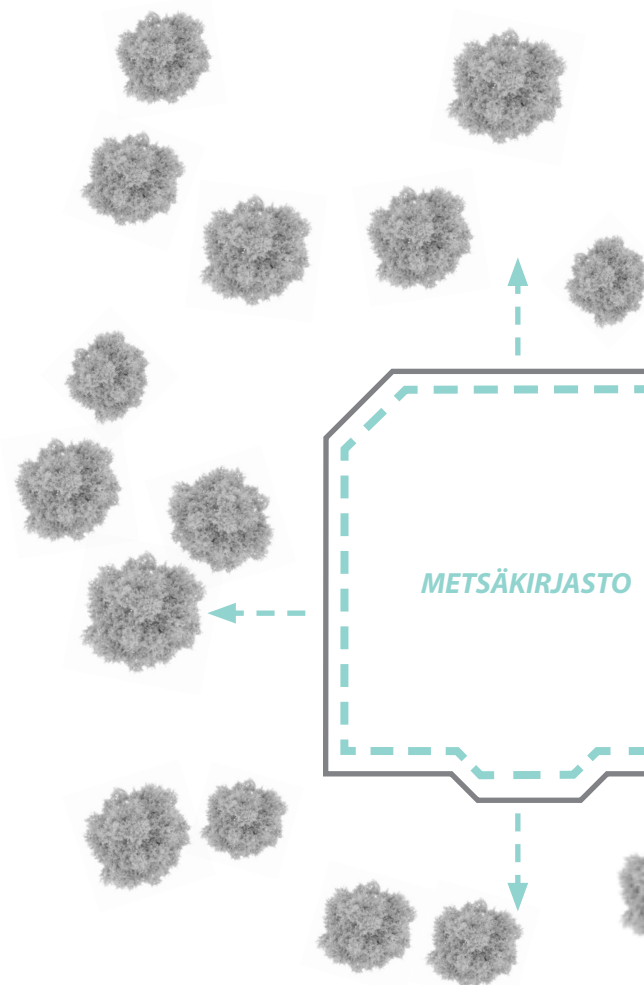
Houkutteleva ulkomuoto, virtaava tila

Ensimmäiseksi runkoa on pidennetty vanhan terveys-
aseman paikalle, jotta rakennukseen saadaan riittävästi
tilaa. Vanha kirjasto on laajuudeltaan noin 600 neliö-
metriä, kun sen tulisi suositusten mukaan olla noin
1500–2000 neliömetriä (Opetus- ja kulttuuriministeriö
2010, s. 55). Rakennuksen ulkohahmoa on muokattu
samalla kutsuvammaksi lisäämällä katolle värikkäät
kattolyhdyt ja muovaamalla pääsisäänkäynnistä sup-
pilomainen. Vanhan puolen tapaan päädyn kulma on
viistottu, mikä mahdollistaa näkymän suuntaamisen
viereisten rakennusten lomitse. Kutsuva ulkohahmo,
näkymät ja valoisuus auttavat houkuttelemaan raken-
nukseen ihmisiä ja luomaan kodikasta, yhteisöllisyyteen
kannustavaa tunnelmaa. Rakennuksen rakenneperiaate
sallii vanhojen väliseinien purkamisen. Näin rakennuk-
sen sisätiloista saadaan yksi avoin tila, joka on vanhasta
päästä kerroksen ja uudesta päästä kahden kerroksen
korkeinen. Avoin, virtaava tila mahdollistaa joustavasti
erilaisten vuorovaikutustilojen ja yhteisöllisten toimin-
tojen tuomisen rakennukseen ja niiden luontevan yh-
distymisen toisiinsa.

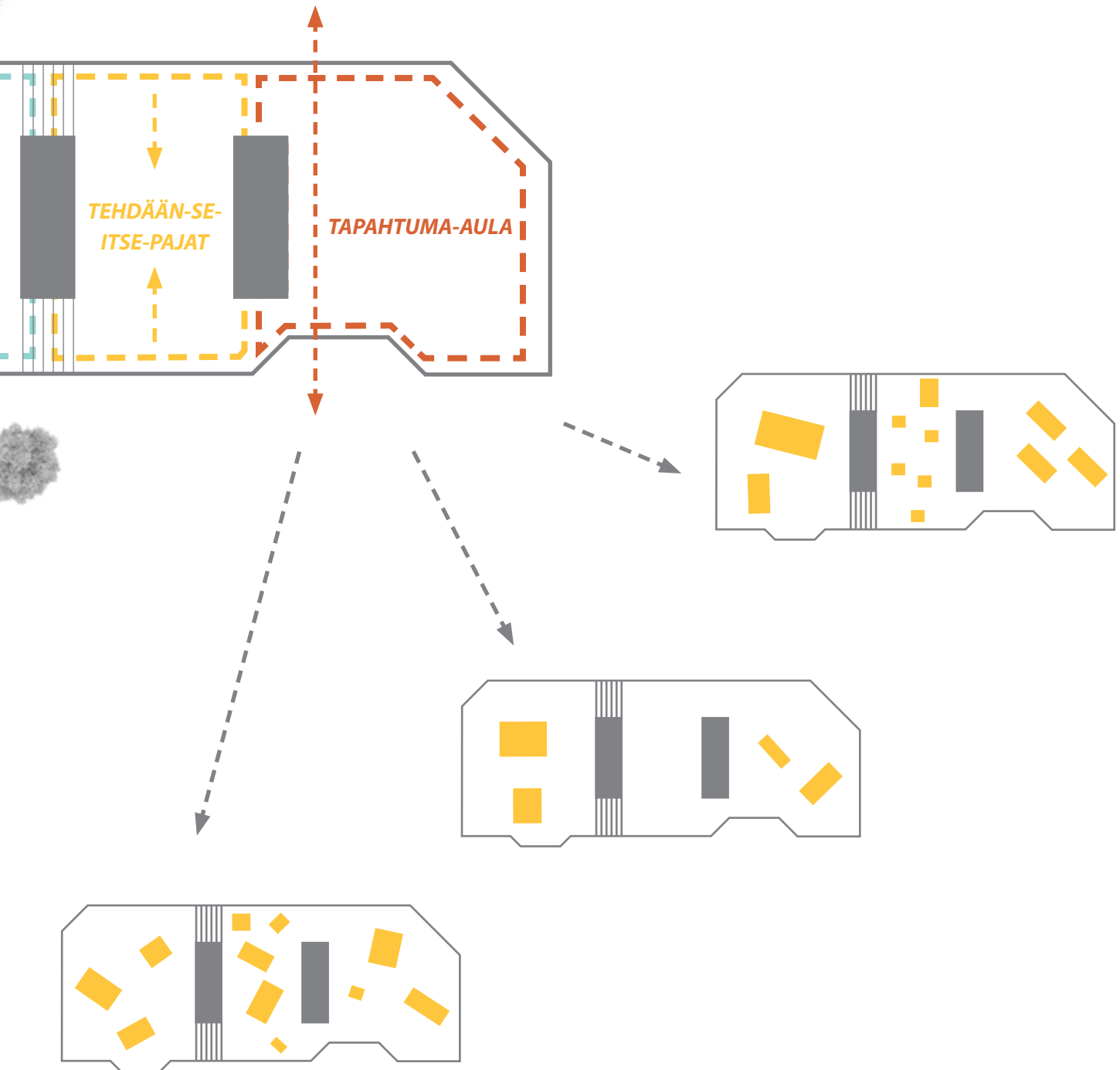

Kolme vuorovaikutusvyöhykettä

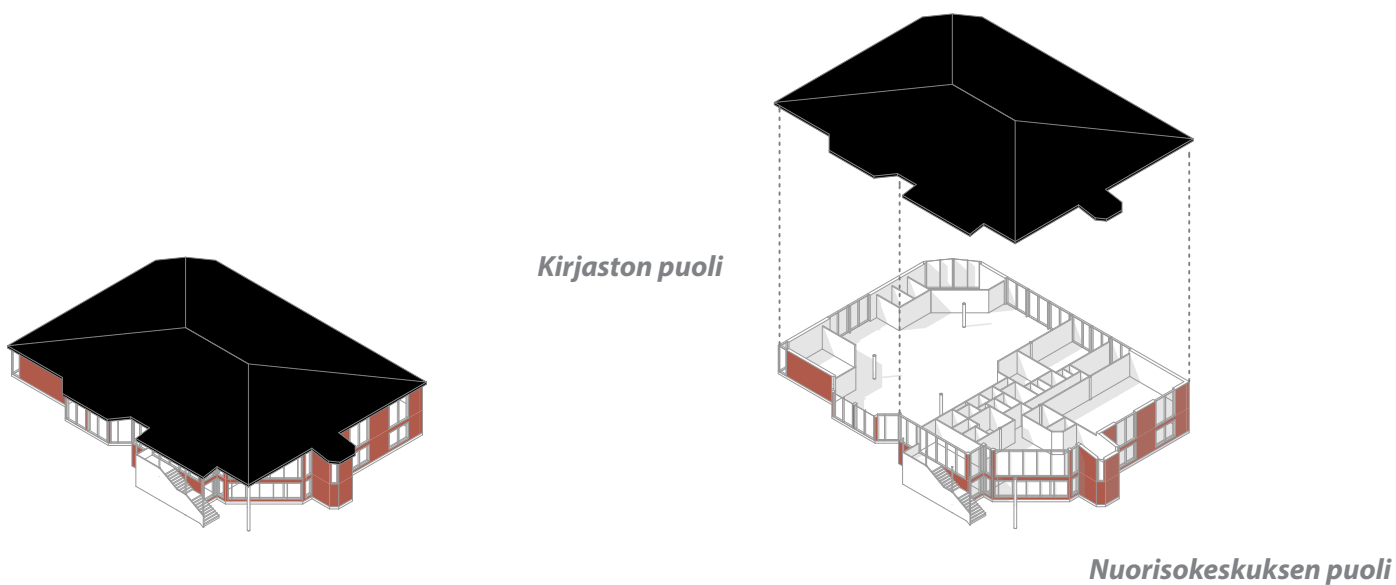
Rakennuksen sisätila on jaettu kolmeen vyöhykkeeseen kahdella pysyviä aputiloja sisältävällä tilakappaleella. Kolme vyöhykettä erottautuvat näin hiukan toisistaan, mutta ovat silti samaa virtaavaa tilaa. Kolmen eriluonteisen vyöhykkeen ajatuksena on mahdollistaa sekä sosiaalisten että hiljaisten tilojen luominen kirjastoon ja toisaalta näiden tilojen luonteva yhteys toisiinsa toisen periaatteen mukaisesti. Vyöhykkeet on nimetty tapahtuma-aulaksi, tehdään-se-itse-pajoiksi ja metsäkirjastoksi. Tapahtuma-aula lomittuu ympäröivän kaupunkitilan kanssa ja toimii rakennuksen sisääntulopaikkana sekä aktiivisena tapahtumien alueena. Tehdään-se-itse-pajat on sulkeutuneempi alue, missä huomio on keskittynyt yhdessä tekemiseen. Metsäkirjasto taas on rakennuksen metsään ulottuvassa päädyssä ja toimii perinteisen kirjaston tavoin kirjaston rauhallisena luku ja aineistotilana. Lopuksi vyöhykkeille on ehdotettu erilaisia yksittäisiä vyöhykkeen luonteeseen sopivia toimintoja, jotka tukevat yhtä tai useampaa viidestä suunnitteluperiaatteesta. Nämä toiminnot on sijoitettu kevyisiin ja helposti muunnettaviin tilakappaleisiin. Ajatuksena on, että toimintoja voitaisiin muokata kirjaston käyttäjien tarpeiden ja kirjaston muuttuvan roolin mukaan. Käyttäjät voisivat mahdollisesti jopa itse muokata tiloja tarpeidensa mukaan, mikä auttaisi luomaan kävijöille omistamisen tunnetta kirjastostaan ja näin tukemaan kolmatta suunnitteluperiaatetta.

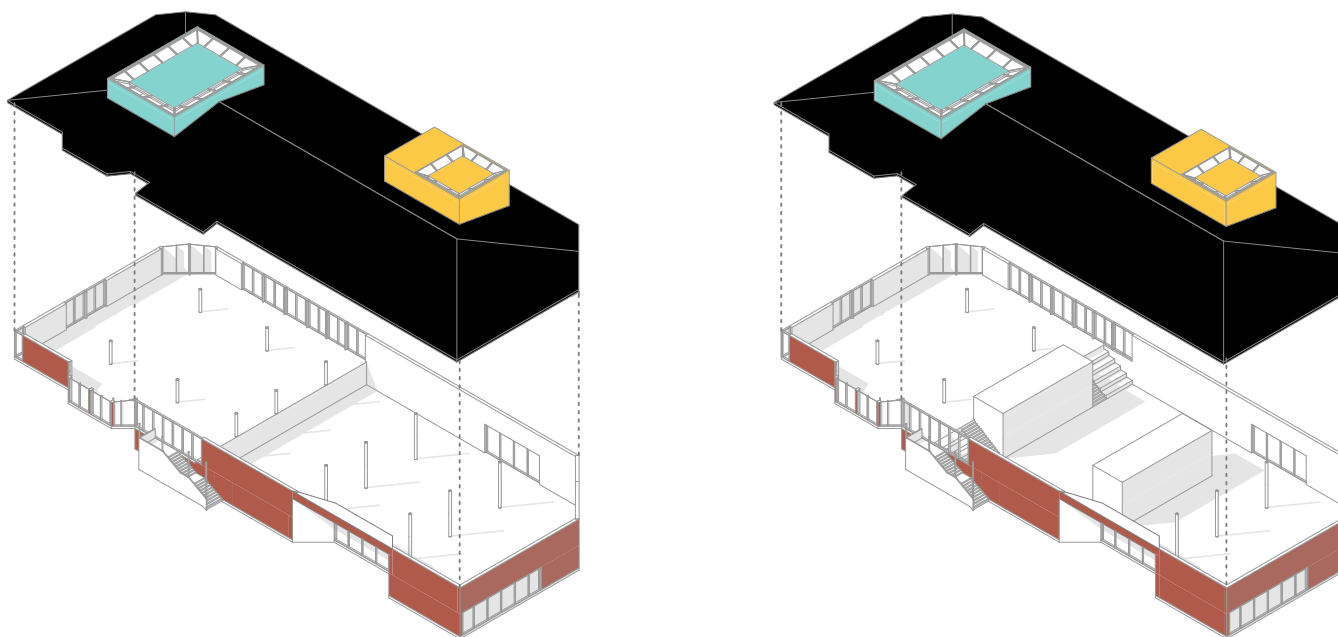
Kuvio 43: Sisätila jakautuu kolmeen vyöhykkeeseen. Erilaiset toiminnot sijoittuvat vyöhykkeille kevytrakenteisiin tilakappaleisiin, joita voidaan muokata tarpeen mukaan.

Kuvio 44: Kirjaston muutokset vaiheittain.

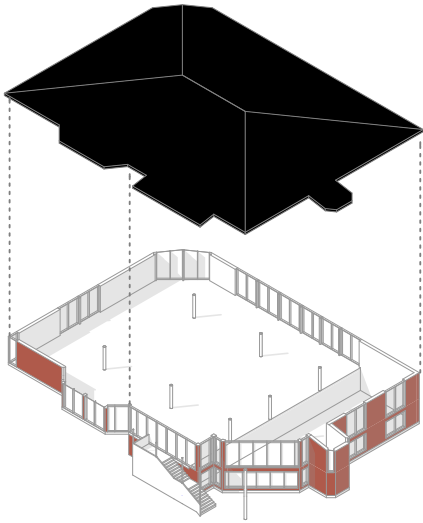

1. Lähtötilanne

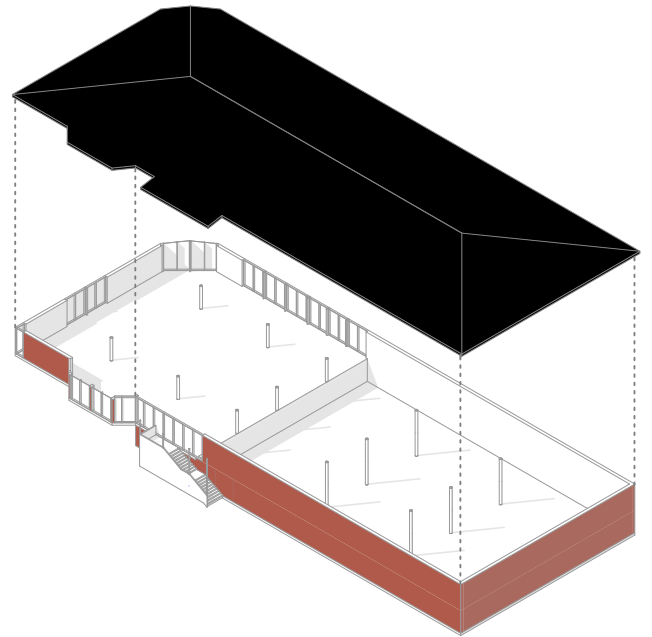

4. Lisätään kutsuvuutta,
valoa ja näkymiä.

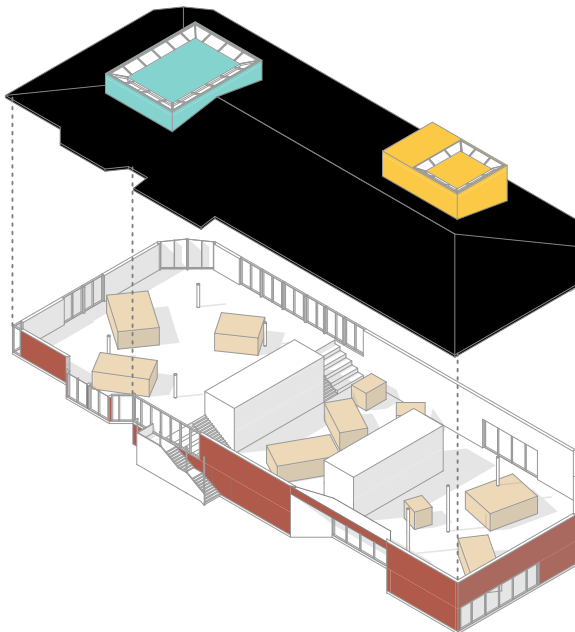
5. Jaetaan sisätila kolmeen
vyöhykkeeseen.

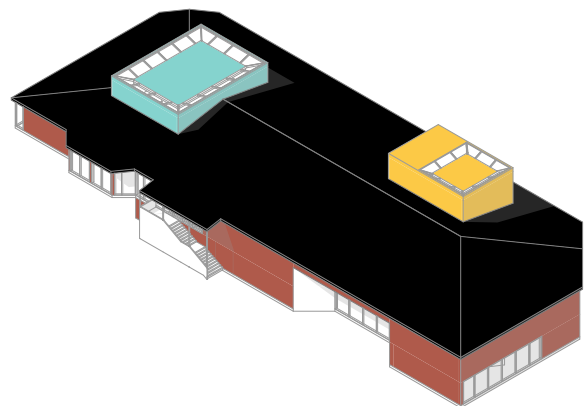
2. Puretaan kaikki ei-kantavat väliseinät ja välipohjat.

3. Pidennetään rakennuksen runkoa kaakkoissivulta.

6. Sijoitetaan vyöhykkeille muunneltavat toiminnot.

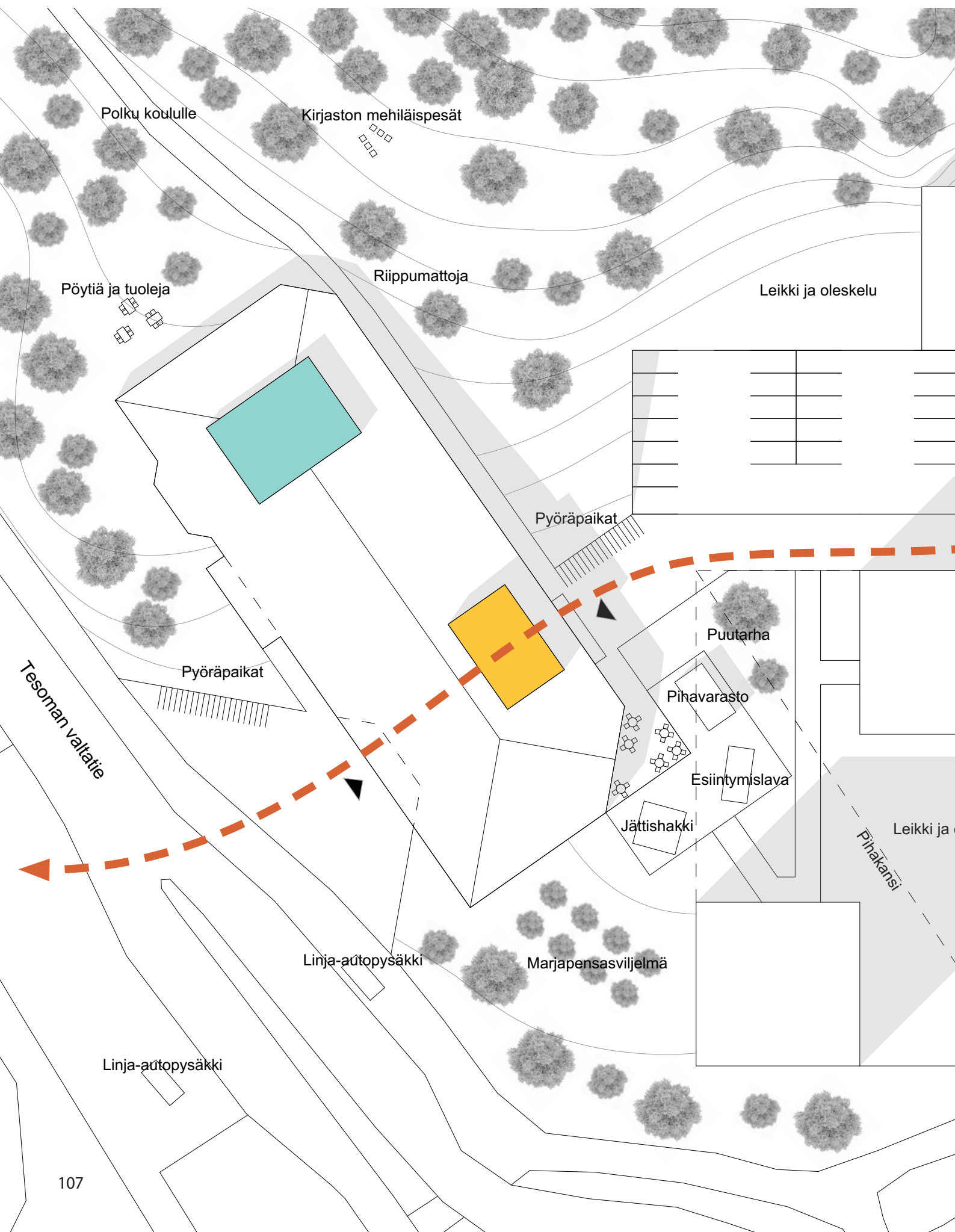

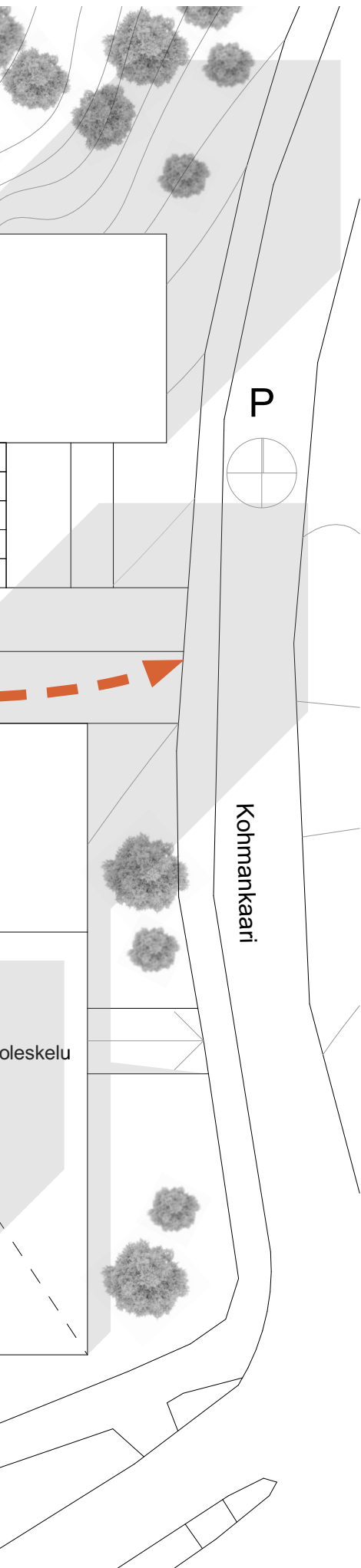
7. Uusi kirjasto

Kuvio 45: Värikkyyys ja mielenkiintoiset muodot houkuttelevat ihmisiä paikalle. Matala ja lämminsävyinen massa luo helposti lähestyttävän vaikutelman. Havainnekuva Tesoman valtatie suunnasta.

Kuvio 46: Asemapiirros 1:500

Ulkoalueet

Kirjaston korttelin lähtökohtana on vanhan terveysaseman purkaminen asemakaavan mukaan ja korttelin täydentäminen asuinkerrostaloilla. Asuinkerrostalot on esitetty viitteellisesti kaavaluonnoksia mukaillen.

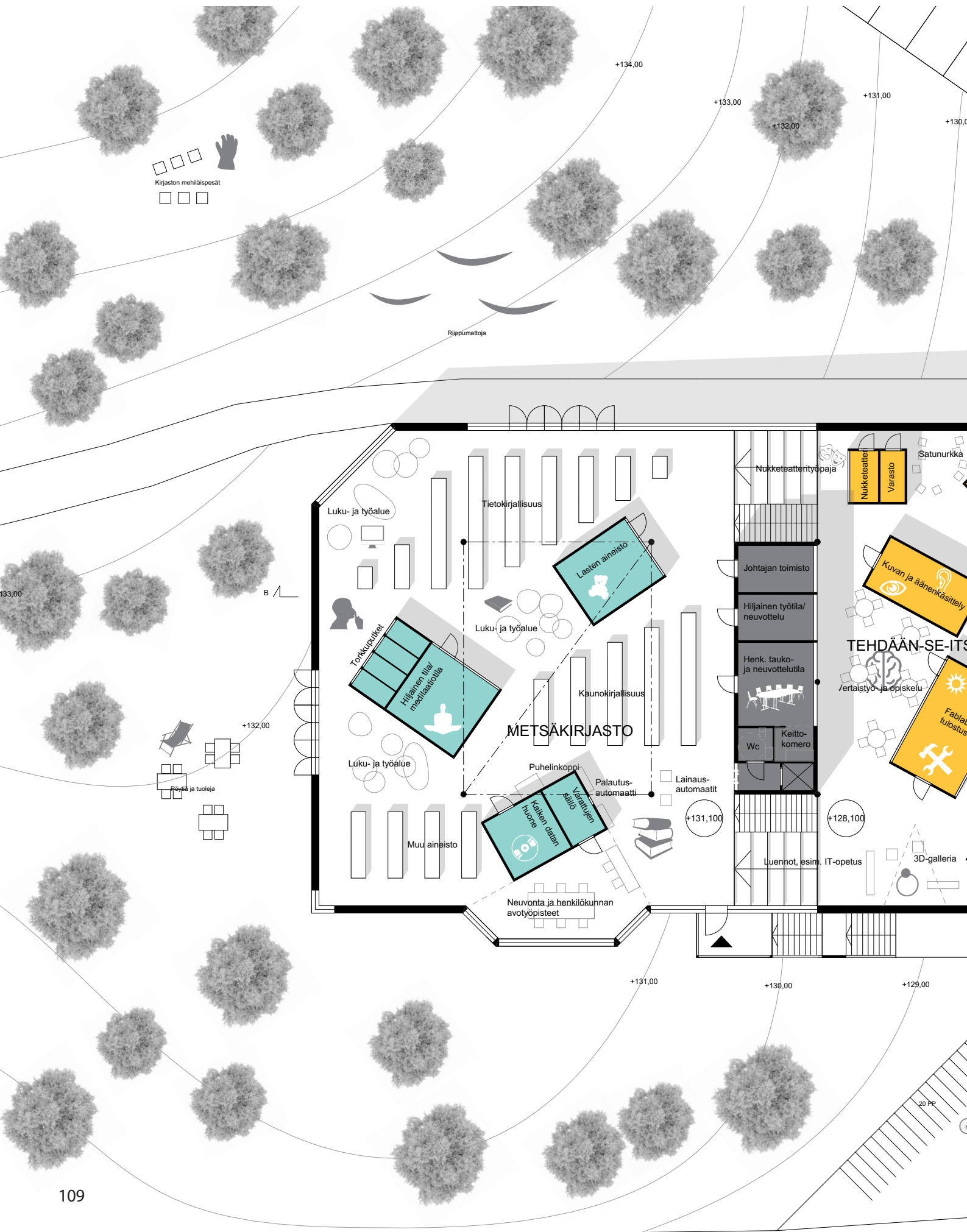
Ensimmäinen suunnitteluperiaate eli ihmisten houkuttelevuus paikalle toteutuu korttelin mittakaavassa monin tavoin. Laajennus tuo esimerkiksi kirjaston paremmin näkyviin kadulle, jolloin se on helpommin huomattavissa ja lähestyttävissä. Pääsisäänkäynti aukioineen avautuu leveästi kohti katuja ja vastapuolen liikekeskusta. Samoin korttelin läpi kulkeva kulkureitti on säilytetty ja johdettu kirjaston läpi, jolloin rakennukseen on helppo poiketa ohikulkiessa. Kirjasto on hyvin saavutettavissa, sillä sinne voi saapua niin autolla, pyörällä kuin linja-autollakin. Rakennuksen sijainti on Tesomaan ja kaupallisiin palveluihin nähden hyvä ja kirjasto liittyy lähialueen kävely-ympäristöön.

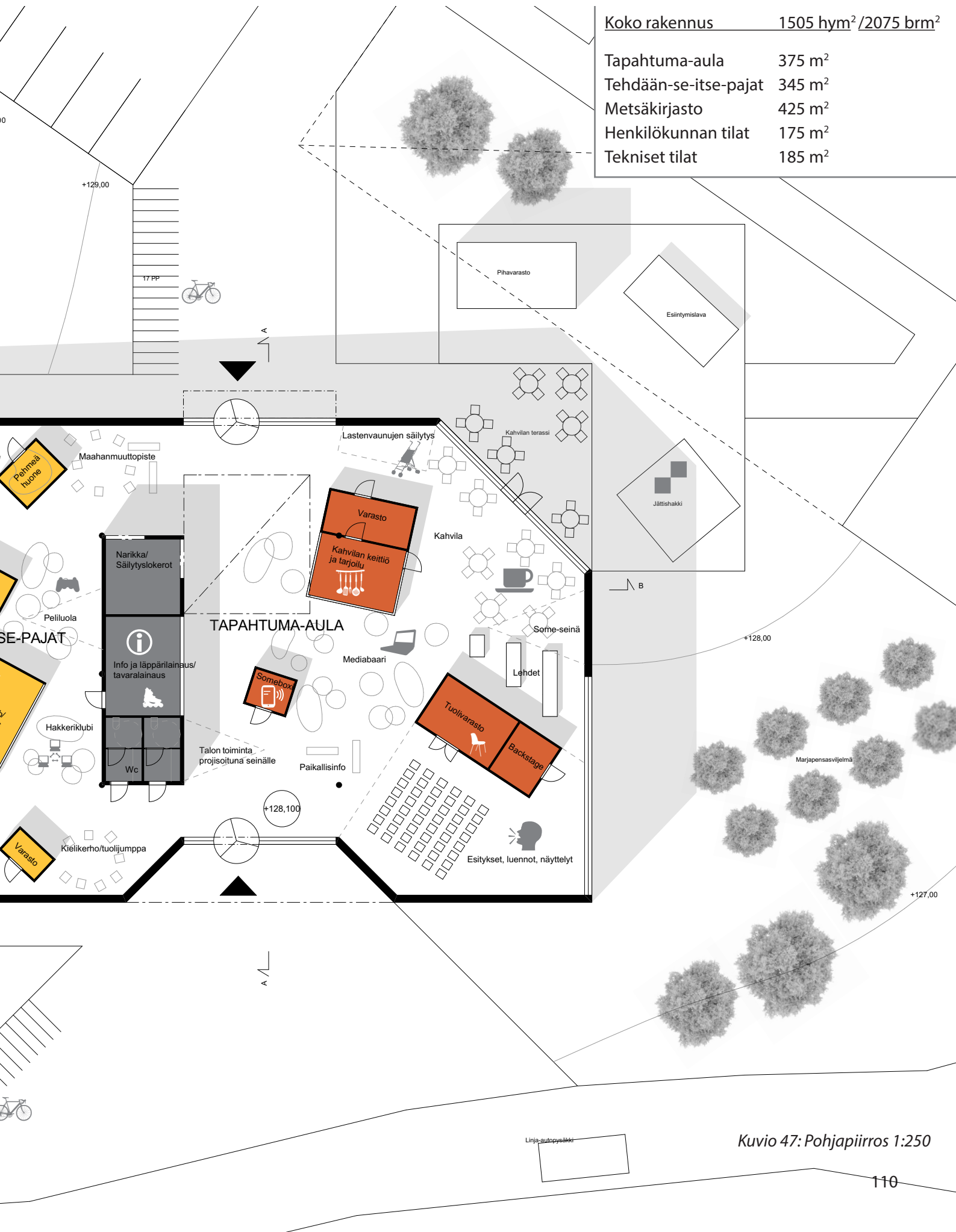
Sisätilojen erilaiset vuorovaikutustilat jatkuvat ulos ja kiertävät rakennusta. Metsäisessä päädyssä on rauhallisempia istuskelupaikkoja, kun taas toisessa päässä on kahvilan terassi ja muita sosiaalisempia aktiviteetteja.

Yhteisöllisyyttä tukevaa tunnelmaa pyrkivät luomaan ulospäin matala massa, värikkäät kattolyhdyt ja lämmin tiili julkisivumateriaalina. Asumisen tuominen osaksi korttelia pyrkii tekemään kirjastostakin kodikkaamman ja lähestyttävämmän.

Kirjaston ympärille esitetyt toiminnot kannustavat yhdessä tekemiseen myös ulkona. Kirjaston oman puutarhan hoitaminen ja mahdollisuus järjestää puutarhassa pieniä tapahtumia voivat tuoda ihmisiä neljännen periaatteen mukaisesti yhteen.

Virtuaalista tilaa voidaan tuoda ulos esimerkiksi esittämällä sisäänkäyntien vieressä sähköisesti kirjaston tapahtumia. Tällainen virtuaalinen näyteikkuna voisi olla esimerkiksi läheisen bussikatoksen yhteydessä, mistä ihmiset voisivat sen ohikulkiessaan huomata.

Kuvio 47: Pohjapiirros 1:250

Tapahtuma-aula

Ensimmäinen rakennuksen kolmesta sisätilan vyöhykkeestä on nimeltään tapahtuma-aula. Tapahtuma-aula on aktiivinen ihmisten kohtaamispaikka ja olohuone-tyyppinen tila.

Ihmisiin liittyvää suunnitteluperiaatetta on pyritty toteuttamaan eri tavoin. Aulan läpi kulkee paljon ihmisiä, koska se toimii samalla reittinä korttelin läpi. Kadulle päin suuntautuva pääsisäänkäynti on syvennetty ja muotoiltu suppilomaiseksi kutsuvuuden lisäämiseksi ja huomion herättämiseksi. Suuret lasiseinät liittävät tämän vyöhykkeen ympäröivään kaupunkiin ja näin madaltavat sisäänkäymisen kynnystä.

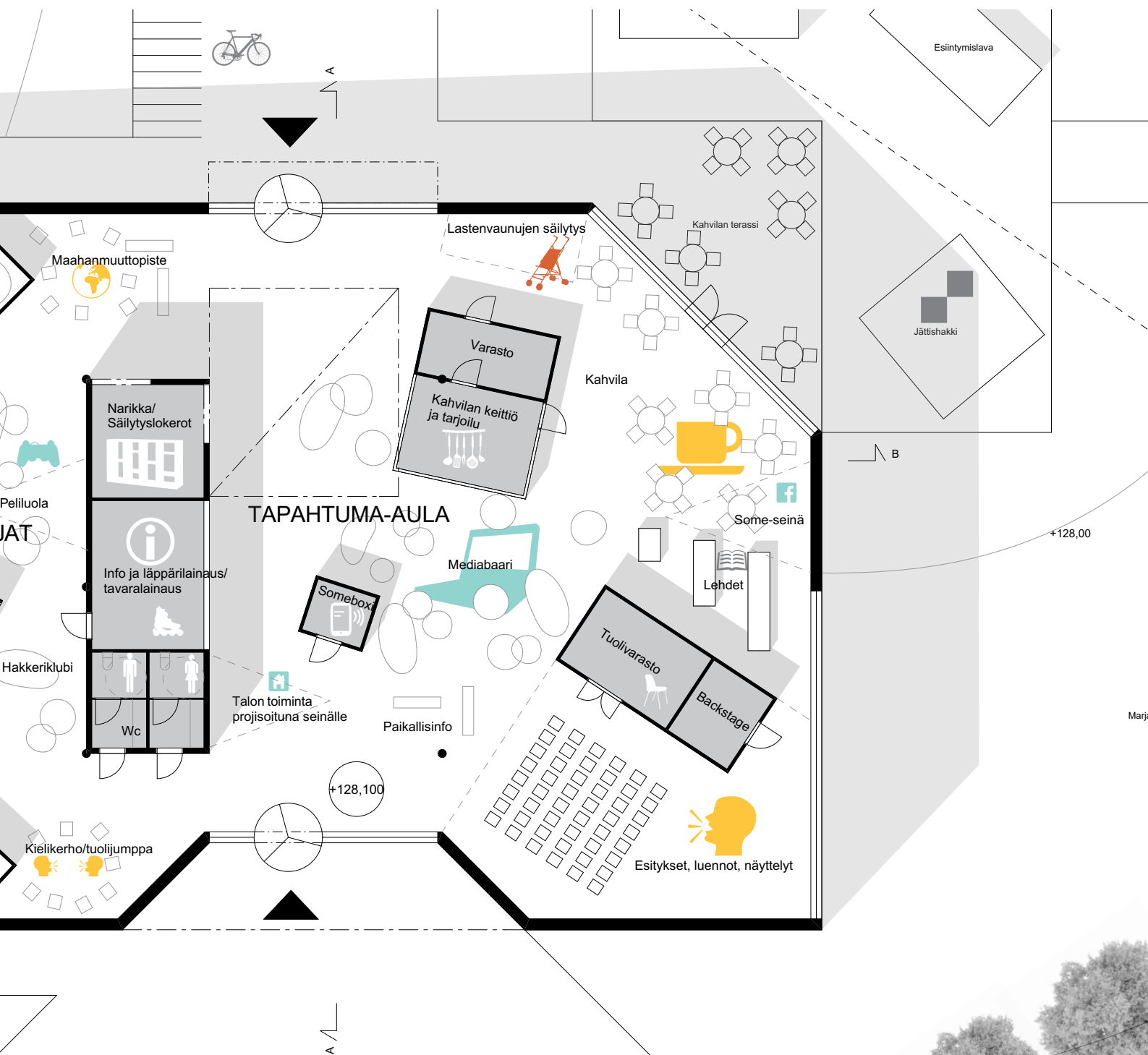
Tilan keskellä sijaitseva mediabaari on pehmeiden istuinten ja sohvien alue, jossa on mahdollisuus käyttää uusinta informaatioteknologiaa kuten kannettavia tietokoneita ja tabletteja. Mediabaari ja kahvila sekä niihin liittyvä lehtiosasto on tarkoitettu sosiaalisesti tilaksi, missä muiden ihmisten kohtaaminen on luontevaa ja helppoa. Tämä kokonaisuus liittyy erilaisten vuorovaikutustilojen luomisen periaatteeseen.

Kahvilan tarjoilu, pehmeät istuimet, ylävalo ja näkymät ulos luovat kodikasta ja rentoa

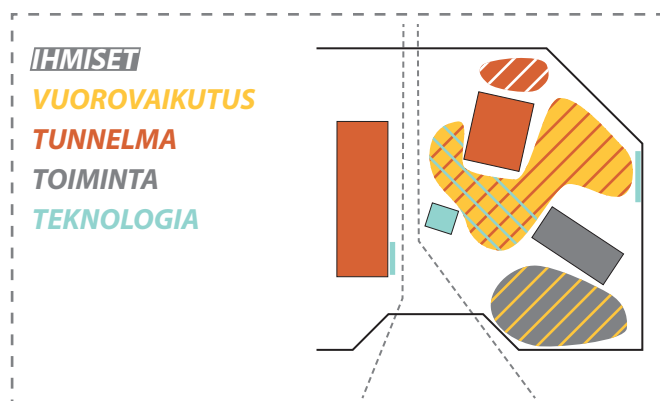
tunnelmaa. Vyöhyke on myös tärkeä oheispalvelujen alue. Sisäänkäyntiin liittyvät narikat, säilytyslokerot, lastenvaunujen säilytys- ja wc-tilat mahdollistavat viihtymisen kirjastossa pidempiäkin aikoja kerrallaan. Oheispalvelut ja kodikkuus vastaavat yhteisöllisyyttä tukevan tunnelman luomisen periaatteeseen. Myös infon yhteydessä toimiva esinelainaus voidaan nähdä yhteisöä kokoavana oheispalveluna.

Vyöhykkeen tärkein yksittäinen tila on erilaisten tapahtumien järjestämisen mahdollistava joustava tapahtumatila. Tässä tilassa voidaan järjestää erilaisia esityksiä, luentoja ja näytteilyitä, jotka kokoavat ihmisiä yhteen neljänneksen periaatteen mukaisesti. Tila voidaan liittää osaksi muuta aulaa tai erottaa siitä ja pimentää taiteovien ja verhojen avulla.

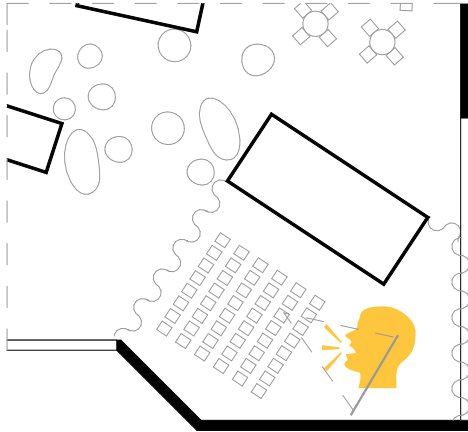
Sähköisiä vuorovaikutusmuotoja on tuotu osaksi vyöhykettä projisoimalla sisäänkäynnin yhteyteen talon käynnissä olevat ja tulevat aktiviteetit sekä projisoimalla mediabaarin yhteyteen sosiaalisen median syöte. Mediabaari itsessään mahdollistaa joustavasti fyysisen ja virtuaalisen vuorovaikutuksen välillä vaihtelemisen.

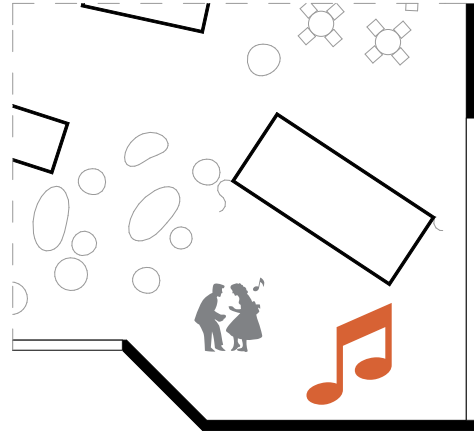
Kuvio 48: Ote pohjapiirroksista 1:200

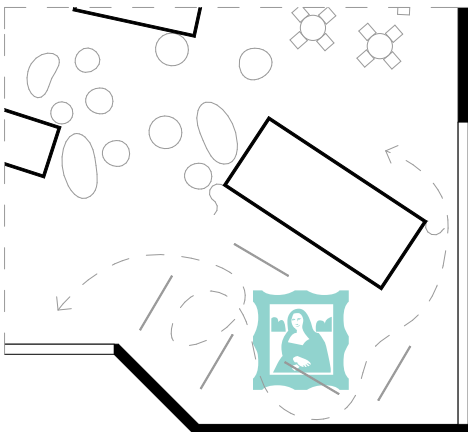
Tapahtuma-aula	375 m ²
Tapahtumatila	110 m ²
Kahvila	110 m ²
Mediabaari	105 m ²
Narikat ja wc:t	50 m ²

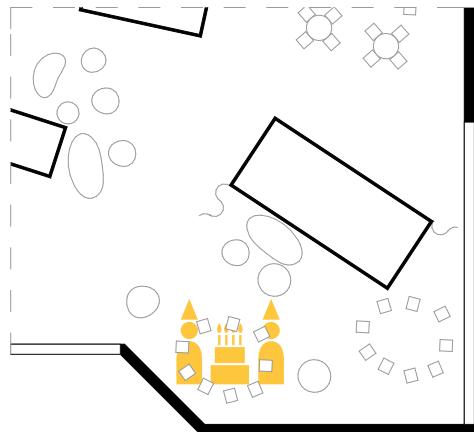
1. Luento

2. Musiikkiesitys

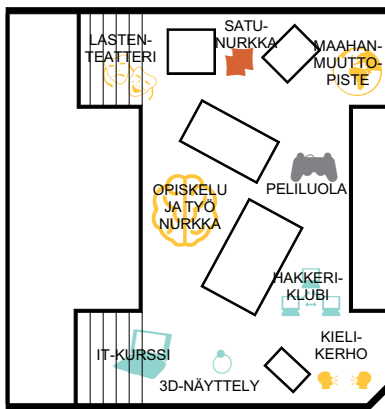

3. Näyttely

4. Syntymäpäivät

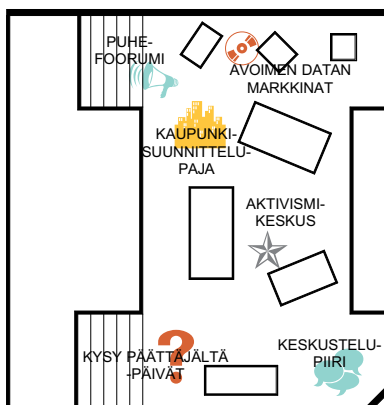
Kuvio 49: Tapahtuma-aulan erilaisia käyttötapoja

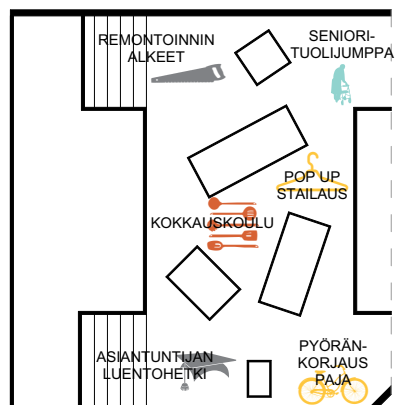
1. Kaikille jotain

2. Kulttuurikeskus

3. Kansalaiskoulu

4. Arjen apu

Kuvio 50: Tehdään-se-itse-pajojen erilaisia toimintayhdistelmiä

Tehdään-se-itse-pajat

Tehdään-se-itse-pajat on nimensä mukaisesti yhdessä oppimiseen, tekemiseen ja kokemiseen keskittynyt alue. Vyöhyke sijaitsee keskellä rakennusta aulan ja aineistotilan välissä.

Alue on vyöhykkeistä joustavin vastaamaan paikallisen yhteisön erilaisten ihmisryhmien tarpeisiin, mikä on yksi ensimmäisen periaatteen tavoitteista. Vyöhykkeellä on Tesoman ikärakenteen takia erityisesti lapsille, nuorille ja senioreille suunnattuja aktiviteetteja. Lapsille suunnattuja toimintoja ovat satunurkka ja nukketatterityöpaja. Nuorille on suunnattu pelaamiseen, äänitykseen ja videointiin tarkoitettut tilat. Senioreiden tarpeisiin vastaamaan on esitetty it-opetusta ja kuntouluu. Myös esimerkiksi maahanmuuttajat ja etätyöntekijät on haluttu ottaa huomioon esitetyissä toiminnoissa.

Tehdään-se-itse-pajat on sosiaalista vuorovaikutustilaa, mutta toisin kuin tapahtuma-aulassa, vuorovaikutus painottuu pienempien ryhmien sisäiseen vuorovaikutukseen. Aktiivisimmat alueet ovat pääkulkureittien varrella ja rauhallisemmat alueet keskellä vyöhykettä. Erilaisten vuorovaikutustilojen periaatteen mukaisesti vyöhyke toimii välitilana melui-

samman aulan ja rauhallisemman aineistotilan välillä.

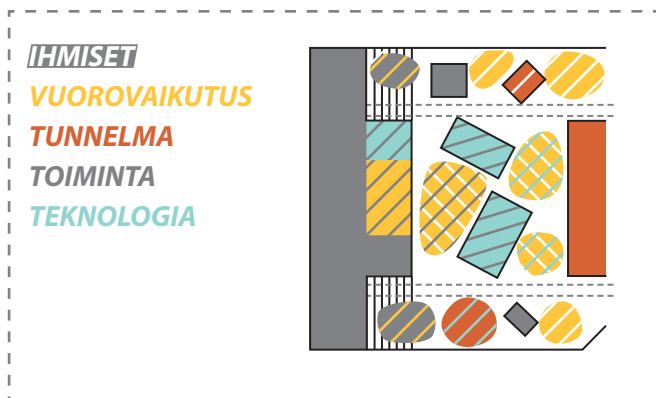
Tila on luonteeltaan hiukan rosainen ja käyttäjien itsensä muokattavissa, mikä vastaa omistamisen tunteen luomisen tavoitteeseen eli tunnelman periaatteeseen. Tilaan ei tule suoraa valoa eikä siitä avaudu ulos näkymiä, mikä korostaa huomion kääntymistä sisään päin muihin ihmisiin ja toimintaan.

Käyttäjät voivat yhdessä kokeilla ja luoda uusia asioita, mikä auttaa tuomaan samoista asioista kiinnostuneita ihmisiä yhteen. Yhteisöllisen toiminnan ajatuksen mukaisesti opiskelu- ja työtilat mahdollistavat sekä puolihiljaisen verkostoitumisen että äänekkäämpien ryhmätöiden tekemisen. Avoimilla portailla on mahdollista järjestää erilaisia pienempiä esityksiä ja luentoja, joihin on helppo liittyä ohimennen.

Fyysisen ja virtuaalisen tilan yhdistämisessä on keskitytty ihmisten tuomiseen yhteen teknologian avulla. Uutta teknologiaa on tuotu osaksi vyöhykettä esimerkiksi pelaamisen, 3d-työskentelyn sekä kuvan- ja äänenkäsittelyn muodossa.

Kuvio 51: Ote pohjapiirroksista 1:200

Tehdään-se-itse-pajat	345 m ²
Vertaistyo ja opiskelu	80 m ²
Pelillisuus	65 m ²
Lasten alue	55 m ²
Fablab	45 m ²
Erytisryhmät	40 m ²
Äänitys ja videointi	30 m ²
Luennot	30 m ²

Kuvio 52: Yhdessä tekeminen, kokeminen ja oppiminen tukevat hyvin yhteisöllisyyden tunteen muodostumista. Havainnekuva Tehdään-se-itse-pajoista.

Metsäkirjasto

Metsäkirjasto vastaa luonteeltaan eniten perinteistä aineistokirjastoa. Vyöhyke on hiljaisuudelle, luonnolle ja kirjoille pyhitetty alue.

Tilassa on panostettu saavutettavuuteen ensimmäisen periaatteen mukaisesti. Itsepalvelulainaus ja -palautus mahdollistavat, että kirjastoa voidaan käyttää myös ilman henkilökunnan läsnäoloa. Aineisto-osasto voidaan erottaa muusta kirjastosta sulkemalla portaitkot alemmasta kerroksesta. Tällöin sisäänkäynti onnistuu milloin vain kirjastokortilla vanhan ulkoportaan kautta tai esteettömästi puiston puoleisista ovista.

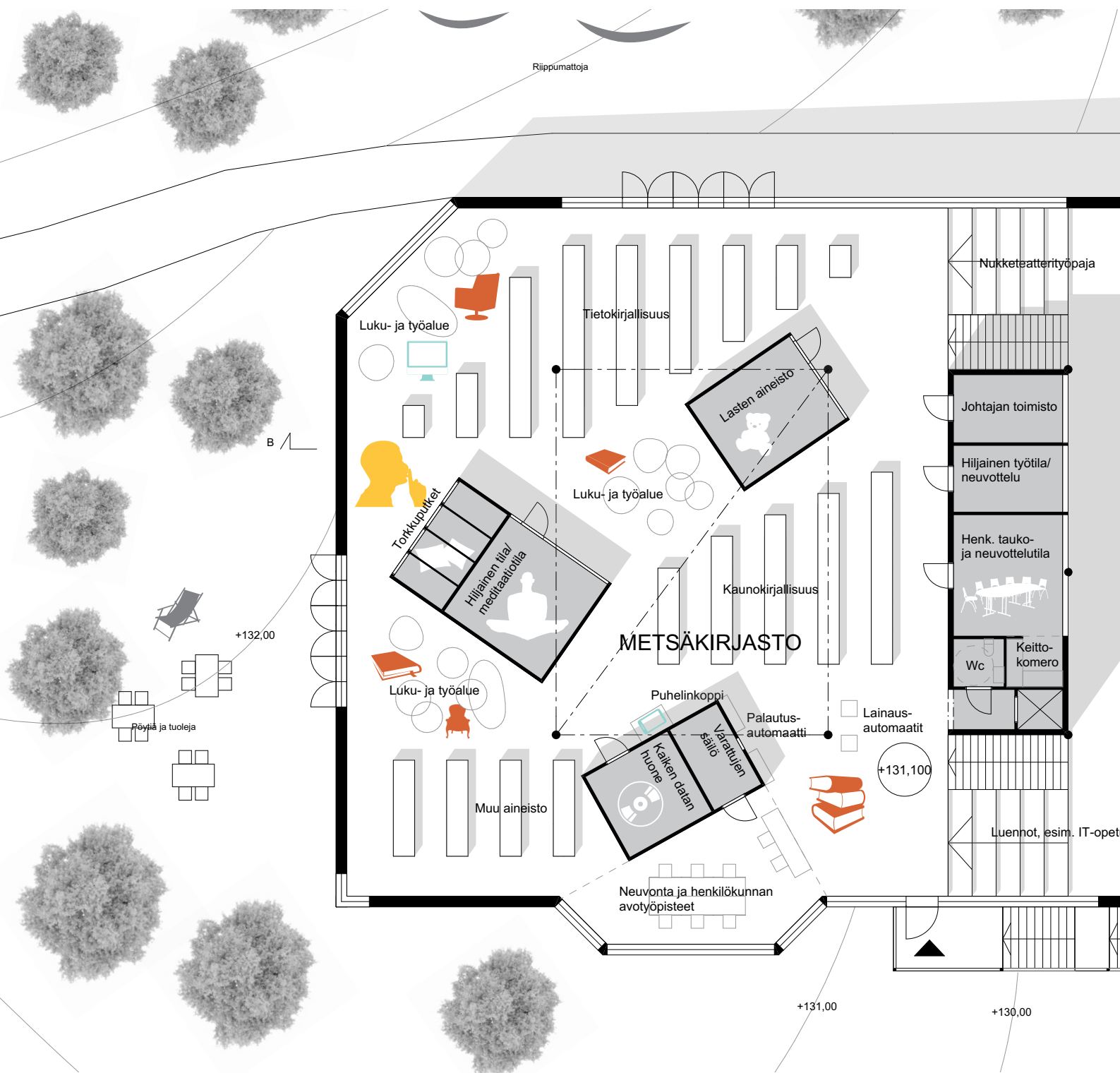
Metsäkirjasto vastaa vuorovaikutustilojen periaatteen mukaisia hiljaisia tiloja, joissa vuorovaikutus on hiljaista muiden seurassa läsnäoloa. Koska vyöhyke sijaitsee kirjaston perällä, etäällä pääsisäännäkönnistä ja -kulkureiteistä, varsinkin tilan takaosaan syntyy rauhaisia nurkkauksia, missä on mahdollista keskittyä henkilökohtaisiin projekteihin ja lukemiseen.

Tilan tunnelmassa on pyritty kodikkuuteen ja viihtyisyyteen. Välitön yhteys ympäröivään luontoon, epäsuora ylävalo ja pehmeät luku- ja nurkkaukset luovat tunnelmaa. Metsäkirjastossa on mahdollisuus jopa ottaa päiväunet tai hiljentyä mietiskelemään näihin varatuissa tiloissa. Kodikkuus ja mahdollisuus vetäytyä sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ovat toisen

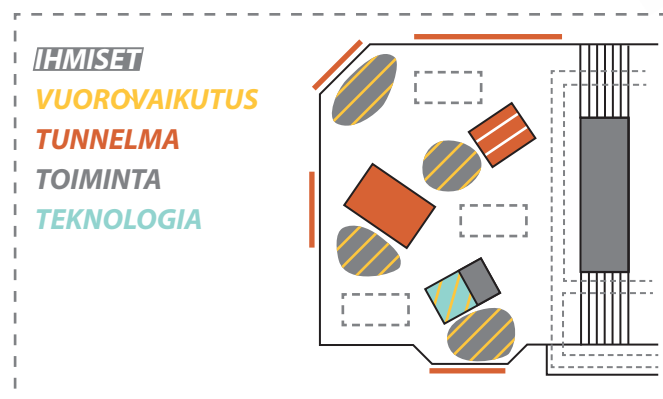
ja kolmannen periaatteen mukaisesti tärkeitä vuorovaikutuksen ja yhteisöllisyyden mahdollistajia.

Vyöhyke ei sisällä varsinaisia yhdessä tekemisen tai tapahtumien järjestämisen mahdollistavia toimintoja. Kokoelma itsessään toimii ihmisiä yhteentuovana voimana. Fyysinen kokoelma on nykysuuntausten mukaan kompakti ja sille on varattu kelluva kokoelma-periaatteen sekä keskitetyn aineistohoidon vuoksi vain vähän varastointi ja huoltotiloja. Nämä tilat on sijoitettu kerrosta alemmas kellariin. Henkilökunnan työpisteet on sijoitettu avoimesti aineistotilan yhteyteen ja henkilökunnan toivotaan käyttävän myös eri puolille kirjastoa sijoitettuja yleisiä työskentelyalueita. Pyrkimyksenä on, että raja henkilökunnan ja kävijöiden välillä olisi mahdollisimman pieni. Tätä teemaa on käsitelty lisää päätelmien yhteydessä.

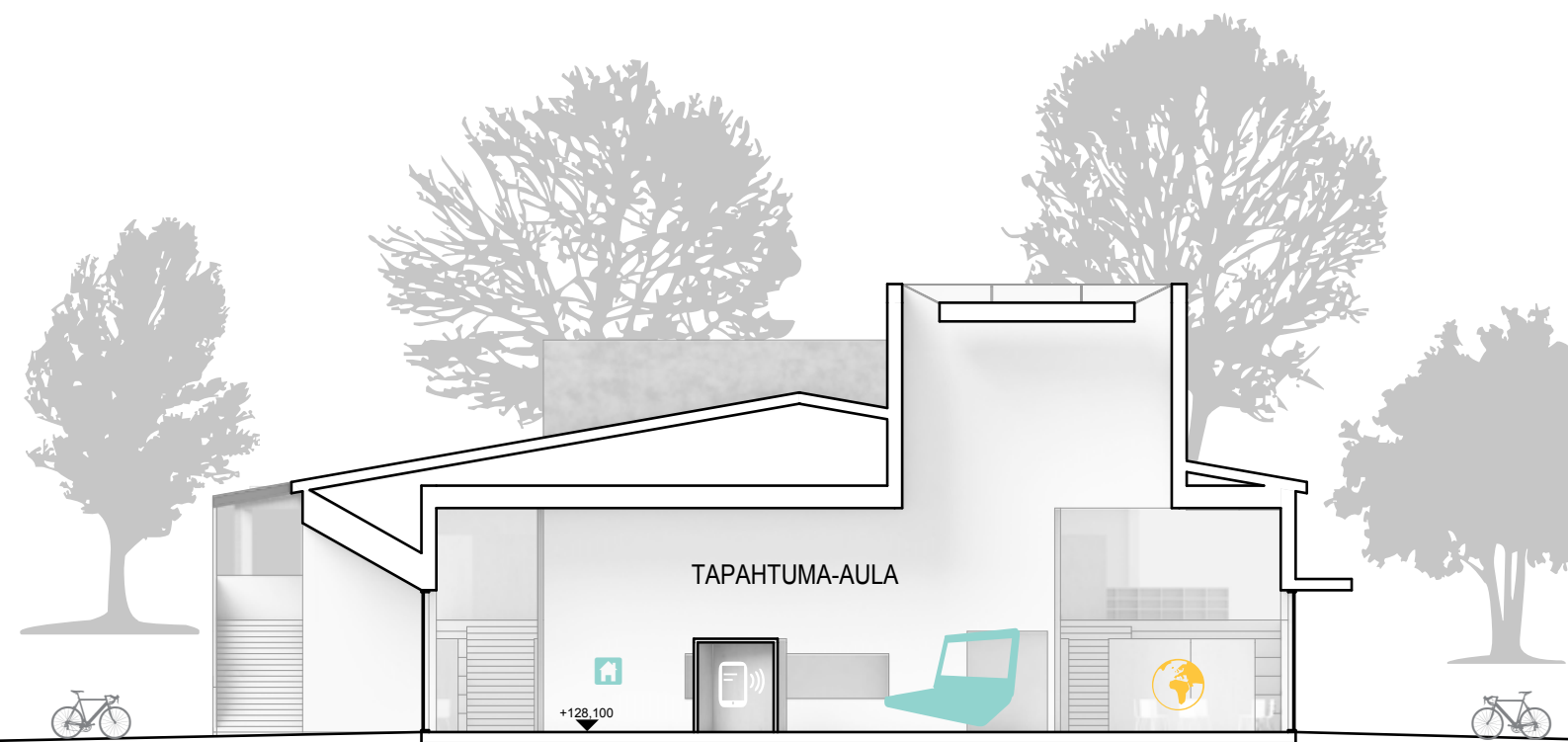
Vyöhykkeellä sijaitsee avoimen datan huone, joka on tarkoitettu kirjaston sähköisten aineistojen ja palvelujen käyttämiseen. Nämä aineistot ja palvelut ovat useimmiten käytettävissä myös kirjaston ulkopuolelta ja vaativat vain internetliittymän. Viidennen periaatteen mukaisesti ne kannattaisi kuitenkin tuoda näkyviin fyysiseen tilaan. Näin myös virtuaalisesta kokoelmasta voi tulla ihmisiä fyysisesti yhteentuova tekijä.

Kuvio 53: Ote pohjapiirroksista 1:200

Metsäkirjasto	425 m ²
Kokoelma	320 m ²
Hiljaiset oleskelualueet	75 m ²
Keskittyminen	30 m ²

Kuvio 54: Leikkaus A-A 1:200

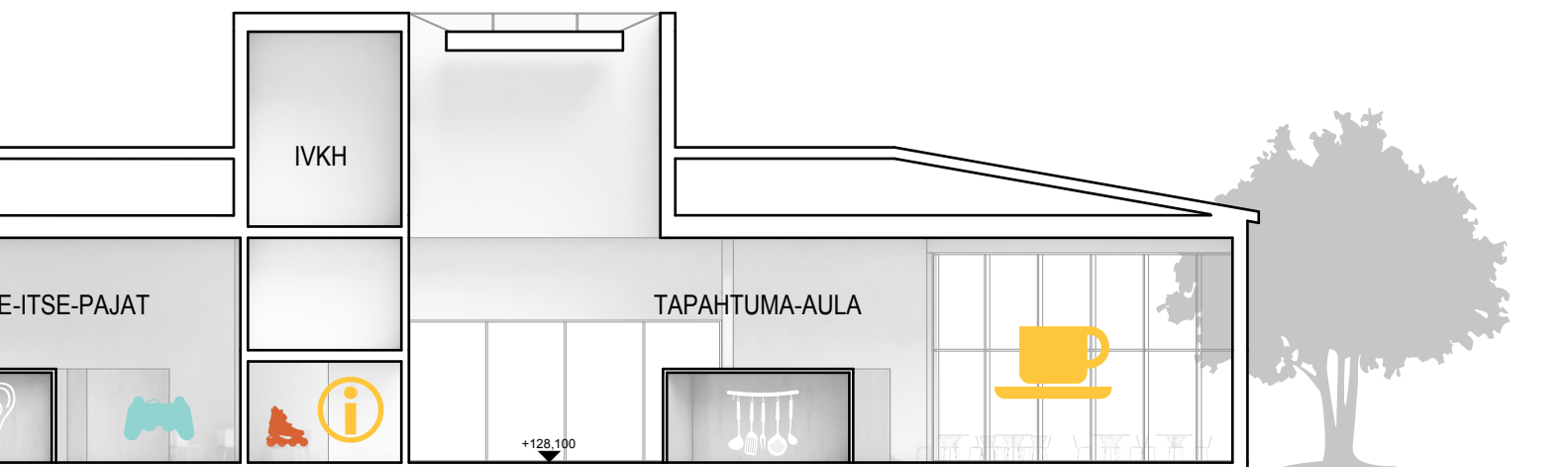
Kuvio 55: Leikkaus B-B 1:200

Henkilökunnan tilat 175 m²

Aineiston käsittely ja varastointi	45 m ²
Avotyöpisteet ja neuvonta	35 m ²
Neuvottelu- ja taukotila	25 m ²
Sosiaalitilat	25 m ²
Info- ja esinelainauspiste	25 m ²
Hiljainen työtila	10 m ²
Johtajan työhuone	10 m ²
+ kaikki yleiset työskentelytilat	

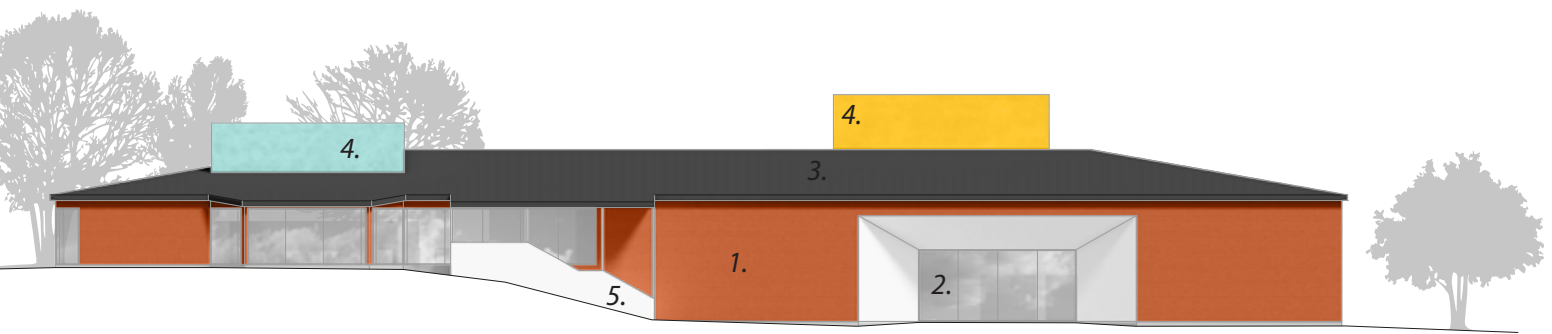
Tekniset tilat 185 m²

IV-konehuoneet	150 m ²
Lämmönjakohuone	15 m ²
Sähköpääkeskus	10 m ²
Siivouskeskus	10 m ²
+ pihavarasto	

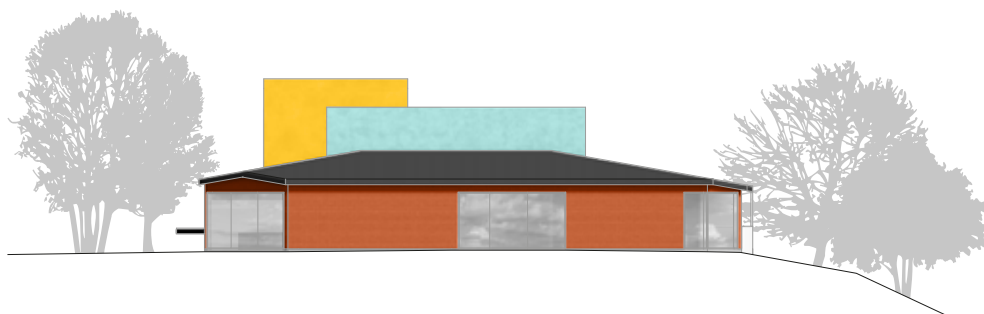

Julkisivumateriaalit:

1. Tiililaatta
2. Lasi
3. Bitumi
4. Kupariseos
5. Betoni

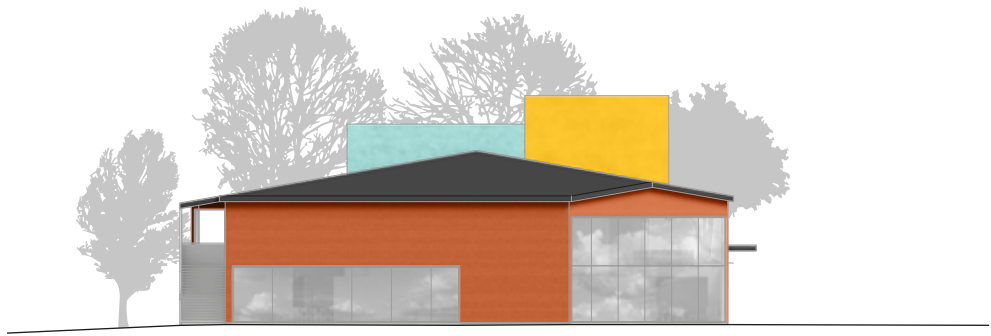

Lounaaseen

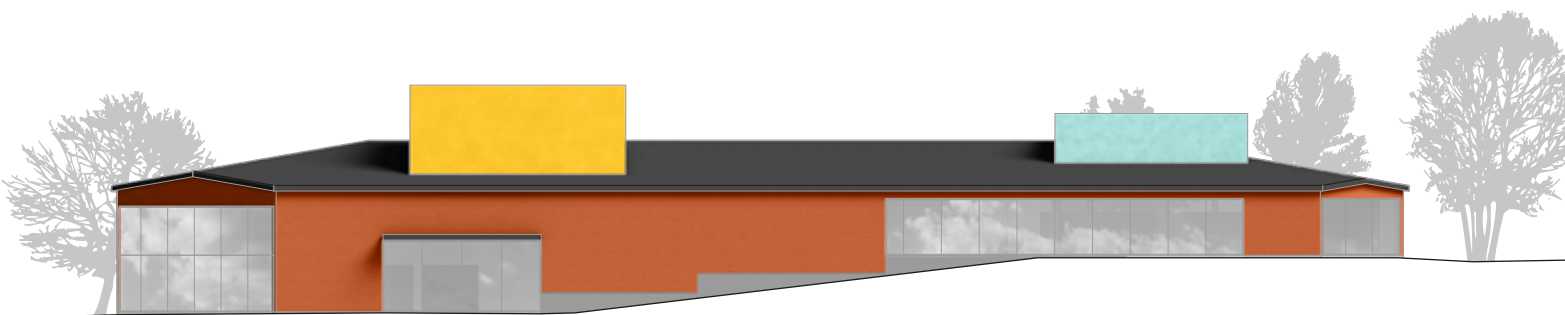

Luoteeseen

Kuvio 56: Julkisivut 1:400

Kaakkoon

Koilliseen

Päätelmät

Mitä työn aikana opittiin? Mikä oli erityisen tärkeää? Mitä puutteita tai jatkotutkimuskohteita työstä on noussut esiin?

Kirjastot ovat muutoksen keskellä. Erilaiset yhdessä tekemisen, oppimisen ja kokemuksen muodot kirjastoissa lisääntyvät myös Suomessa. Perinteisesti kirjastoarkkitehtuurilla on tuettu kävijän ja kokoelman vuorovaikutusta kirjastotilan kautta. Nyt huomio kirjastoissa näyttää kuitenkin kääntyvän kävijöiden keskinäiseen vuorovaikutukseen kirjastotilassa. Tämän muutoksen ymmärtämiseksi tässä työssä on lähestytty kirjastoja yhteisöllisyyden käsitteen näkökulmasta. Kun tarkastelemme kirjastoissa tapahtuvaa vuorovaikutusta, yhdessä tekemistä ja yhteenkuuluvuuden tunteita, tarkastelemme itse asiassa erilaisia yhteisömuotoja ja yhteisöllisyyttä.

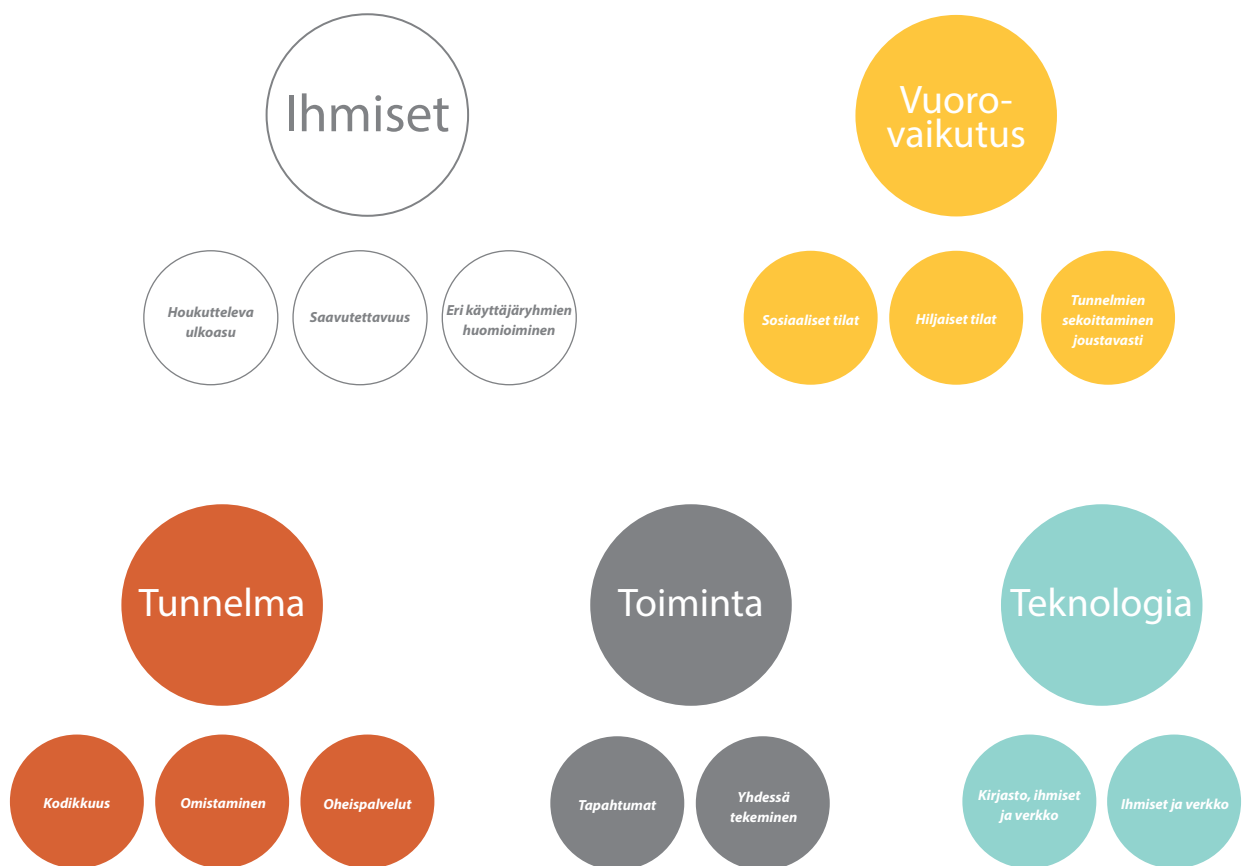
"Kun tarkastelemme kirjastoissa tapahtuvaa vuorovaikutusta, yhdessä tekemistä ja yhteenkuuluvuuden tunteita, tarkastelemme itse asiassa erilaisia yhteisömuotoja ja yhteisöllisyyttä."

Yhteisöllisyyden määrittely yksiselitteisesti on vaikea, lähes mahdoton, tehtävä. Niinpä työssä ei ole yritettykään antaa suoria vastauksia siihen, mitä yhteisöllisyys on, tai miten se syntyy. Sen sijaan työssä on tuotu esiin erilaisia näkökulmia, jotka vaikuttavat oleellisilta tarkasteltaessa yhteisöllisyyttä myöhäismodernina aikana. Tärkeimpänä havaintona on tuotu esiin yhteisöllisyyden monimuotoisuus: voimme havaita kirjastotilassakin lukuisia

erilaisia yhteisömuotoja, jotka ovat kehittyneet modernisaation myötä tai jo ennen sitä. Toinen tärkeä huomio on koskenut jakoa toiminnallisen ja symbolisen yhteisöllisyyden välillä. Vaikuttaa siltä, että yhteenkuuluvuuden tunteen ympärille rakentuva symbolinen yhteisöllisyys on myöhäismodernina aikana erittäin tärkeä yhteisöllisyyden muoto.

Yhteisöllisyys ja erilaiset yhteisömuodot eivät kuitenkaan arkitodellisuudessa juuri koskaan ilmene teorioissa ja tutkimuksissa kuvattuna "puhtaina" muotoina. Tästä syystä työssä on ollut tarpeen syventää ymmärrystä siitä, millainen yhteisöllinen paikka nimenomaan kirjasto on. Päähavaintona voidaan todeta, että kirjasto on hyvin monipuolisen vuorovaikutuksen paikka. Parhaimmillaan kirjasto voi toimia ihmisten yhteisöllisenä resurssina, mutta sitä käytetään vuorovaikutuksen näkökulmasta ennen kaikkea myös yksityisenä tilana. Monenlaiset yhteisömuodot manifestoituvat kirjastoissa kävijöiden toivoessa kirjastoihin lisää tiloja muun muassa yhdessä oppimiselle ja tapahtumille. Toisaalta kirjastoon kaivataan edelleen hiljaistakin tilaa, jonka yhdistäminen äänekkäämpiin toimintoihin ja tiloihin on selkeä haaste.

Työn tuloksena on ehdotettu viittä suunnitteluperiaatetta tai näkökulmaa sekä niihin liittyviä arkkitehtonisia keinoja yhteisöllisyyttä tukevan kirjaston luomiseksi (kuvio 56). Periaatteet liittyvät ihmisiin, vuorovaikutukseen, tunnelmaan, toimintaan ja teknologiaan. Päähavaintona on, että yhteisöllisyys on ihmisten

Kuvio 57: Työn tuloksena syntyneet viisi näkökulmaa yhteisöllisen kirjaston suunnittelemiseen sekä niihin liittyvät tarkemmat keinoryhmät.

välisessä vuorovaikutuksessa syntyvä ilmiö, jota voidaan tukea tilan tunnelman, toimintojen ja siihen liittyvän teknologian avulla. Tarkemmat toteutustavat liittyvät rakennuksen ulkoasuun, saavutettavuuteen, käyttäjäryhmien huomioimiseen, sosiaalisiin tiloihin, hiljaisiin tiloihin, tunnelmien sekoittamiseen joustavasti, kodikkuuteen, omistamiseen,

oheispalveluihin, tapahtumiin, yhdessä tekemiseen, kirjaston ja ihmisten yhdistämiseen teknologian avulla sekä ihmisten yhdistämiseen kirjastossa teknologian avulla. Näitä näkökulmia on työssä lisäksi testattu ja havainnollistettu olemassa olevan kirjaston muutossuunnitelman luonnoksen avulla.

Luonnossuunnitelman keskeinen työkalu on ollut avoimen, virtaavan tilan luominen ja toisaalta sen jakaminen selkeästi vyöhykkeisiin. Virtaavan tilan -periaate ei ole kirjastoissa uutta, mutta selkeä, eriluonteisista vyöhykkeistä koostuva jako antaa aiempaa paremmat edellytykset erilaisten vuorovaikutusmuotojen toteutumiselle eli käytännössä hiljaisuuden ja äänekkäämpien toimintojen yhdistämiselle. Suunnitelman toinen keskeinen oivallus on ollut erilaisten toimintojen sijoittaminen joustavasti kevytrakenteisiin tilakappaleisiin. Tilakappaleet ja niiden väliin syntyvät välitilat tarjoavat paikkoja monenlaisille yhdessä tekemisen muodoille ja uuden teknologian tuomiselle osaksi kirjaston yhteisöllisyyttä. Kirjaston tunnelmaan ja ihmisten houkuttelemiseen liittyvät muotojen, materiaalien, värien, valon, näkymien ja esimerkiksi kalustuksen käyttö eivät sinänsä sisällä mitään poikkeuksellisia oivalluksia, vaan seurailevat Suomessa viime vuosina vakiintunutta laadukkaan kirjastoarkkitehtuurin suuntausta.

"Luonnossuunnitelman perusteella periaatteet näyttäisivät tuottavan elävää, mielenkiintoista ja – intuitiivisestikin tarkasteltuna – yhteisöllistä arkkitehtuuria."

Luonnossuunnitelman perusteella periaatteet näyttäisivät tuottavan elävää, mielenkiintoista

ja – intuitiivisestikin tarkasteltuna – yhteisöllistä arkkitehtuuria. Toisaalta luonnossuunnitelman tekeminen paljasti myös, etteivät periaatteet yksinään anna kokonaan valmiita ratkaisuja suunnitteluun (kuvio 58). Pikemminkin luonnossuunnitelman tekemisessä prosessi lähti paikkaan ja suunnittelutilanteeseen sopivan sisä- ja ulkotilojen kokonaisvaltaisen arkkitehtonisen konseptin luonnostelemisesta. Tätä konseptiluonnosta verrattiin esitettyjen suunnitteluperiaatteiden kautta syntyneisiin tavoitteisiin. Näin kokeilemalla konseptia oli mahdollista jatkokehittää vastaamaan paremmin yhteisöllisyyden tukemisen tavoitetta. Periaatteet toimivat siis työkaluina, mutta ne eivät tarjoa mitään yleispätevää vastausta, jolla kaikki kirjastot saataisiin tukemaan yhteisöllisyyttä. Lisäksi on vaikea sanoa, miten hyvin luonnossuunnitelman yksittäiset ratkaisut tukisivat yhteisöllisyyttä. Onko esimerkiksi vyöhykkeiden jako riittävä vai kenties liian voimakas? Yksittäisten ratkaisujen toimivuutta täytyisi tarkastella empiirisesti esimerkiksi toteutuneiden hankkeiden kautta, mikä olisi luonnollinen jatkotutkimuksen aihe. Toisaalta on myös todettava, että periaatteet osoittautuivat sopivan joustaviksi ja niitä oli mahdollista toteuttaa monin eri tavoin eri mittakaavoissa. Laajemmin ajateltuna viittä periaatetta voitaisiin ehkä soveltaa myös minkä tahansa yhteisöllisen paikan suunnittelussa. Kaikista lähimpänä sovelluskohteena ovat tietysti akateemiset kirjastot, joiden viimeaikainen kehitys muistuttaa pääosiltaan yleisten kirjastojen muutosta.

1. Periaatteet yksinään eivät anna kokonaan valmiita vastauksia: ne toimivat parhaimmillaan työkaluina, joiden avulla voidaan arvioida kokonaisvaltaista, paikkaan sovitettua suunnittelukonseptia.

2. Todellisessa hankkeessa paikallisyhteisön ottaminen osaksi suunnitteluprosessia esimerkiksi osallistavan suunnittelun menetelmin olisi todennäköisesti erittäin tärkeää.

3. Kirjaston henkilökunnalla voi olla merkittävä rooli yhteisöllisyyden kannalta kirjastossa. Henkilökunnan rooli ja henkilökunnan työtilojen suunnitteluratkaisut yhteisöllisyyden näkökulmasta olisi tärkeä jatkotutkimuksen aihe.

Kuvio 58: Työn loppuvaiheessa tehdyt tärkeimmät havainnot.

Vaikka työssä on pyritty ottamaan huomioon monipuolisesti kaikki myöhäismodernin ajan erilaiset yhteisömuodot, maantieteellistä yhteisöllisyyttä, eli kirjaston kaupunginosan tai paikkakunnan ympärille jäsentyvää yhteisöllisyyttä, ei ole juurikaan käsitelty. Tämä johtuu osittain siitä, että jo nykyisellään on melko yleistä, että paikallisuus jollain tavalla näyttäytyy kirjastossa. Työn rajallisen laajuuden takia luonnossuunnitelman yhteydessä ei ole ollut mahdollista käsitellä kovin tarkkaan myöskään itse paikallista yhteisöä. Käytännössä tesomalaisten tarpeisiin on tutustuttu vain työssä mainittujen Tampereen kaupungin tekemien selvitysten julkisten keskustelutalouksien pöytäkirjojen kautta. Todellisessa hankkeessa yhteisöllisten toimintojen valinnassa olisi tietysti tärkeää selvittää tarkem-

min kävijöiden todellisia tarpeita ja toiveita. Toisaalta luonnossuunnitelman konsepti mahdollistaa joustavasti esitettyjen toimintojen korvaamisen paremmin paikallisuuteen ja paikallisen yhteisön tarpeisiin vastaavilla toiminnoilla. Tähän liittyen myös osallistavan suunnittelun teema on jouduttu rajaamaan pois työstä. Osallistava suunnittelu tai palvelumuotoilu on kirjastojen yhteydessä yleistynyt viime vuosina, ja se näyttää myös tukevan erittäin hyvin yhteisöllisyyden muodostumista kirjaston ympärille jo rakennuksen suunnittelu- ja rakennusvaiheessa. Tästä työstä osallistava suunnittelu on päätetty rajata pois, koska se liittyy enemmän suunnittelun ja rakentamisen prosessiin kuin itse rakennuksen ominaisuuksiin, joihin tässä työssä on keskitytty.

Lopuksi on vielä mainittava, ettei myöskään kirjaston henkilökunnan näkökulma ole saanut työssä ansaitsemaansa huomiota. Esimerkiksi Jonhson (2012) on todennut, että henkilökunnalla vaikuttaa olevan suuri merkitys kirjastojen sosiaalisen pääoman luomisessa. Siten kirjastonhoitajat toimivat todennäköisesti yhteisöjen keskeisinä avainhenkilöinä. Luonnossuunnitelmassa henkilökunnan tiloja on pyritty tuomaan lähemmäs käyttäjien tiloja, jotta fyysiset rajat henkilökunnan ja kävijöiden välillä olisivat mahdollisimman vähäiset. Tätä enempää aiheeseen ei kuitenkaan ole ollut mahdollista syventyä työn laajuuden rajaamiseksi. Kirjaston henkilökunnan rooli ja henkilökunnan työtilojen suunnitteluratkaisut yhteisöllisyyden näkökulmasta olisivat siten myös tärkeä jatkotutkimuksen aihe.

Kirjastojen tulevaisuutta on hankala ennustaa. Nyt käynnissä oleva muutos riippuu monista eri tekijöistä ja osapuolista. Kuten demokraattisessa yhteiskunnassa kuuluukin, lopputulos on monien eri tahojen ja käyttäjäryhmien yhteistyötä. Tässä työssä on osallistuttu laajempaan keskusteluun arkkitehdin näkökulmasta. Työ on eräänlainen reaktio kirjastojen yhteisöllisyyttä korostavaan suuntaukseen. Samalla se voidaan tietysti tulkita myös kannanotoksi yhteisöllisen kirjaston puolesta. Tämänkin näkökulman yläpuolelle nousee silti toive siitä, että kirjastojen kehitys ja keskustelu kirjastojen tulevaisuudesta jatkuu. Toivottavasti meillä siis jonain päivänä olisi kirjastoja, joiden kaltaisista tässä työssä – tai muuallakaan – ei olla osattu vielä edes haaveilla.

Lähteet

Aabø, S. (2005). The role and value of public libraries in the age of digital technologies, *Journal of Librarianship and Information Science*, Vol. 37(4), pp. 205–211.

Aabø, S. & Audunson, R. A. (2012). Use of library space and the library as place, *Library & Information Science Research*, Vol. 34(2), pp. 138–149.

Aaltonen, H. (2009). Kirjavarastosta olohuoneeksi: yleisten kirjastojen tilojen historiaa, teoksessa: Mäkinen, I. (toim.), *Suomen yleisten kirjastojen historia*, BTJ Finland Oy, Helsinki, s. 467–612.

Arkkitehtitoimisto ALA (2013). ”Käännös”, ehdotus Helsingin keskustakirjaston arkkitehtuurikilpailuun. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): <http://kilpailu.keskustakirjasto.fi/kilpailun-tulos/>

Aro, J. (2011). Yhteisöllisyys ja sosiaalinen side, teoksessa: Kangaspunta, S. (toim.), *Yksilöllinen yhteisöllisyys: avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen*, Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere, s. 35–60.

Aura, S., Horelli, L. & Korpela, K. (1997). *Ympäristöpsykologian perusteet*, WSOY, Porvoo, 197 s.

Autio, M. (2011). Kuluttaja- ja brändiheimot yhteisöllisyytenä nykykulttuurissa, teoksessa: Kangaspunta, S. (toim.), *Yksilöllinen yhteisöllisyys: avaimia yhteisöllisyyden muutoksen*

ymmärtämiseen, Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere, s. 92–113.

Bryant, J., Matthews, G. & Walton, G. (2009). Academic libraries and social and learning space: A case study of Loughborough University Library, UK, *Journal of Librarianship and Information Science*, Vol. 41(1), pp. 7–18.

Durkheim, E. (1893). *De la division du travail social*; suomenkielinen käännös: Randell, S. (1990). *Sosiaalisesta työnjaosta*, Gaudeamus, Jyväskylä, 371 s.

Fisher, K. E., Saxton, M. L., Edwards, P. M. & Mai, J.-E. (2007). Seattle Public Library as place: Reconceptualizing space, community, and information at the central library, in: Buschman, J. & Leckie, G. J. (eds.), *The library as place: History, community, and culture*, Libraries Unlimited, Westport, pp. 135–160.

Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class: And How it's transforming work, leisure, community and everyday life*; suomenkielinen käännös: Nousiainen, J. (2005). *Luovan luokan esiinmarssi*, Talentum, Tampere, 580 s.

Folkebibliotekloven (2014). LOV-1985-12-20-108. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1985-12-20-108>

Gayton, J. T. (2008). *Academic Libraries: “Social” or “Communal”? The Nature and Future of*

Academic Libraries, The Journal of Academic Librarianship, Vol. 34(1), pp. 60–66.

Gehl, J. (1987). Life between buildings: Using public space, Van Nostrand Reinhold, New York, 202 p.

Giddens, A. (1990). The Consequences of Modernity, Polity Press, Cambridge, 186 p.

Giddens, A. (1991). Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age, Stanford University Press, Stanford, 264 p.

Haavisto, T. (2016). Kirjastoihin syntyy jomkamiehen innovaatiokeskuksia, teoksessa: Sandelius, N. (toim.), Hyötyä, tietoa, elämyksiä – kirjastojen vaikuttavuuden ulottuvuuksia, Suomen kuntaliitto, Helsinki, 138 s. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): http://shop.kunnat.net/product_details.php?p=3175

Helsingin kaupunki (2012). Metropolin sykkivä sydän: Helsingin keskustakirjaston arkkitehtuurikilpailu 2012–2013 kilpailuohjelma. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): <http://kilpailu.keskustakirjasto.fi/kilpailuasiakirjat/>

Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitos (2015). Kaupunkiaktivismi metropolin voimavarana -hanke. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): <https://kaupunkiaktivismi.wordpress.com/kasitteita/>

Himanen, P. (2001). Hakkerietiikka ja informaatioajan henki, WSOY, Helsinki, 205 s.

Helsingin Sanomat (2015a). Porakoneita ja kuormapolkupyöriä – kirjastoista saa jo lähes mitä tahansa. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): <http://www.hs.fi/kaupunki/a1430627055249>

Helsingin Sanomat (2015b). Valomiekalla päin pimeyttä. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): <http://www.hs.fi/ihtiset/a1450849603281>

Jochumsen, H., Rasmussen, C. H. & Skot-Hansen, D. (2012). The four spaces – a new model for the public library, New Library World, Vol. 113(11/12), pp. 586– 97.

Johnson, C. A (2012). How do public libraries create social capital? An analysis of interactions between library staff and patrons, Library & Information Science Research, Vol. 34(1), pp. 52–62.

Jyväskylän kaupunginkirjasto (2011). Jyväskylän kaupunginkirjasto – Keski-Suomen maakuntakirjaston asikaskysely 2011. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): http://www.kirjastot.fi/fi/neuvosto/kirjastoalan-selvityksia/#.VqnuZVKa_Ss

Kangaspunta, S. (toim.), (2011). Yksilöllinen yhteisöllisyys: avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen, Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere, 268 s.

Kangaspunta, S., Aro, J. & Saastamoinen, M. (2011). Epilogi: Yhteisyyden jatkumo, teoksessa: Kangaspunta, S. (toim.), Yksilöllinen yhteisöllisyys: avaimia yhteisöllisyyden muutoksen

ymmärtämiseen, Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere, s. 245–266.

Kinnunen, E. (2013). Yleiset kirjastot pohjoismaissa: niiden kehitys ja vertailu, opinnäytetyö, Oulun seudun ammattikorkeakoulu, kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma, 55 s. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): <https://www.theseus.fi/handle/10024/66347>

Koivula, M. (2010). Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa, väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, 188 s. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/23627/9789513938925.pdf?sequence=1>

Kwanya, T., Stilwell, C. & Underwood, P.G. (2013). Intelligent libraries and apomediators: Distinguishing between Library 3.0 and Library 2.0, *Journal of Librarianship and Information Science*, Vol. 45(3), pp. 187–197.

Lahdelma & Mahlamäki Architects, (2001). Vaasa City Library, Vaasa, Finland. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): <http://www.ark-l-m.fi/vaasa-city-library.html>

Leckie, G. J. & Hopkins, J. (2002). The public place of central libraries: Findings from Toronto and Vancouver, *Library Quarterly*, Vol. 72(3), pp. 326–372.

Lehtonen, H. (1990). Yhteisö, Vastapaino, Jyväskylä, 272 s.

McMillan, D. W. & Chavis, D. M. (1986). Sense of Community: A Definition and Theory, *Journal of Community Psychology*, Vol. 14(1), pp. 6–23.

McMillan, D. W. (1996). Sense of Community, *Journal of Community Psychology*, Vol. 24(4), pp. 315–325.

Mikkola, I. (2006). Kansa, kirjastot ja katkoshetki, Suomen Kuntaliitto, Helsinki, 68 s. Saatavissa (viitattu 18.12.2015): http://shop.kunnat.net/product_details.php?p=317

Mäkinen, I. (toim.), (2009). Suomen yleisten kirjastojen historia, BTJ Finland Oy, Helsinki, 880 s.

Mäkinen, M. (2011). Paikallisuuden uudet merkitykset yhteisöjen innovaatioverkostoissa, teoksessa: Kangaspunta, S. (toim.), Yksilöllinen yhteisöllisyys: avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen, Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere, s. 230–244.

Noppari, E. & Uusitalo, N. (2011). Kavereita verkossa ja sen ulkopuolella: Näkökulmia nuorten verkkoyhteisöllisyyteen, teoksessa: Kangaspunta, S. (toim.), Yksilöllinen yhteisöllisyys: avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen, Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere, s. 140–160

Norris, P. (2002). Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism, Cambridge University Press, Cambridge, 308 p.

Oldenburg, R. (1989). The Great Good Place: Cafés, Coffee Shops, Bookstores, Bars, Hair Salons and Other Hangouts at the Heart of a Community, Da Capo Press, Cambridge, 384 p.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2010). Yleisten kirjastojen laatusuositus. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/Yleisten_kirjastojen_laatusuositus.html

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2013). Perustamishankkeiden rahoitusuunnitelma 2014–2017. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): http://www.minedu.fi/OPM/Kirjastot/avustukset/perustamishankkeet_ja_kirjastoautohankkeet/investointi

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2015). Kirjastolain uudistaminen. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): www.minedu.fi/OPM/Kirjastot/vireilla_kirjastot/kirjastolaki/index.html?lang=fi

Pallasmaa, J. (2011). Tila, paikka, atmosfääri: perifeerinen havainto arkkitehtuurikokemuksessa, Arkkitehti, Vol. 108(5), s. 14–25.

PLACE (2007–2012). Public Libraries – Arenas for Citizenship: An Investigation of the Public Library as a Meeting Place in a Digital and Multicultural Context. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): <https://www.cristin.no/app/projects/show.jsf?id=288092>

Putnam, R. D. (2000). Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community, Simon & Schuster, New York, 544 p.

Quick, S., Prior, G., Toombs, B. Taylor, L. & Currenti, R. (2013). Cross-European survey to measure user's perceptions of the benefits of ICT in public libraries, 67 p. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kirjastot/kansainvaellinen_ja_eu-yhteistyoe/Liitteet/Final_Report_-_Cross-European_Library_Impact.pdf

Rainie, L. & Wellman, B. (2012). Networked: The New Social Operating System, The MIT Press, Cambridge, 376 p.

Saastamoinen, M. (2011). Intensiivistyvä yksilöllistyminen ja sosiaalisuuden muuttuvat muodot, teoksessa: Kangaspunta, S. (toim.), Yksilöllinen yhteisöllisyys: avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen, Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere, s. 61–91.

Sarkkola, A. (2008). Yhteisöllisyyttä rakentamassa: yhteisöllisyysteema Hämeenlinnan asuntomessualueella 2007, pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, yhdyskuntatieteiden laitos, 62 s. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): <https://tampub.uta.fi/handle/10024/79635>

Sassi, S. (2000). Verkko kansalaisyhteiskunnan käytössä: tutkimus internetistä ja uusista politiikan muodoista, väitöskirja, Helsingin yliopisto, viestinnän laitos, Helsinki, 327 s.

Söderholm, J. & Nolin, J. (2015). Collections Redux: The Public Library as a Place of Community Borrowing, *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*, Vol. 85(3), pp. 244–260.

Tampereen kaupunginkirjasto (2015). Tampereen kirjastot ennen ja nyt: tietoja Tampereen kaupungin kirjastoista. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): <http://www.tampere.fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/kirjastot/aukiolot-ja-yhteystiedot/tietoa-meista.html>

Tampereen kaupunki (2013). Tampere alueittain 2013. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): <http://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/tietoa-tampereesta/tietonakoala/tilastojulkaisut.html>

Tampereen kaupunki (2014). Kaava 8351, rakennusinventointi. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): <http://www.tampere.fi/cgi-bin/kaava/kaavadoc?8351>

Tampereen kaupunki (2015). Kaava 8351, selostus. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): <http://www.tampere.fi/cgi-bin/kaava/kaavadoc?8351>

Tampereen kaupunki (2016). Tesoman täydennysrakentamisen yleissuunnitelma. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): <http://www.tampere.fi/asuminen-ja-ymparisto/kaavoitus/yleissuunnittelu-ja-selvitykset/yhdyskuntarakenteen-ehyettaminen/yleissuunnitelmat/tesoma.html>

Tapio, M., Hannula, T. & Tapio, R. (2012). "Käytsä täällä usein?" – Käyttäjätutkimus Turun pääkirjaston käytöstä 2012. Saatavilla (viitattu 27.3.2016): http://www.kirjastot.fi/fi/neuvosto/kirjastoalan-selvityksia/#.VqnuZVKa_Ss

Tilastokeskus (2014). Yleisten kirjastojen asiakkaat ja lainat 1930–2014. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): http://pxweb2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/kulttuuritilasto/html/suom0002.htm

Tilastokeskus (2015a). Eduskuntavaalit – aikasarjat. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): <http://www.stat.fi/til/evaa/tau.html>

Tilastokeskus (2015b). Kirjastojen määrä puolittunut 35 vuodessa. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): http://www.stat.fi/ajk/tiedotteet/2015/uutinen_018_2015-06-10.html

Tönnies, F. (1887). Geimainschaft und Gesellschaft; English translation: Harris, J. & Hollis, M. (2001). *Community and civil society*, Cambridge University Press, Cambridge, 266 p.

Unelmoi (2013). Unel-moi! -kampanjan tulokset kategoriakohtaisesti. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): <http://keskustakirjasto.fi/2014/04/29/unel-moi-kampanjasta-saadut-ideat-jatkosuunnittelun-tukena/>

Vatani, P. (2009). Modernin suomalaisen kirjastoliikkeen synty, teoksessa: Mäkinen, I. (toim.), Suomen yleisten kirjastojen historia, BTJ Finland Oy, Helsinki, s. 223–289.

Virtanen, T. (2011). Kokkolan kaupunginkirjasto – maakuntakirjaston palvelujen käyttö ja kehittäminen, opinnäytetyö, Oulun seudun ammattikorkeakoulu, kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma, 63 s. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): <https://www.theseus.fi/handle/10024/25790>

Wellman, B. (2001). Physical Place and Cyberplace: The Rise of Personalized Networking, International Journal of Urban and Regional Research, Vol. 25(2), pp. 227–252

Wright, S. (2004). Exploring psychological sense of community in living-learning programs and in the university as a whole, dissertation, University of Maryland, 98 p. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): <http://hdl.handle.net/1903/1687>

Yle Uutiset (2010). Kirjastoissa ei enää vaadita hiljaisuutta. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): http://yle.fi/uutiset/kirjastoissa_ei_enaa_vaadita_hiljaisuutta/5605134

Yle Uutiset (2015). Pelifanille koittaa onnenpäivät – Zeldan legandan saa kohta kirjastokortilla. Saatavissa (viitattu 27.3.2016): http://yle.fi/uutiset/pelifanille_koittaa_onnenpaivat__zeldan_legendan_saa_kohta_kirjastokortilla/8215339

Torkkuputkia ja iskuporakoneita. Tämän päivän kirjastorakennus ei ole tarkoitettu vain kirjojen säilömistä ja lainaamista varten. Nykyään kirjastoista voi löytää lähes mitä vain capoeira-tunnista koodaamiseen. Kirjaston uusi sosiaalisempi ja yhteisöllisempi toiminnallisuus haastaa myös kirjastojen suunnittelijat. Miten kirjaston uusiin toiminnallisiin vaatimuksiin voidaan vastata rakennussuunnittelun keinoin? Tämän työn tavoitteena on tarjota konkreettisia suunnitteluratkaisuja kirjastosuunnitteluun yhteisöllisyyden näkökulmasta.

Tutkimuksen tuloksena syntyneet viisi näkökulmaa yhteisölliseen kirjastoon sekä näkökulmien alle kerätyt konkreettiset suunnitteluratkaisut voivat toimia rakennuttajien, kirjastojen henkilökunnan, suunnittelijoiden tai kenen tahansa kirjastoista kiinnostuneen apuna hahmotettaessa kirjastojen yhteisöllistä muutosta ja keinoja vastata siihen. Työhön sisältyy myös havainnollistava luonnossuunnitelma, jonka aiheena on olemassa olevan kirjastorakennuksen saneeraus ja laajennus. Työ on tehty diplomityönä osaksi tekijänsä arkkitehdin tutkintoa.

TAMPEREEN TEKNILLINEN YLIOPISTO
TAMPERE UNIVERSITY OF TECHNOLOGY